

ATLANTI

International review for modern archival theory and practice
Rivista internazionale di teoria e pratica archivistica moderna
Mednarodna revija za sodobno arhivsko teorijo in prakso

Volume 30(2020)

Number 1

30

Trieste - Maribor 2020

ATLANTI

International review for modern archival theory and practice
Rivista internazionale di teoria e pratica archivistica moderna
Mednarodna revija za sodobno arhivsko teorijo in prakso

Volume 30(2020)

Number 1

The Profession: Archivist
Professione: archivista
Profesija: arhivist

**International Institute for Archival Science
of Trieste and Maribor
State Archives of Trieste**

Trieste - Maribor 2020

**General Directorate of Archives - Italy
State Archives of Trieste
International Institute for Archival Science of Trieste and Maribor
Alma Mater Europaea - European Center Maribor**

Editors in Chief: Peter Pavel Klasinc, Ph.D. (Slovenia)
Grazia Tatò, Ph.D. (Italy)

Editor: Aida Škoro Babić, M.Phil. (Slovenia)

Scientific Committee/

Editorial Board: Stefano Allegrezza, Ph.D. (Italy)
Giulia Barrera, Ph.D. (Italy)
France Dolinar, Ph.D. (Slovenia)
Živana Hedželi, Ph.D. (Croatia)
Peter Pavel Klasinc, Ph.D. (Slovenia)
Mikhail V. Larin, Ph.D. (Russia)
Monica Martignon, Ph.D. (Italy)
Antonio Monteduro (Italy)
Miroslav Novak, Ph.D. (Slovenia)
Andrei Rybakou, Ph.D. (Belarus)
Izet Šabotić, Ph.D. (Bosnia and Herzegovina)
Elisabeth Schögggl-Ernst, Ph.D. (Austria)
Zdenka Semlič Rajh, Ph.D. (Slovenia)
Grazia Tatò, Ph.D. (Italy)
Ludvik Toplak, Ph.D. (Slovenia)
Aida Škoro Babić, M.Phil. (Slovenia)

Technical Editors: Tjaša Pogorevc (Slovenia)

Editing: Aida Škoro Babić, M.Phil. (Slovenia)

Translations: Laura Castegnaro (Italy)
Antonio Monteduro (Italy) (Italian, English)
Aida Škoro Babić, M.Phil. (Slovenia) (Bosnian, Slovenian,
Croatian, Serbian, English)
Urška Rok (Slovenia) (Slovenian, English)

All the texts have been peer reviewed.

Process of the peer review was lead by:
Aida Škoro Babić M.Phil. (Slovenia)

The publisher resumes no responsibility for the contents
of the reports

The authors are fully responsible for the contents

After six months the publication will be available on the
IIAS website: www.iias-trieste-maribor.eu

The edition was finished on 4th December 2020

The publication was made possible by the support of:

Slovenian Research Agency, Slovenia

Alma Mater Europaea - European Center Maribor, Slovenia

Published by: State Archives of Trieste
International Institut for Archival Science of Trieste and Maribor
Alma Mater Europaea – European Center Maribor

Printed by: Design Studio
Circulation of 400 copies

Copyright 2019 by: State Archives of Trieste and International Institute for
Archival Science of Trieste and Maribor, via La Marmora n.17,
I-34139 Trieste – Italy
Alma Mater Europaea – European Center Maribor,
Slovenska cesta 17, SI-2000 Maribor, Slovenia

All rights reserved: No parts of this publication may be reproduced, in any form or
by any means, without permission in writing from the publisher.

**Organizing
Secretariat:**

State Archives of Trieste
Via A. La Marmora, 17 - I-34139 Trieste - Italy
tel. +39 040 06 47 921
fax +39 040 93 800 33
e-mail: as-ts@beniculturali.it

International Institute for Archival Science of Trieste and Maribor
c/o State Archives of Trieste
Via A. La Marmora, 17 - I-34139 Trieste - Italy
tel. +39 040 06 47 921
fax +39 040 93 800 33
e-mail: info@iias-trieste-maribor.eu
www.iias-trieste-maribor.eu

TABLE OF CONTENT

Peter Pavel Klasinc (Slovenia) WORDS OF APPRECIATION	11
<i>RINGRAZIAMENTI</i>	
<i>ZAHVALNE BESEDE</i>	
Ludvik Toplak (Slovenia) WELCOME SPEECH AT THE 30 th INTERNATIONAL ARCHIVAL DAY CONFERENCE	14
<i>DISCORSO DI BENVENUTO ALLA XXX CONFERENZA GIORNATA ARCHIVISTICA INTERNAZIONALE</i>	
<i>POZDRAVNI NAGOVOR NA 30. KONFERENCE MEDNARODNI ARHIVSKI DAN</i>	
Peter Pavel Klasinc (Slovenia) AN OVERVIEW OF SELECTED HISTORICAL PERIODS IN ARCHIVING UP UNTIL THE FOUNDATION OF THE IIAS INSTITUTE AND OF THE ATLANTI JOURNAL ALL THE WAY TO THE PRESENT DAY	19
<i>EXCURSUS ATTRAVERSO ALCUNE FASI STORICHE DELL'ARCHIVISTICA, PASSANDO PER LA FONDAZIONE DELL'IIAS E DELLA RIVISTA ATLANTI SINÒ A GIUNGERE AI GIORNI NOSTRI</i>	
<i>PREKO NEKATERIH OBDOBIJ ARHIVISTIKE DO USTANOVITVE INŠTITUTA IN REVIJE ATLANTI VSE DO DANAŠNJIH DNI</i>	
Dieter Schlenker (EU, Italy) INTERNATIONAL ARCHIVES - A TOPIC FOR ARCHIVAL EDUCATION?	37
<i>ARCHIVI TRANSNAZIONALI – UNA LEZIONE PRESSO LA SCUOLA ARCHIVISTICA DELL'ARCHIVIO DI STATO DI FIRENZE</i>	
<i>MEDNARODNI ARHIVI – TEMA ZA ARHIVSKO IZOBRAŽEVANJE?</i>	
Varlamova Liudmila (Russia) ARCHIVAL EDUCATION IN RUSSIA: PAST – PRESENT – FUTURE	44
<i>ISTRUZIONE ARCHIVISTICA IN RUSSIA: PASSATO, PRESENTE E FUTURO</i>	
<i>IZOBRAŽEVANJE ARHIVISTOV V RUSIJI: PRETEKLOST-SEDANJOST-PRIHODNOST</i>	
<i>АРХИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В РОССИИ: ПРОШЛОЕ – НАСТОЯЩЕЕ – БУДУЩЕЕ</i>	
Giulia Campanelli, Francesca Nemore, Giulia Villani (Italy) FROM THE ARCHIVE TO THE CHAIR: FIRST REFLECTIONS ON NINETY YEARS OF ARCHIVAL STUDIES IN SAPIENZA	56
<i>DALL'ARCHIVIO ALLA CATTEDRA: PRIME RIFLESSIONI SU NOVANT'ANNI DI ARCHIVISTICA IN SAPIENZA</i>	
<i>OD ARHIVA DO KATEDRE: PRVA RAZMIŠLJANJA OB DEVETDESETLETNICI ARHIVISTIKE NA UNIVERZI SAPIENZA</i>	
Magdalena Marosz (Poland) ARCHIVAL EDUCATION - LATEST CHANGES AND PROSPECTS	65
<i>ISTRUZIONE ARCHIVISTICA - ULTIMI CAMBIAMENTI E PROSPETTIVE</i>	
<i>ARHIVSKO IZOBRAŽEVANJE - ZADNJE SPREMEMBE IN PRILÖŽNOSTI</i>	
<i>EDUKACJA ARCHIWALNA - OSTATNIE ZMIANY I MOZLIWOSC I</i>	
Špela Sečnik, Anja Prša (Slovenia) THE GUARDIANS OF CULTURAL HERITAGE: INTERSECTIONS BETWEEN AN ARCHIVIST AND A CURATOR DOCUMENTALIST	72
<i>I GUARDIANI DEL PATRIMONIO CULTURALE: INTERSEZIONI TRA UN ARCHIVISTA E UN CURATORE DOCUMENTALISTA</i>	
<i>VARUHI KULTURNE DEDIŠČINE: STIČIŠČA MED ARHIVISTOM IN KUSTOSOM DOKUMENTALISTOM</i>	
Jelka Melik (Slovenia) CUSTODIANS AND GUARDIANS OF ARCHIVAL RECORDS IN THE 21 CENTURY	83
<i>CUSTODI E GUARDIANI DI DOCUMENTI ARCHIVISTICI NEL XXI SECOLO</i>	
<i>SKRBNIKI IN VARUHI ARHIVSKEGA GRADIVA V 21. STOLETJU</i>	
Azem Kožar (Bosnia and Herzegovina) UNIVERSITY ARCHIVES IN THE LEGISLATION AND PRACTICE OF THE ARCHIVAL SERVICE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA	92
<i>ARCHIVI UNIVERSITARI NELLA LEGISLAZIONE E NELLA PRATICA DEL SERVIZIO DI ARCHIVIAZIONE DELLA BOSNIA-ERZEGOVINA</i>	
<i>UNIVERZITETNI ARHIVI V ZAKONODAJI IN PRAKSI ARHIVSKE SLUŽBE V BOSNI IN HERCEGOVINI</i>	
<i>UNIVERZITETSKI ARHIVI U LEGISLATIVI I PRAKSI ARHIVSKE SLUŽBE BOSNE I HERCEGOVINE</i>	

VARIA

Antonio Monteduro (Italy) 30 YEARS OF "ATLANTI": ARCHIVAL SCIENCE AT THE TOP LEVEL	108
Valentina Petaros Jeromela (Slovenia) ARCHIVES OF THE ITALIAN NATIONAL COMMUNITY IN SLOVENIA: A HISTORICAL RECOVERY AND A NEW ARCHIVE AN OLD ARCHIVE THAT HAS CHANGED MANY DENOMINATIONS FOLLOWING THE HISTORICAL EVOLUTION OF OUR TERRITORY AND THE CREATION OF AN ARCHIVE	108
<i>ARCHIVI DELLA COMUNITÀ NAZIONALE ITALIANA IN SLOVENIA: RECUPERO STORICO E NASCITA</i> <i>UN ARCHIVIO ANTICO CHE HA CAMBIATO MOLTE DENOMINAZIONI SEGUENDO L'EVOLUZIONE STORICA DEL NOSTRO TERRITORIO E LA NASCITA DI UN ARCHIVIO</i> <i>ARHIVI ITALIJANSKE NARODNE SKUPNOSTI V SLOVENIJI: OBNOVA IN USTANOVITEV NOVEGA ARHIVA</i> <i>STARI ARHIVI, KI SO SPREMENILI MNOGO DENOMINACIJ V ZGODOVINSKIH NAŠEGA OZEMLJA IN NASTANEK ARHIVA</i>	
Peter Pavel Klasinc (Slovenia) EXHIBITION OF PROFESSIONAL ARCHIVAL LITERATURE DURING THE 2020 CORONA CRISIS	117
<i>LA LETTERATURA ARCHIVISTICA IN MOSTRA NEL 2020, IN TEMPO DI CRISI DA CORONAVIRUS</i> <i>RAZSTAVA ARHIVSKE STROKOVNE LITERATURE V ČASU KORONA KRIZE 2020</i>	

PRESEDNIK REPUBLIKE SLOVENIJE

URAD

Številka: 003-08-94/2020-5
Ljubljana, 26. november 2020

Alma Mater Europaea
prof. dr. Peter Pavel Klasinc, arhivski svetnik
direktor Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti
Trst-Maribor in predstojnik oddelkov arhivistike
na Almi Mater Europaea, ECM-Maribor

Slovenska cesta 17
2000 Maribor

Spoštovani prof. dr. Klasinc,

v imenu Predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja se zahvaljujem za pismo, v katerem ga prosite za prevzem častnega pokroviteljstva nad jubilejno 30. konferenco Mednarodni arhivski dan in 14. Mednarodno arhivsko šolo. Dogodka, s katerima boste obeležili 35. obletnico Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti Trst/Italija-Maribor/Slovenija, bosta potekala virtualno med 7. in 8. decembrom 2020.

Želela bi Vam sporočiti, da Predsednik Republike z veseljem prevzema navedeno častno pokroviteljstvo.

V imenu Predsednika Republike, kot tudi v svojem imenu, Vam iskreno čestitam ob visoki obletnici delovanja z najboljšimi željami tudi v prihodnje.

dr. Alja Brglez
VODJA KABINETA

Priloga:

- O častnem pokroviteljstvu Predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja

Poslano:

- Naslovniku
- Zbirki dokumentarnega gradiva v UPRS

Erjavčeva 17 | p.p. 305 | SI-1000 LJUBLJANA | SLOVENIJA
Tel: 01 478 12 22 | Fax: 01 478 13 57 | e-pošta: gp.uprs@up-rs.si

The 30th International Archival Day 2020 is organized under the honorary patronage of His Excellency Mr. Borut Pahor, President of the Republic of Slovenia.

La 30a Giornata archivistica internazionale 2020 è organizzata sotto il patrocinio onorario di Sua Eccellenza il Sig. Borut Pahor, Presidente della Repubblica di Slovenia.

Konferenca 30. mednarodni arhivski dan poteka pod častnim pokroviteljstvom predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja.

Peter Pavel Klasinc

WORDS OF APPRECIATION

The year 2020 marks the 35th anniversary of the International Institute for Archival Science of Trieste and Maribor, which at the beginning of its path bore a different name and had a different structure. Soon after its foundation we began publishing *Atlanti: Review for Modern Archival Theory and Practice*.

Although to us historians and archivists such anniversaries might not be overly important, I can say that the institute, in the 35 years of its existence, made a name for itself within and outside Europe. From its inception to this day it has always been composed of officially appointed members from all around the world, renowned experts who choose to publish most of their articles, papers, analyses, and research results in the journal *Atlanti*.

Statistical data show that over 30 years the journal has published about 12,000 pages of text, contributed by around 900 authors. Both figures testify to enviable achievements of the institute, which flow from our work and from the effort of all members.

I would like to express my gratitude to these members and all followers of the institute, to the authorities of the various institutions, especially Alma Mater Europaea, in Slovenia and abroad, for the support and activities that helped us achieve such results.

In particular, I would like to thank Dr Charles Kecskeméti, who, in his function as Director General of the Paris-based International Council on Archives (ICA), actively participated in the foundation of the institute as well as in the actuation of the idea of creating *Atlanti: Review for Modern Archival Theory and Practice*.

The legal foundations for the establishment of the institute were laid in 1985 by the legist Jovan Popović, at the time assistant in the Archives of Yugoslavia.

It would be virtually impossible to mention everyone who took an active part during the 35 years of the institute and in the publication of the 30 volumes of *Atlanti*. Their names and positions can be found among the authors of articles.

I thank all who have supported the activities of the institute and the publishing of the *Atlanti* review while faithfully following our motto: "*Archivistica amor noster, semper et in aeternum.*"

Peter Pavel Klasinc

RINGRAZIAMENTI

L'anno in corso, il 2020, coincide con il 35° anniversario dell'Istituto Internazionale di Scienze Archivistiche di Trieste e Maribor: ai tempi aveva una denominazione diversa e un'altrettanto diversa struttura, e fu non molto dopo la sua fondazione che iniziammo a pubblicare *Atlanti – Rivista internazionale di teoria e pratica archivistica moderna*.

Per quanto insignificanti possano forse risultare a noi storici e archivisti simili ricorrenze, posso affermare che in questi trentacinque anni di attività l'Istituto si è imposto a livello sia europeo che non, composto com'era e com'è tuttora di membri ufficiali in ogni angolo del mondo che nel corso del tempo hanno pubblicato articoli, relazioni, analisi e risultati delle proprie attività di ricerca nella succitata rivista specialistica *Atlanti*.

Consentitemi di illustrare brevemente alcuni dati, secondo cui in trent'anni di *Atlanti* sono state date alle stampe circa dodici mila pagine di testi a firma di qualcosa come novecento autori, cifre sorprendenti che rappresentano il frutto del nostro lavoro e gli sforzi profusi da parte di tutti i membri dell'Istituto.

Sono pertanto grato a tutti loro e ai vari simpatizzanti dell'IIAS, alle figure di riferimento di diverse istituzioni e in particolare all'Alma Mater Europaea, sia in Slovenia che oltreconfine, per il supporto fornito e le attività messe in campo, che ci hanno consentito di realizzare i risultati di cui sopra.

Desidero esprimere un particolare ringraziamento a Charles Kecskeméti, che in qualità di direttore generale del Consiglio Internazionale degli Archivi (ICA) con sede a Parigi ha collaborato fattivamente alla formazione dell'IIAS, nonché alla concreta messa in atto dell'idea di dare vita ad *Atlanti – Rivista internazionale di teoria e pratica archivistica moderna*.

Dal punto di vista legale, le basi dell'istituto furono gettate nel 1985 da Jovan Popovič, giurista che allora rivestiva la funzione di assistente presso l'Archivio di Jugoslavia.

A questo punto, elencare chiunque abbia dato un proprio contributo a questi trentacinque anni di attività dell'IIAS e ai trent'anni di *Atlanti* è semplicemente impossibile, ma nomi e cariche possono essere dopotutto rintracciati consultando gli articoli pubblicati e i relativi autori.

Rivolgo dunque il mio personale ringraziamento a tutti coloro che hanno sostenuto le attività dell'IIAS e la pubblicazione di *Atlanti*, immancabilmente fedeli al nostro motto: *Archivistica amor noster, semper et in aeternum*.

Peter Pavel Klasinc

ZAHVALNE BESEDE

Letos (2020) praznujemo 35. obletnico delovanja Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti Trst-Maribor, ki je imel na začetku svoje poti sicer drugačen naslov in drugačno strukturo. Kmalu po ustanovitvi smo pričeli tudi z izdajanjem Revije za sodobno arhivsko teorijo in prakso Atlanti.

Čeprav so za nas zgodovinarje in arhiviste take obletnice morda nepomembne, lahko trdim, da se je Inštitut v 35 letih uveljavil tako v evropskem prostoru kot zunaj njega. Kot nekdanj ga tudi danes sestavljajo uradno imenovani člani iz vseh delov sveta. Gre za ugledne strokovnjake, ki svoje prispevke, referate, analize in rezultate svojega raziskovalnega dela v glavnem objavljajo v reviji Atlanti.

Kot ugotavljam v skladu s statističnimi podatki, je bilo v 30 letih v reviji Atlanti objavljenih okoli 12.000 strani tekstov, ki jih je prispevalo kar približno devetsto avtorjev. Obe številki pričata o zavirljivih dosežkih Inštituta, ki so rezultat našega dela in prizadevanja vseh njegovih članov.

Zahvaliti se želim vsem članom in simpatizerjem Inštituta, vsem avtoritetam različnih ustanov, posebej Alma Mater Europaea, tako v Sloveniji kot tudi izven nje, za podporo in aktivnosti, da smo lahko dosegli rezultate, ki jih navajam zgoraj.

Posebej se želim zahvaliti dr. Charlesu Kecskemétiju, ki je kot generalni direktor Mednarodnega arhivskega sveta (ICA), s sedežem v Parizu, aktivno sodeloval pri ustanovitvi Inštituta kot tudi pri realizaciji ideje o oblikovanju Revije za sodobno arhivsko teorijo in prakso Atlanti.

Pravne osnove za nastanek Inštituta je leta 1985 pripravil pravnik Jovan Popovič, ki je bil takrat pomočnik Arhiva Jugoslavije.

Našteti vse, ki so aktivno sodelovali v 35 letih Inštituta in pri izdaji 30 številk revije Atlanti, je preprosto nemogoče. Njihova imena in funkcije je možno poiskati med avtorji člankov. Zahvaljujem se vsem, ki so podpirali aktivnosti Inštituta in izdajanje revije Atlanti ter so zvesto sledili našemu motu: "Archivistica amor noster, semper et in aeternum."

Prof. Dr. Ludvik Toplak

WELCOME SPEECH AT THE 30th INTERNATIONAL ARCHIVAL DAY CONFERENCE

On behalf of the Alma Mater Europaea, I would like to express my congratulations to the International Institute of Archival Sciences Trieste – Maribor for the preparation and organisation of the 30th International Archival Day Conference.

For many years, I have personally followed the work of the Associate Professor Dr Peter Pavel Klasinc, Archival Councillor, in preparing and organising the International Archival Day conferences and I congratulate him specifically on this work and would like to thank him and all the members of the Institute and colleagues for their outstanding contribution to the development of archival science and to the preservation of the national heritage culture, and thus the cultural heritage of humanity.

I am very pleased to have been able to participate, in different ways as an economist, politician and rector, and now as President of the Alma Mater, in the important mission of the Institute, its establishment, as well as in the establishment of the Department, the Faculty of Archival Sciences at all three levels under the Alma Mater Europaea, which is also successfully led by Associate Professor Dr Peter Pavel Klasinc, Archival Councillor.

At the 30th International Archives Day Conference, it is necessary to recall in particular the exceptional contribution of archivists in the scientific research and professional fields and in numerous symposia and conferences, such as Archives in the Service of Man and Man in the Service of Archives, in the framework of international conferences of the Alma Mater Europaea.

Undoubtedly, a unique contribution to the development of archival science is the establishment and publication of the Journal of Contemporary Archival Theory and Practice Atlanta and Atlanta+ in multiple languages.

The activity of Slovenian archivists was also recognised decades ago by the Italian Government. The Ministry of Culture of the Republic of Italy has provided strong support to the International Institute of Archival Sciences Trieste – Maribor, established at the National Archives in Trieste, and supported its participation in many international scientific conferences.

The work of archivists in Europe has also been recognised by a number of Middle Eastern countries, where the academic group educates archivists for the organisation and management of national and other archives in Oman and other Middle Eastern countries.

I would like to express my special congratulations to the archivists and thanks for their confidence in and cooperation with the Historical Archives of the European Union that operates within the European University Institute in Florence. The Alma Mater Europaea wishes to further expand this cooperation.

Modern information technologies require new expertise from archivists. The Alma Mater Europaea responded by developing and accrediting archival studies at all academic levels (graduated archivist at the first, master of archival science and documentology at the second and doctor of archival science at the third level).

Archival science has thus established itself as an independent academic, multidisciplinary, and interdisciplinary science in Slovenia and in the international arena. This also requires our scientists to closely follow global trends, so that they can successfully introduce digital transformation into the work of archivists in Slovenia and abroad in order to enable the latter to receive knowledge from and contributing it to the world's collective knowledge.

On this occasion, I would like to thank the Public Research Agency and, in particular, the President of the Republic for the honorary patronage of the 30th International Archival Day Conference, and also to congratulate the archivists, organisers and participants of the conference, with my best wishes for successful completion and fulfilment of its mission even in the present conditions.

Dr. Ludvik Toplak, Presidente di Alma Mater Europaea - ECM

DISCORSO DI BENVENUTO ALLA XXX CONFERENZA GIORNATA ARCHIVISTICA INTERNAZIONALE

A nome dell'Alma Mater Europaea, desidero esprimere le mie congratulazioni all'Istituto Internazionale di Scienze Archivistiche Trieste – Maribor per la preparazione e l'organizzazione della XXX conferenza Giornata archivistica internazionale.

Per molti anni ho seguito di persona il lavoro del Professore Associato Dr Peter Pavel Klasinc, Consigliere Archivistico, nella preparazione e nell'organizzazione delle conferenze della Giornata Archivistica Internazionale e mi congratulo con lui nello specifico per questo lavoro e desidero ringraziare lui e tutti i membri dell'Istituto ed i colleghi per il loro straordinario contributo allo sviluppo della scienza archivistica ed alla conservazione della cultura del patrimonio nazionale e così del patrimonio culturale dell'umanità.

Sono molto lieto di aver potuto partecipare, in modi diversi, come economista, politico e rettore, e ora come Presidente dell'Alma Mater, all'importante missione dell'Istituto, alla sua istituzione, nonché all'istituzione del Dipartimento, della Facoltà di Scienze Archivistiche a tutti e tre i livelli sotto l'Alma Mater Europaea, che è guidata con successo anche dal Professore Associato Dr Peter Pavel Klasinc, Consigliere archivistico.

In occasione della XXX conferenza Giornata archivistica internazionale, è necessario ricordare in particolare l'eccezionale contributo degli archivisti in ambito scientifico e professionale ed in numerosi simposi e conferenze, come "Gli archivi al servizio dell'Umanità e l'uomo al servizio degli archivi", nell'ambito delle conferenze internazionali dell'Alma Mater Europaea.

Indubbiamente, un contributo unico allo sviluppo della scienza archivistica è la creazione e la pubblicazione delle riviste di archivistica contemporanea teorica e pratica "Atlanti" e "Atlanti+", redatte in più lingue.

L'attività degli archivisti sloveni è stata riconosciuta decenni fa anche dal governo italiano. Il Ministero dei Beni Culturali della Repubblica Italiana ha fornito un forte sostegno all'Istituto Internazionale di Scienze Archivistiche Trieste - Maribor, sito presso l'Archivio di Stato di Trieste, e ne ha sostenuto la partecipazione a numerosi convegni scientifici internazionali.

Il lavoro degli archivisti in Europa è stato riconosciuto anche da molti paesi del Medio Oriente, dove il gruppo accademico istruisce gli archivisti per l'organizzazione e la gestione di archivi nazionali e di altro tipo in Oman e in altri paesi del Medio Oriente

Le mie speciali congratulazioni agli archivisti e ringraziarli per la loro fiducia e collaborazione con l'Archivio storico dell'Unione Europea, che opera all'interno dell'Istituto Universitario Europeo di Firenze. L'Alma Mater Europaea desidera espandere ulteriormente questa collaborazione.

Le moderne tecnologie dell'informazione richiedono nuove competenze da parte degli archivisti. L'Alma Mater Europaea ha risposto sviluppando e accreditando gli studi archivistici a tutti i livelli accademici (archivista laureato al primo, laureato in scienze archivistiche e documentologia al secondo, e dottore in scienze archivistiche al terzo livello). La scienza archivistica si è così affermata come scienza accademica, multidisciplinare e interdisciplinare indipendente in Slovenia e nell'arena internazionale. Ciò richiede anche ai nostri esperti di seguire da vicino le tendenze globali, in modo che possano in-

troddurre con successo la trasformazione digitale nel lavoro degli archivisti in Slovenia e all'estero, al fine di consentire a questi ultimi di ricevere conoscenza e di contribuire alla conoscenza collettiva mondiale.

In questa occasione, vorrei ringraziare l'Agenzia pubblica per la ricerca, e, in particolare, il Presidente della Repubblica per il patrocinio onorario della XXX conferenza Giornata archivistica internazionale, ed anche congratularmi con gli archivisti, gli organizzatori ed i partecipanti alla conferenza, con i miei migliori auguri per il completamento con successo e l'adempimento della sua missione anche nelle condizioni attuali.

Prof. dr. Ludvik Toplak

POZDRAVNI NAGOVOR NA 30. KONFERENCE MEDNARODNI ARHIVSKI DAN

V imenu Alma Mater Europaea želim izraziti čestitke Mednarodnem inštitutu arhivskih znanosti Trst – Maribor, za pripravo in organizacijo 30. konference Mednarodni arhivski dan.

Dolga leta osebno spremljam delo izr. prof. dr. Petra Pavla Klasinca, arhivskega svetnika, pri pripravi in organizaciji konferenc Mednarodni arhivski dan ter mu za to delo posebej čestitam in se zahvaljujem njemu in vsem članom Inštituta ter sodelavcem za izjemen prispevek pri razvoju arhivistike ter pri ohranjanju nacionalne kulture dediščine in tako kulturne dediščine človeštva.

Zelo sem zadovoljen, da sem v različnih svojstvih kot gospodarstvenik, politik in rektor, ter sedaj kot predsednik Alma Mater lahko sodeloval pri odgovornem poslanstvu Inštituta, njegovi ustanovitvi, kakor tudi pri ustanovitvi oddelka, Fakultete arhivskih znanosti na vseh treh stopnjah v okviru Alma Mater Europaea, ki jo tudi uspešno vodi izr. prof. dr. Peter Pavel Klasinc, arhivski svetnik.

Ob 30. konferenci Mednarodni arhivski dan se je potrebno posebej spomniti na izjemen prispevek arhivistov na znanstveno raziskovalnem in strokovnem področju ter na številnih simpozijih in konferencah kot je: Arhivi v službi človeka in človek v službi arhivov, v okviru mednarodnih konferenc Alma Mater Europaea.

Nedvomno je edinstveni prispevek k razvoju arhivistike ustanovitev in izdajanje Revije za sodobno arhivsko teorijo in prakso Atlanti in Atlanti+ v več jezikih.

Aktivnost slovenskih arhivistov je pred desetletji prepoznala posebej tudi italijanska Vlada. Ministrstvo za kulturo Republike Italije je dalo odločno podporo Mednarodnem inštitutu arhivskih znanosti Trst – Maribor, ki ima sedež v Državnem arhivu v Trstu, ter podprlo sodelovanje na mnogih mednarodnih znanstvenih konferencah.

Delo arhivistov v Evropi so prepoznale tudi številne države Bližnjega Vzhoda, kjer akademska skupina izobražuje arhiviste za organizacijo in vodenje nacionalnih in drugih arhivov v Omanu in nekaterih drugih držav Bližnjega Vzhoda.

Posebej želim izraziti čestitke arhivistom in obenem zahvalo za zaupanje in sodelovanje z Zgodovinskim arhivom Evropske Skupnosti, ki deluje znotraj Evropskega Univerzitetnega Inštituta v Firencah. Alma Mater Europaea želi to sodelovanje še razširiti.

Sodobne informacijske tehnologije so pred arhiviste postavile zahteve za nova strokovna znanja. Alma Mater Europaea se je odzvala tako, da je razvila in akreditirala študijske programe Arhivistike na vseh akademskih stopnjah (diplomiran arhivist na prvi, magister arhivistike in dokumentologije na drugi ter doktor arhivskih znanosti na tretji stopnji). Arhivistika se je tako uveljavila kot samostojna akademska, multidisciplinarna in interdisciplinarna znanost v Sloveniji in v mednarodnem prostoru. To tudi zahteva od naših znanstvenikov, da intenzivno sledijo svetovnim trendom, da tako lahko uspešno uvajajo digitalno transformacijo v delo arhivistov doma in v svetu, da so tako sposobni znanje iz svetovne zakladnice sprejemati in dajati.

Ob tej priliki se želim zahvaliti za podporo Javne agencije za raziskovalno dejavnost in posebej Predsedniku Republike za častno pokroviteljstvo 30. konference Mednarodni arhivski dan, arhivistom, organizatorjem in udeležencem konference pa želim izraziti čestitke in z najlepšimi željami, da konferenco tudi v novih pogojih uspešno opravi in izpolni svoje poslanstvo.

Peter Pavel Klasinc¹
(Slovenia)

AN OVERVIEW OF SELECTED HISTORICAL PERIODS IN ARCHIVING UP UNTIL THE FOUNDATION OF THE IIAS INSTITUTE AND OF THE ATLANTI JOURNAL ALL THE WAY TO THE PRESENT DAY²

Every science has its beginning, development and significant stages. This is also the case for archival science, which is nowadays regarded as an independent, academic, multi-disciplinary and interdisciplinary science. Over the last couple of decades, interest in the history of archival activities, in archival science itself as well as in contemporary archival theory and practice has grown considerably.

The first period in the history of archival activities is known for the writings in the caves of Altamira (Spain) and Lascaux (France). These can be considered the oldest existing archival documents. The messages and traditions conveyed by these sketches fulfil a triple purpose:

- a) Firstly, that the information contained in the writings be preserved, mainly as a demonstration of how to hunt wild and often large animals. Thus, their goal is to pass on such information from one generation to the next.
- b) Secondly, to help others to overcome fear of large animals by demonstrating that even animals which are several times bigger and heavier than humans can be defeated, thus also overcoming the fear of the outside world.
- c) Thirdly, to serve as a type of calendar.

Thanks to such interpretations of the records' purpose and to descriptions of the information recorded—which originates from an age prior to the invention of writing—the scope of historical research of archival activities has been widened all the way back to 40,000 BC.³

1 Peter Pavel Klasinc, PhD, Archival Councillor, Director of the International Institute for Archival Science of Trieste and Maribor, Head of all study programmes offered by the Archival Studies Department at AMEU ECM.

2 This article is dedicated to Dr. Miran Novak, Dr. Zdenka Semlič Rajh and all those who have helped me found and run the Centre for Technical and Professional Problems in Archives (*Arhivski center za strokovno-tehnična vprašanja*), which in 1985 became the International Institute for Archival Science. I would also like to dedicate this article to all the authors of papers and to the many friends who have helped me with *Atlanti: Review for Modern Archival Theory and Practice* from 1991 to this day. Although an analysis of the Institute's 35-year-long activity and of the 30 years of publishing of the *Atlanti* journal has not yet been conducted, let us look at some numbers. So far, approximately 20 official Institute members were appointed across the world every year, which accounts for a total of approximately 700 archivists. Each yearly issue of the *Atlanti* journal contained 35-40 articles, resulting in a total of approximately 1000 articles. Each issue was approximately 400 pages long, resulting in a grand total of 12,000 pages published over a thirty-year period.

3 In his book entitled *Storia dell'archivistica italiana*, above all in the introduction, Elio Lodolini clearly divides archival history into the time prior to the existence of writing and the time after the existence and development of writing. At first, his approach was met with scepticism by archivists, who did not take his division very seriously. However, they were proven wrong. Lodolini also took into account information recorded in writing on unusual, non-traditional writing surfaces. Lodolini's division has lately been adopted by Slovene archivists (as well as by many others).

This first period also includes archival activities in Ancient Egypt. Many records which have been preserved from this period were written on a variety of materials, such as stone, wood, ceramics, papyrus, bones, etc. Writing techniques and writing materials also varied: from stone cutting and printing to applying different pigments as well as using writing or drawing ink.⁴

The second period in the history of archival activities corresponds to the development of archival theory and practice in Ancient Greece and in the Roman Empire. At this point, let us consider the term used for the space or the building where archival material was stored and where the archive-administration unit operated in Ancient Greece. The word in question is *Archeion*.

At the time of the Roman Empire, archival theory and practice were well-established. The word *Archivum* was used to designate specific detached buildings, i.e. institutions where archival material of importance for the history of the Roman Empire was stored. The Roman historian Tacitus is known to have stated that while writing his last book on the history of the Roman Empire, he consulted archival material from the many archives present in Rome at the time.

Also important for this period is the town of Ptuj (*Petovio*), an independent Roman town in present-day Slovenia where the profession of archivist is often mentioned in archaeological research. To this day, as many as fourteen Roman monuments in which archivists are mentioned have been discovered in Ptuj. The presence of a large number of archivists is not surprising considering that, since the town was established under Emperor Trajan, many financial offices were based there. *The archive institution was known as a tabularium, while an employee thereof was called a tabularius.* The word *tabularium* (*tabularia* in the plural form) was used not only for buildings where archival material was stored, but also for registers which made it possible to store material according to a certain logic. These two words not only designated the provincial imperial archive in a province's capital city, but were also used for secondary, subordinated finance or tax offices, such as those present in the town of Ptuj—then Petoviona. The term *tabularium civitatis* actually designates town (municipal) archives where documentary material relating to the administration of a town or community was kept (e.g. various decrees and the town's "accounting books"). Thus, archivists were employed wherever detailed bookkeeping was needed as well as in places where documents needed to be stored safely and data had to be readily accessible and verifiable (Visočnik, 2019, 11–27).

The third period in the history of archival activities corresponds to Charlemagne's reign, i.e. from the end of the 8th century to the beginning of the 9th century AD. This period marks the beginning of a new era and of a new way of dealing with archival material. It is believed that—when making Aachen the political centre of his State—Charlemagne (who died in 811) designated a special area (possibly even a whole building) for the storage of archival material. Unfortunately, this piece of information is not easily verifiable due to the lack of reliable sources.⁵

Such was the state of affairs which laid the foundations for the establishment and the development of archival institutions in later days. These were first established in the 10th century and were managed according to strict rules for storing, filing and anno-

4 For additional information on writing systems and the development of letters see *The Atlas of Languages. The Origin and Development of Languages Throughout the World*.

5 Einhard, *Vita Karoli Magni*, "The Life of Charlemagne", which was written on the basis of available documents. The text states that Charlemagne had ancient laws and historical events recorded in writing and stored (*scripsit memoriaeque*) in a large library.

tating the documents, as well as for ensuring their physical protection. These developments led to the establishment of independent archives or, in some cases, archive collections and departments. The earliest among them are to be found in medieval towns,⁶ churches (monasteries) and in the dwellings of noble families (castles) (Preinfalk et. al, 2012, 65–90). Before long, such collections (or archives), came to be generally considered as actual institutions and were entrusted with preserving and protecting archival material.

The fourth period corresponds to the end of the Middle Ages, when the so-called archival administrative units were established. These included archive offices situated in the castles of emperors and kings, in important monasteries and in independent medieval towns. Documents stored in such offices included privilege acts, records of town council meetings, notary books and accounting books. At a later stage, various deeds were also stored here. This is when documents started being divided into documents which were used in day-to-day matters and historical documents which were stored in the archive permanently.

At the beginning of the 17th century, so-called secret archives started appearing across Europe. These archives were closed to the public and were used to store documents relating to existing or abolished offices, services, etc. In 1612, the Vatican Secret Archive was founded in Rome. Although nowadays the archive is no longer closed to the public, it is still known under its original name. As a general rule, only archival material relating to past papacies is accessible to the general public.

The end of the 18th century marked the beginning of the foundation of historical archives, where archival material pertaining to the state administration as well as other unimportant deeds relating to abolished monasteries and land tenure were stored. Thus, archives were no longer treasuries of governmental rights, but became storage centres for historical documents. Consequently, they were the ideal place for conducting historical research.

The fifth period is known as the time when new modern archives were first established (such a definition was popularised at the beginning of the 19th century). In fact, archives were new not only in terms of their structure and contents, but also in terms of their accessibility to the wider public. By this time they were already part of the State apparatus, which played an important role in implementing laws and various regulations. Especially important was the law promulgated in 1813, which made it illegal to destroy old archival material. A court decree issued in 1786 required public offices to keep a documental record of all the cases they dealt with. This decision impacted the development of archival activities in the Slovenian regions, too (Žontar in Vilfan, 1970).⁷ At the end of the 18th century, important archive institutions were established (often as part of a museum). Later on, independent archives were also founded and the *origin principle* became an increasingly important aspect of archival theory and practice. In the Slovene regions we should not forget to mention the important contributions made to this end by Anton Aškerc, town archivist of Ljubljana.

6 Archival activities are mentioned in town statutes and notarial acts (Dubrovnik – in 1278, notary Tomasino takes office; Ptuj – statutes from the years 1376 and 1513), chronicles, etc.

7 Jurij Wallner, historian at the Ljubljana Regional Archive since 1887, followed the original arrangements. Only later did Anton Aškerc – in his capacity as archivist of the town of Ljubljana (since 1898) – implement the origin principle despite the opposition of historian and regional archivist Franc Komatar. The origin principle is still in force today. A crucial role in defining this principle was played by Dutch archival theorists, who stated that “archive material should be preserved in its original form, which should also be maintained in the future, if necessary”.

In addition to the origin principle, we should also mention the *selection* and the *discarding* principles which help us decide what constitutes archival material. The oldest regulation on the matter was drawn up in the Royal Office in Vienna on 24 March 1832. It stated that documents which may turn out to be useful or important and documents which may end up having historical value must not be destroyed. To ensure compliance with this regulation, Anton Aškerc, the town archivist of Ljubljana, established a commission proceeding and appointed two historians and a member of administrative staff who oversaw the discarding process (Vilfan, 1959).

The sixth period started after the end of the Habsburg dynasty, at the end of the First World War (1918). In the Slovenian regions this period continued under the First Yugoslavia, where major archives were already operating in Zagreb, Belgrade and Dubrovnik. Slovenia had three archives. The first was the Regional Archive. Its predecessor—the archive collection of the Museum Society of Carniola—was renamed Carniola Regional Archive in Ljubljana only in 1887, following the example of Graz Regional Archive (1868). In 1926, the former was renamed State Archive and operated inside the National Museum of Ljubljana. The second was Ljubljana Town Archive, which was founded in 1898, when archivist Anton Aškerc came into office. The third was the Banovina Archive in Maribor, which operated from 1933 onwards. Until the beginning of the First World War, these three archives together employed just three archivists (Žontar, 1968).⁸

A relevant fact for the history of archiving should be mentioned at this point. Namely, that these three archives followed the principle of division of financial funds and respected the initial organisational structure. Nevertheless, despite the signing of the Archives Convention in 1923, which sanctioned the return to Slovenia of archival material stored on Austrian soil (Zwitter, 1967), there were very few developments in the field of archiving. The Second World War caused considerable destruction and much archival material suffered a dire fate. On a brighter note, on 20 October 1944 the Slovene National Liberation Committee (SNOS) issued a decree on the protection of archives. Moreover, soon after the end of the war, population registers kept in Austria were returned to Slovenia. Unfortunately, they were returned to the archives rather than being handed back to their original owner—the Church.

THE SEVENTH PERIOD AND TECHNICAL ISSUES

When keeping track of the many definitions of archiving and archival sciences, we often come across the definition of archiving as the study and research of technical issues which significantly impacted the history of archival activities. Although this aspect might indeed be included in some definitions, it should be noted that a more serious approach to the research of technical archiving issues only developed in the 1960s and 1970s. On this account it is worth mentioning some reliable international bibliographical sources on the topic: Michel Duchein, *Les bâtiments d'archives départementales en France* (Paris 1956) and Michel Duchein, *Les bâtiments et équipements d'archives* (Paris 1966; revised in 1985). Michel Duchein's book *Les bâtiments d'archives 1965–1985* (Paris 1987) provides an interesting overview of the archives in France, which also applies to Germany, Italy and other countries.

Except for the book titled *Arhivska tehnika* by Jože Žontar (Ljubljana 1972), there were no independently published books on the subject of archiving until 1992, when the au-

8 See also the article by Sergej Vilfan, 70 let mestnega arhiva ljubljanskega (1898).

thor of this paper published the book *Materialno varovanje klasičnih in novih nosilcev informacij v arhivih*. The book (selected chapters or the book in its entirety) is included in the prescribed study material in all three of the study programmes offered by the Archival Studies Department at AMEU ECM. Attention should also be drawn to a series of articles relating to the *Discussions on expert and technical issues in archives*. These articles were included in the publication *Modern Archives*, which was published from 1979 to 2003.

THE EIGHTH PERIOD: FROM THE FOUNDATION OF THE INTERNATIONAL INSTITUTE FOR ARCHIVAL SCIENCE (IIAS) AND THE ATLANTI JOURNAL TO THE ESTABLISHMENT OF A THREE-CYCLE UNIVERSITY PROGRAMME IN ARCHIVAL STUDIES

This period goes from 1985 to 1991—when Slovenia achieved independence—and from 1992 to the present day. Nowadays, a three-cycle university programme in Archival Studies is available in Slovenia: a Bachelor's degree in Archive Management, a Master's degree in Archive and Record Management and a PhD in Archival Sciences.

During this period, archiving in Slovenia started standing on its own feet: the *Atlanti* journal was first published, a new law on archives was drawn up, a wide range of topics in the field of archival sciences were being researched and the number of members of staff in archives grew steadily. Nevertheless, archives in Slovenia were at a standstill: they registered no growth; a larger archive network failed to develop; no good legislation on archiving was implemented nor were the State Security Administration (UDBA) archives and special archives protected. Thus, archivists were often defenceless against political interventions into archival theory and practice (this was also the case before 1991, however after this date there was a great increase in the number of political parties). Similarly, there was a lack of awareness regarding the importance of preserving archive material, if we exclude the introduction of three-cycle university programmes in Archival Studies at Alma Mater Europaea.

The International Institute for Archival Science (IIAS) was a continuation of its predecessor, the Centre for Technical and Professional Problems in Archives. The foundation of the Centre and subsequently of the Institute is closely related to the *Discussions on expert and technical issues in archives*, which started in 1978–1979 and led to the publication of a journal. The journal, which was initially called *Arhivi* (Archives) and subsequently renamed *Sodobni arhivi* (Modern Archives), was last published in 2003. The Centre's foundation in 1985 ensued from the activity of Slovene archivists within the former State of Yugoslavia. It was the result of a collaboration with the neighbouring countries of Austria, Hungary and Italy. At a later stage, the collaboration was extended to include other countries across Europe and the world. The Centre, which later became an Institute, conducted a wide range of research on expert and technical issues in archives and published a large number of papers. These were written by experts and scientists from Slovenia and elsewhere and were first published in the journal *Sodobni arhivi* and subsequently in the *Atlanti* journal. From 1986 to 1991, the Centre, i.e. the International Institute for Archival Science, played a significant role in addressing expert and technical issues in archives. As a result, it gained an important role on an international level. Thus, it no longer operated as part of the Provincial archive in Maribor, but was brought under the aegis of Maribor University. This is when the Centre started publishing the *Atlanti* journal and broadened the scope of its activity from expert and technical issues to the wider field of archival sciences. In the last few decades, the Institute has conducted a wide range of activities, which stand out in an overview of expert and scientific publications. Activities include some high-visibility projects, such as the

publication of the *Glossary of regional historical terminology* in three languages (Slovenian, German and Italian). The Institute also organised the *Isfabus International School for Archival Building Studies*, the *Blue Shield Conference* under the auspices of UNESCO, etc. The publishing of the *Atlanti* journals and the organisation of the Archival School in Trieste were stepping stones which in 2006 led to the opening of an IIAS department hosted by the Italian State Archives in Trieste. Thus, the Institute was renamed the International Institute for Archival Science of Trieste and Maribor. The *Atlanti* journals contain papers presented at the yearly *International Archives Day* conferences. The papers are published by the Institute's official members, who are leading archiving experts from all over the world. For additional information on the Institute's activities, visit the website www.iias-trieste.maribor.eu. Today, the Institute has over 20 regularly appointed active members, however, occasionally it also cooperates with a large number of archiving experts the world over.

In 2019, a new, English-language journal began publication alongside *Atlanti: the Atlanti+ Review for Modern Archival Theory and Practice*. We hope that in the near future these publications will be included in the database for scientific journals and listed in the scientific citation index (SCI), thus earning the authors of the papers points for contributing to research on an international level. To date, two issues (numbered 29/1 and 29/2) have been published as supplements to the *Atlanti* journal. The journal's distant future is in the hands of young Masters of Archives and Records Management and Doctors of Archival Sciences. For more information on the three-cycle study programmes offered by the Archival Studies Department at AMEU ECM, visit the website: <https://en.almamater.si/>.

The year 2020 marks 35 years since the foundation of the Institute and 30 years since the *Atlanti* journal was first published. We would like to take this opportunity to acknowledge our many colleagues, supporters, sponsors, friends, acquaintances and outstanding experts in the field of archival sciences and express our heartfelt thanks to each and every one of them by quoting our motto:

"Archivistica amor noster, semper et in aeternum".

REFERENCE LIST

- Preinfalk, M. et al. (2012). Graščinski, plemiški in osebni arhivi na Slovenskem. *Arhivi*, 35 (2012) no. 1, 65–90.
- Vilfan, S. (1959). *60 let Mestnega arhiva Ljubljanskega* Ljubljana : Mestni arhiv ljubljanski.
- Visočnik, J. (2019). Arhivarji v Petovionii. *Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj*, [No.] 6 (2019), 11–27.
- Zwitter, F. (1966). *Arhivska konvencija iz leta 1923 in vprašanje njene izvedbe*. Beograd: Savez društva istoričara Jugoslavije.
- Žontar, J. (1968). Deželni arhiv v Ljubljani pred letom 1918. *Kronika*, no.3. Ljubljana: Zgodovinsko društvo za Slovenijo.
- Žontar, J., Vilfan, S. (1970). *Arhivi v Sloveniji*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.

No typology.

Peter Pavel Klasinc¹
(Slovenia)

EXCURSUS ATTRAVERSO ALCUNE FASI STORICHE DELL'ARCHIVISTICA, PASSANDO PER LA FONDAZIONE DELL'IAS E DELLA RIVISTA ATLANTI SINO A GIUNGERE AI GIORNI NOSTRI²

Ogni disciplina scientifica ha i propri inizi e le proprie fasi storiche di comparsa e sviluppo, e ciò vale anche per l'archivistica quale scienza autonoma, accademica, multi- e interdisciplinare, che negli ultimi decenni sta registrando un netto incremento di interesse – rispetto alla storia delle scienze archivistiche, all'archivistica in senso stretto e alla moderna teoria e pratica archivistica.

Nella **prima fase** della storia dell'archivistica abbiamo a che fare con le incisioni rupestri nelle grotte di Altamira e Lascaux, rispettivamente in Spagna e Francia, che in un certo senso rappresentano il più antico documento archivistico ad oggi conservato vista la tripla finalità dei messaggi e delle tradizioni di cui le immagini si fanno portatrici, ovvero:

- a) conservare le informazioni contenute nelle incisioni, soprattutto a scopo dimostrativo delle tecniche di caccia degli animali selvaggi, spesso di grossa taglia, il che può essere considerato come trasferimento di conoscenze da una generazione all'altra;
- b) vincere la paura degli animali di grandi dimensioni dimostrando che è possibile sconfiggere anche bestie varie volte più grandi e più pesanti dell'uomo, affrancandosi in tal modo dal timore verso il mondo esterno.
- c) andare a formare una specie di calendario.

Le succitate interpretazioni delle finalità sottese alle informazioni racchiuse nelle iscrizioni rupestri, che noi collochiamo nel periodo antecedente alle prime forme di scrittura, hanno esteso l'orizzonte temporale di riferimento della ricerca nel campo della storia archivistica a 40.000 anni prima di Cristo.³

-
- 1 Peter Pavel Klasinc, Ph.D., prof. ass., consigliere archivistico, Direttore dell'Istituto Internazionale di Scienze Archivistiche di Trieste e Maribor, Direttore del dipartimento di Archivistica presso AMEU ECM – Alma Mater Europaea, Centro Europeo di Maribor
 - 2 Il presente articolo è un omaggio al prof. ass. Ph.D. Miran Novak e alla prof.ssa Ph.D. Zdenka Semlič Rajh, a tutti coloro che dal 1985 in poi mi hanno aiutato ad aprire il Centro per le questioni tecnico-professionali in ambito archivistico – poi Istituto Internazionale di Scienze Archivistiche – e a portarne avanti le attività, nonché a ciascuno degli autori dei contributi pubblicati e ai molti amici che dal 1991 ad oggi mi hanno affiancato nell'attività editoriale di *Atlanti - Rivista internazionale di teoria e pratica archivistica moderna*. Premettendo che in futuro bisognerà dedicarsi a un'analisi di questi trentacinque anni di attività dell'IAS e dei primi trent'anni della rivista *Atlanti*, in questa sede mi limiterò a indicare una serie di numeri. L'IAS vanta per ogni anno di attività circa venti nomine ufficiali di membri provenienti da tutto il mondo, per un totale di circa 700 archivisti tuttora attivi; per ogni anno di pubblicazione della rivista *Atlanti* si contano inoltre tra i 35 e i 40 articoli, che allo stato attuale ammontano dunque a circa un migliaio, e considerando che le singole annate di *Atlanti* constano mediamente di 400 pagine, ciò significa che nell'arco di trent'anni sono state prodotte 12.000 pagine di contenuti.
 - 3 In linea con il pensiero dell'archivista italiano Elio Lodolini, che riguardo alla storia dell'attività archivistica opera nella prefazione alla sua "Storia dell'archivistica italiana" un netto distinguo tra il periodo antecedente e quello successivo alla comparsa e allo sviluppo della scrittura. In un primo momento gli archivisti hanno risposto con scetticismo senza prendere in seria considerazione la suddivisione proposta, atteggiamento che a posteriori si è però rivelato erroneo in quanto Lodolini ha portato l'attenzione sul rinvenimento di iscrizioni su supporti scrittori non tradizionali. Di recente anche noi archivisti sloveni (così come tanti altri) abbiamo accolto la distinzione in questione.

Questa prima fase si riallaccia anche all'archivistica nell'Antico Egitto, in relazione alla quale si sono conservati molti documenti su supporti scrittori di vario genere, quali ad esempio pietra, legno, ceramica, papiro, ossa e simili; variano anche le modalità di realizzazione delle iscrizioni e i materiali utilizzati a tal scopo: si va infatti dall'incisione allo stampo, con applicazione di colori, inchiostri o chine.⁴

La **seconda fase** nella storia dell'archivistica riguarda lo sviluppo della teoria e pratica archivistica al tempo delle città-Stato dell'Antica Grecia e dell'Impero Romano. Qui intendendo menzionare in particolare un termine che si ricollega a uno spazio o edificio volto al deposito del materiale archivistico e al lavoro degli appositi addetti, che nel mondo dell'Antica Grecia è il cosiddetto "archeion".

Gli anni dell'Impero Romano furono un periodo di grande sviluppo per la teoria e pratica archivistica e la parola "archivum" veniva usata per indicare edifici e istituzioni a sé stanti in cui si custodiva il materiale archivistico ritenuto importante per la storia dell'Impero Romano. È risaputo che nell'ultimo volume della sua opera incentrata sulla storia dell'Impero Romano lo storico latino Tacito scrisse di essersi affidato, per quella parte di trattazione, al materiale reperito negli archivi, che a Roma non erano certo pochi.

Con riferimento a questa seconda fase si può accennare a Ptuj (Poetovio), civitas romana autonoma nel territorio dell'odierna Slovenia in cui la professione dell'archivista ricorre spesso nelle indagini archivistiche via via effettuate: ad oggi sono infatti ben quattordici i monumenti di epoca romana lì rinvenuti in cui vengono menzionati degli archivisti – non deve però sorprendere l'elevato numero, considerando che sin dalla sua fondazione al tempo dell'imperatore Traiano la città di Ptuj fu sede di numerosi uffici finanziari. Con riferimento specifico ad essa, in epoca romana l'edificio destinato a scopi archivistici era detto "tabularium" e al suo interno operava il "tabularius"; la parola "tabularium" (al plurale "tabularia") non denotava però i soli edifici in cui veniva custodito il materiale archivistico, ma anche i registri che ne consentivano una conservazione ragionata; inoltre, le due parole venivano usate non solo in relazione agli archivi provinciali dell'Impero situati nei principali centri delle province romane, ma anche per gli uffici di rango inferiore, come quelli che a Ptuj (o Petoviona, da Poetovio) si occupavano di questioni finanziarie o erariali. L'espressione "tabularium civitatis" rimanda dunque a tutti gli effetti all'archivio civico (municipale), in cui veniva conservata la documentazione inerente all'amministrazione della città o della comunità che vi abitava (come, ad esempio, decreti di vario tipo o i "libri contabili" della città). Gli archivisti lavoravano pertanto ovunque si presentasse la necessità di un'accurata catalogazione dei documenti e di una loro corretta conservazione e dove si dovesse garantire la possibilità di accedervi e verificarne i dati.⁵

La **terza fase** nella storia dell'archivistica è rappresentata dall'era di Carlo Magno, tra la fine dell'VIII e gli inizi del IX secolo (m. 811), e coincide con l'avvento di un'epoca caratterizzata da un inedito rapporto con le fonti archivistiche. Non è un mistero che durante i lavori di ampliamento di Aquisgrana, di cui fece la capitale del proprio impero, Carlo Magno avesse stabilito uno spazio preciso, forse persino un intero edificio, da destinare alla conservazione dei documenti d'archivio – data tuttavia la mancanza di fonti attendibili a tal riguardo,⁶ si tratta di un dato difficilmente verificabile.

4 Per un approfondimento sul sistema di scrittura e l'evoluzione delle lettere si veda anche "The Atlas of Languages. The Origin and Development of Languages Throughout the World", con edizione parziale in lingua slovena pubblicata nel 1999 a cura di DZS (pagine da 162 a 217).

5 Julijana Visočnik, "Arhivarji v Petovionii" (Gli archivisti di Petoviona). Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj – Ormož, 2019.

6 Eginardo, "Vita et gesta Caroli Magni" (Vita di Carlo Magno), opera scritta sulla base dei documenti all'epoca accessibili. Dal testo si evince che Carlo Magno fece trascrivere e conservare (/scripsit memo-

Questo particolare fatto, unitamente al clima generale, pose dunque le basi per la nascita e lo sviluppo delle future istituzioni archivistiche, che iniziarono ad emergere a partire dal X secolo ed erano tenute a operare secondo determinati criteri di deposito, catalogazione, fascicolazione, conservazione tecnica degli scritti e altro ancora. Simili sviluppi portarono al graduale emergere di archivi indipendenti o anche solo di fondi e dipartimenti archivistici, un fenomeno che riguardò innanzitutto le città medievali, le istituzioni religiose – monasteri – e le dimore delle famiglie nobiliari, ovvero i castelli in cui risiedevano (Preinfalk et. al, 2012, 65–90). In breve tempo queste istituzioni, che onde non dilungarci chiameremo direttamente archivi, vennero ben presto considerate come enti preposti alla conservazione e alla custodia del materiale archivistico.

La **quarta fase** è data dal tramonto del Medioevo, quando andavano costituendosi le cosiddette unità amministrative a scopo archivistico, in sostanza uffici archivistici situati presso i castelli dei sovrani, i monasteri più importanti e i comuni medievali in cui si conservavano per lo più carte dei privilegi, verbali dei consigli cittadini, registri notarili e libri contabili. In un secondo momento questi uffici iniziarono anche a conservare singoli atti, con conseguente distinzione tra il materiale documentale che era necessario a garantire le normali attività dell'uomo e i documenti storici che in seguito iniziarono ad esservi conservati in modo permanente.

All'inizio del XVII secolo fecero la loro comparsa in Europa i cosiddetti archivi segreti – “segreti” in quanto chiusi al pubblico – in cui veniva raccolto materiale prodotto sia da uffici normalmente operativi sia da uffici, servizi, dipartimenti ecc. soppressi. Fu così che nel 1612 nacque a Roma l'Archivio vaticano segreto, che mantiene tuttora questa denominazione pur non essendo più chiuso al pubblico e il cui materiale è ora di norma consultabile per singoli pontificati.

Al volgere del XVIII secolo iniziarono a sorgere i primi archivi storici, che ricevevano in custodia materiale dell'amministrazione pubblica già allora d'archivio ma anche atti di poco conto relativi a monasteri soppressi e possedimenti terrieri. In tal senso gli archivi non si configuravano più come scrigni dei diritti delle autorità statali, ma divennero anzi centri in cui confluivano documenti di carattere storico, dunque luoghi deputati allo svolgimento di ricerche storiche.

La **quinta fase** si apre agli albori del XIX secolo e corrisponde al periodo in cui nacquero i primi archivi in senso moderno, sia a livello architettonico e contenutistico sia per l'accessibilità al materiale d'archivio da parte del grande pubblico. Essi si inserirono entro la cornice di quegli apparati statali che incoraggiavano l'adozione di determinate leggi e disposizioni analoghe, sostenendo in particolare quella adottata nel 1831 che proibiva di distruggere i documenti antichi – già nel 1786 un atto sovrano imponeva del resto agli uffici di stilare obbligatoriamente degli inventari dei documenti per soggetto, il che influò sullo sviluppo dell'archivistica anche in ambito sloveno (Žontar in Vilfan, 1970).⁷ Alla fine dell'Ottocento si ebbe inoltre la nascita di importanti istituzioni archivistiche (spesso accorpate ai musei) e più tardi anche di archivi a sé stanti, autonomi, a margine dei quali andava affermandosi nella teoria e pratica archivistica il principio della prove-

riaque/) antichi testi di legge e memorie di avvenimenti vari, e vi si legge inoltre che possedeva una vasta biblioteca.

7 Va a Jurij Wallner, storico presso l'archivio provinciale di Lubiana (iniziò a lavorarvi nel 1887), il merito di aver introdotto il principio dell'ordine originale. Tempo dopo fu Anton Aškerc, in qualità di archivista civico di Lubiana (che prese servizio nel 1898), ad introdurre nonostante la contrarietà dello storico France Komatar il principio della provenienza, che è tuttora valido. Ebbero una parte importante in tal senso anche i teorici olandesi della scienza archivistica, che fornirono una definizione di questo principio affermando nello specifico “che il materiale archivistico va lasciato di norma nell'ordine originale, il quale all'occorrenza deve essere persino ripristinato”.

nienza, in merito al quale ebbe un ruolo determinante nel contesto sloveno l'archivista civico di Lubiana Anton Aškerc. Oltre alla provenienza vanno menzionati i principi della sistematizzazione del materiale archivistico e, a monte, della definizione di ciò che lo identifica come tale (operazioni di scarto). La più antica disposizione in tal senso, che ebbe origine nel Gabinetto imperiale di Vienna il 24 marzo 1832, stabiliva che non andassero distrutti i documenti che potevano risultare – anche un domani – necessari, utili e importanti oppure quelli che avrebbero potuto avere un valore storico. Il succitato archivista civico di Lubiana, Anton Aškerc, individuò per le operazioni di scarto una procedura collegiale ad opera di una commissione formata da due storici e un funzionario amministrativo (Vilfan, 1959).⁸

La **sesta fase** ha inizio con il declino della dinastia asburgica e la fine della Prima guerra mondiale, avvenuta nel 1918. In Slovenia lo sviluppo della scienza archivistica proseguì pertanto nell'ambito della prima Jugoslavia, che tra Zagabria, Belgrado e Dubrovnik contava già alcuni importanti archivi; con riferimento specifico alla realtà slovena vi erano invece: 1. l'archivio provinciale (Deželni arhiv) derivato dal fondo archivistico dell'associazione museale per la Carniola (Muzejsko društvo za Krajsko), che dovette attendere fino al 1887 per essere rinominato – su modello dell'archivio provinciale di Graz – Archivio provinciale della Carniola con sede a Lubiana (Krajski deželni arhiv v Ljubljani) e nel 1926 venne nuovamente ribattezzato Archivio di Stato, iniziando ad operare nell'ambito del Museo nazionale sloveno con sede a Lubiana; 2. l'archivio civico di Lubiana (Mestni arhiv ljubljanski), istituito nel 1898 grazie agli sforzi profusi dall'archivista Anton Aškerc; 3. l'archivio del banato (Banovinski arhiv), a Maribor, attivo a partire dal 1933. Comune alle tre istituzioni era il fatto di aver avuto un organico complessivo di soli tre archivisti fino alla vigilia della Seconda guerra mondiale (Žontar, 1968).⁹

Per quanto concerne la storia dell'archivistica va detto che in queste istituzioni si era affermato il principio della separazione dei fondi e il rispetto dell'ordine originale; a ciò purtroppo non fece seguito un più marcato sviluppo della disciplina, anche nonostante la convenzione in ambito archivistico del 1923 in base alla quale l'Austria avrebbe restituito alla Slovenia il materiale archivistico di sua pertinenza (Zwitter, 1967).¹⁰ La Seconda guerra mondiale vide molti episodi di documenti andati distrutti, riservando al materiale d'archivio vari destini; vi furono però anche momenti meno cupi, come il decreto del Comitato di Liberazione Nazionale Sloveno (SNOS) in materia di tutela degli archivi, varato il 20 ottobre 1944, e la restituzione alla Slovenia dei registri di stato civile – sempre da parte dell'Austria – all'indomani della fine del conflitto, sebbene il materiale sia poi stato consegnato agli archivi e non alle istituzioni clericali in quanto soggetti produttori.

LA SETTIMA FASE E LE QUESTIONI DI SETTORE

Nel passare in rassegna le varie definizioni attribuite all'archivistica, e più in generale alle scienze archivistiche, ci si è spesso imbattuti anche in una definizione che la vedrebbe come una disciplina volta a studiare ed esplorare questioni prettamente tecniche che hanno rivestito un ruolo importante nella storia dell'attività archivistica. Forse si tratta di un aspetto cui viene fatto cenno in altre definizioni, eppure fino agli anni Sessanta e Settanta del Novecento non vi è stata traccia di un serio approccio al lavoro di

8 I primi sessant'anni dell'archivio civico di Lubiana

9 si veda anche il contributo di Sergej Vilfan "70 let mestnega arhiva ljubljanskega" (I primi settant'anni dell'archivio civico di Lubiana), in: Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino, letn. XVI, Ljubljana, 1968.

10 La convenzione in materia archivistica siglata con l'Austria nel 1923 e la questione relativa alla sua applicazione

ricerca incentrato sulle questioni tecnico-professionali del settore archivistico. A livello internazionale si rilevano alcune opere di Michel Duchein, nello specifico "Les bâtiments d'archives départementales en France"¹¹ (Paris, 1956) e "Les bâtiments et équipements d'archives"¹² (Paris, 1966), con edizione rivista e aggiornata del 1985, mentre "Bâtiments d'archives. Vingt ans d'architecture française. 1965-1985",¹³ dello stesso autore, offre uno sguardo speciale sugli archivi francesi, applicabile peraltro anche alla realtà tedesca, a quella italiana e ad altre ancora.

Fatta invece eccezione per "Arhivska tehnika"¹⁴ di Jože Žontar (Ljubljana, 1972), in Slovenia non uscirono pubblicazioni a sé stanti sull'argomento prima del 1992, anno in cui io stesso pubblicai "Materialno varovanje klasičnih in novih nosilcev informacij v arhivih",¹⁵ una monografia che in parte o del tutto rientra nel materiale di studio dei corsi di Archivistica attivi presso Alma Mater Europaea - ECM. A tal riguardo mi sento però di porre l'accento su una serie di articoli che rimandano alle tavole rotonde sulle questioni tecnico-professionali emerse negli archivi e che furono pubblicati nei numeri usciti tra il 1979 e il 2003 della rivista specialistica *Sodobni arhivi*.

L'OTTAVA FASE: IAS, ATLANTI E I TRE LIVELLI DI CORSI UNIVERSITARI IN ARCHIVISTICA

Quest'ultima fase copre il periodo che va dal 1985 all'indipendenza della Slovenia, nel 1991, e ancora dal 1992 al presente. Oggi l'archivistica slovena è dotata di un percorso di studi universitari strutturato in tre cicli, comprensivo cioè di laurea di primo livello in Archivistica, laurea magistrale in Archivistica e documentologia e scuola di dottorato in Scienze archivistiche.

In questi ultimi trentacinque anni l'archivistica slovena si è emancipata: è stata lanciata la rivista *Atlanti*, si è lavorato a una nuova legge di settore, sono stati inaugurati filoni di ricerca su molti temi in ambito archivistico e si è inoltre avuto un incremento dell'organico degli archivi. Ciononostante, gli archivi sloveni non hanno saputo cogliere le occasioni di sviluppo, per la creazione di una più ampia rete archivistica, la predisposizione di un quadro normativo idoneo, la tutela degli archivi dell'UDBA (i servizi segreti dell'ex Jugoslavia) e degli archivi speciali, restando impotenti di fronte alle quotidiane ingerenze della politica nella teoria e pratica archivistica (come accadeva già prima del 1991, con l'unica differenza che ora ci sono più partiti). Fatta dunque eccezione per i succitati corsi universitari attivi presso l'Alma Mater Europaea, purtroppo non si rilevano significativi passi in avanti nemmeno per quanto riguarda una maggiore sensibilizzazione circa l'importanza della conservazione dei documenti d'archivio.

L'Istituto internazionale di scienze archivistiche (IAS) scaturisce dal Centro per le questioni tecnico-professionali in ambito archivistico, nato a sua volta sull'onda delle tavole rotonde sulle questioni archivistiche di carattere tecnico-professionale che iniziarono a svolgersi tra il 1978 e il 1979 portando peraltro alla creazione di una rivista specialistica, inizialmente chiamata *Arhivi* e poi rinominata *Sodobni arhivi*, che cessò di uscire nel 2003. La fondazione del Centro risale al 1985 e si ricollega all'attività degli archivi sloveni nell'ambito dell'ex Jugoslavia, sempre in stretta connessione dapprima con gli

11 Gli edifici degli archivi dipartimentali in Francia (trad. non uff.).

12 Edifici archivistici e annessa dotazione (trad. non uff.).

13 Edifici archivistici. Vent'anni di architettura francese. 1965-1985 (trad. non uff.).

14 Tecnica archivistica (trad. non uff.).

15 Salvaguardia materiale dei supporti, tradizionali e più recenti, presenti negli archivi (trad. non uff.).

Stati contermini – Austria, Ungheria e Italia – e in seguito anche con altri Paesi europei e non. Il Centro – quello che sarebbe poi diventato l'Istituto internazionale di scienze archivistiche – si occupava di molteplici ricerche su aspetti di natura tecnico-professionale legati al lavoro degli archivi, che nel corso degli anni fruttarono una vastissima produzione di articoli scientifici a firma di esperti e studiosi sia sloveni che internazionali, pubblicati prima su *Sodobni arhivi* e in seguito su *Atlanti*. Tra il 1986 e il 1991 il Centro e l'IIAS hanno svolto un ruolo di primo piano nella risoluzione di alcuni interrogativi riguardanti aspetti tecnico-professionali del settore archivistico, affermandosi anche e soprattutto sulla scena internazionale e staccandosi infine dall'archivio regionale di Maribor per passare sotto l'egida dell'ateneo della medesima città. In quegli anni iniziò ad uscire *Atlanti* e il lavoro sulle questioni tecnico-professionali di settore venne esteso all'intero ambito coperto dalle scienze archivistiche. Nei passati decenni l'IIAS ha portato avanti molte attività, com'è evidente passando in rassegna i vari articoli scientifici e altri progetti di alto profilo, come il glossario trilingue (sloveno, tedesco, italiano) di terminologia storica regionale. Inoltre, l'IIAS ha curato l'organizzazione della scuola archivistica internazionale Isfabus, di un convegno internazionale patrocinato dall'Unesco con relativo riconoscimento dello Scudo blu e altro ancora. Il riscontro ottenuto dalla pubblicazione di *Atlanti* e dall'organizzazione della scuola di archivistica di Trieste ha portato infine nel 2006 ad aprire una sezione dell'IIAS presso l'Archivio di Stato di Trieste, dando così origine all'Istituto Internazionale di Scienze Archivistiche di Trieste e Maribor. La rivista *Atlanti* raccoglie gli interventi presentati dai relatori in occasione della Giornata archivistica internazionale, la conferenza annuale che vede la partecipazione dei membri ufficiali dell'Istituto provenienti da ogni angolo del mondo, tutti massimi esperti di archeologia i cui articoli scientifici escono anch'essi nella succitata rivista (per maggiori informazioni al riguardo si consulti il portale www.iias-trieste.maribor.eu). Allo stato attuale l'IIAS vanta più di venti membri ordinari attivi, potendo contare anche sull'occasionale collaborazione di molti altri esperti del settore di provenienza internazionale.

Nel 2019 *Atlanti - Rivista internazionale di teoria e pratica archivistica moderna* si è dotata di un'edizione in inglese, *Atlanti+ - International Scientific Review for Contemporary Archival Theory and Practice*, affinché in un prossimo futuro i contributi ivi pubblicati possano essere inseriti nelle banche dati delle riviste scientifiche e figurare inoltre nell'indice di citazione scientifica SCI, anche per offrire agli autori la possibilità di acquisire punti nella comunità scientifica internazionale in virtù di queste loro pubblicazioni. Ad oggi sono usciti due numeri di *Atlanti+* in allegato alla rivista tradizionale, rispettivamente 29/1 e 29/2. Quanto al futuro della rivista, è tutto nelle mani dei giovani laureati magistrali in Archivistica e documentologia e dei dottori di ricerca in Scienze archivistiche. Per un approfondimento sui tre cicli di studi universitari in Archivistica presso Alma Mater Europaea – ECM si veda il seguente link www.almamater.si.

Nel 2020 si festeggia il 35imo anniversario di attività dell'Istituto e il 30imo anniversario della rivista *Atlanti*: a margine di queste due ricorrenze non possiamo non ricordare con grande riconoscenza i molti colleghi, esperti a vario titolo, sostenitori, sponsor, amici, conoscenti personali e insigni studiosi di archivistica, e colgo dunque l'occasione per esprimere a tutti loro la mia immensa gratitudine citando il nostro motto:

"Archivistica amor noster, semper et in aeternum".

REFERENCE LIST

- Preinfalk, M. et al. (2012). Graščinski, plemiški in osebni arhivi na Slovenskem. *Arhivi*, 35 (2012) no. 1, 65–90.
- Vilfan, S. (1959). *60 let Mestnega arhiva Ljubljanskega* Ljubljana : Mestni arhiv ljubljanski.
- Visočnik, J. (2019). Arhivarji v Petovionih. *Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj*, [No.] 6 (2019), 11–27.
- Zwitter, F. (1966). *Arhivska konvencija iz leta 1923 in vprašanje njene izvedbe*. Beograd: Savez društva istoričara Jugoslavije.
- Žontar, J. (1968). Deželni arhiv v Ljubljani pred letom 1918. *Kronika*, no.3. Ljubljana: Zgodovinsko društvo za Slovenijo.
- Žontar, J., Vilfan, S. (1970). *Arhivi v Sloveniji*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.

No typology.

Peter Pavel Klasinc¹
(Slovenija)

PREKO NEKATERIH OBDOBIJ ARHIVISTIKE DO USTANOVITVE INŠTITUTA IN REVIIJE ATLANTI VSE DO DANAŠNJIH DNI²

Vsaka znanost ima svoje začetke in v svoji zgodovini določena obdobja razvoja in pojavnosti. To danes velja tudi za arhivistiko kot samostojno, akademsko, multidisciplinarno in interdisciplinarno znanost. Zanimanje za zgodovino arhivskih znanosti, za arhivistiko ter za sodobno arhivsko teorijo in prakso se je v zadnjih desetletjih močno povečalo.

V prvem obdobju zgodovine arhivistike se srečamo z zapisi v votlinah Altamira (Španija) in Lascaux (Francija), ki so nekakšen najstarejši ohranjen arhivski dokument. Sporočila in izročila, ki jih te skice prinašajo, imajo namreč trojni namen, in sicer:

a) Njihov prvi namen je, da se informacije iz teh zapisov ohranijo, predvsem kot dokaz o tem, na kakšen način se lovijo divje, pogosto velike živali. Gre za prenos informacij iz ene generacije na drugo.

b) Njihov drugi namen je premagovanje strahu pred velikimi živalmi in dokazovanje, da je mogoče premagati tudi živali, ki so nekajkrat večje in nekajkrat težje od človeka, in se na ta način otresti strahu pred zunanjim svetom.

c) Njihov tretji namen je, da služijo kot neke vrste koledar.

Našteta tolmačenja namenov in opisi zapisanih informacij, ki jih postavljamo v obdobje pred nastankom prvih pisav, so časovni obseg raziskovanja zgodovine arhivske dejavnosti razširili na štirideset tisoč let pred našim štetjem.³

V tem prvem obdobju se srečamo tudi z arhivistiko v starem Egiptu, kjer so se ohranili mnogi dokumenti, ki imajo za svojo pisno podlago različne materiale, kot so kamen, les, keramika, papirus, kosti in podobno. Tudi načini in materiali za izvedbo zapisov so različni, od klesanja in tiskanja do nanašanja barv, črnil ali tušev.⁴

1 Izr. prof. dr. Peter Pavel Klasinc, arhivski svetnik, Direktor Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti Trst – Maribor, Predstojnik vseh študijskih programov študijske smeri Arhivistika na AMEU ECM

2 Članek je posvečen izr. prof. dr. Miranu Novaku in doc. dr. Zdenki Semlič Rajh in vsem tistim, ki so mi pomagali pri ustanovitvi in delovanju Arhivskega centra za strokovno-tehnična vprašanja, kasnejšega Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti, od leta 1985 naprej in vsem avtorjem prispevkov in mnogim prijateljem za pomoč pri izdajanju mednarodne revije za sodobno arhivsko teorijo in prakso *Atlanti*, od leta 1991 naprej do danes. Analizo petintrideset let delovanja Inštituta in trideset let izdajanja revije *Atlanti* bo treba še narediti. Tukaj naj navedem samo nekatere številke. V Inštitutu je bilo vsako leto uradno imenovanih približno 20 članov iz vseh delov sveta, torej skupno aktivnih okoli 700 arhivistov. V reviji *Atlanti* je bilo v posameznem letniku objavljenih med 35 in 40 prispevkov, skupno okoli 1000 člankov. Poprečno je letnik imel 400 strani, kar znese v tridesetih letih 12 000 strani.

3 Z italijanskim arhivistom Eliom Lodolinijem, ki je v svoji knjigi *Storia dell'archivistica italiana*, predvsem v njenem uvodnem delu, zelo jasno razdelil zgodovino arhivske dejavnosti na obdobje pred razvojem pisav in na obdobje po pojavu in razvoju pisav. V začetku so bili arhivisti do te razdelitve skeptični in je niso jemali resno, kar pa se je pokazalo za napačno. Lodolini je namreč opozoril na pojav informacij, zapisanih na drugih, netradicionalnih pisnih podlagah in osnovah. To razdelitev smo v zadnjem času prevzeli tudi slovenski arhivisti (pa tudi mnogi drugi).

4 O sistemu pisav in razvoju črk najdemo podatke v knjigi *The Atlas of Languages. The Origin and Development of Languages Throughout the World*, ki je delno izšel tudi v slovenskem jeziku leta 1999. DZS Ljubljana (strani 162 do 217).

Drugo obdobje v zgodovini arhivske dejavnosti predstavlja delovanje in razvoj arhivske teorije in prakse v času starogrških mest in držav ter Rimskega imperija. Tukaj omenjam samo termin, s katerim se srečamo. Povezan je s prostorom oz. zgradbo za hrambo arhivskega gradiva in z delovanjem arhivske službe v dobi stare Grčije; to je *archeion*.

V obdobju Rimskega imperija sta bili arhivska teorija in praksa močno razviti. Beseda *archivum* označuje posebne samostojne zgradbe oz. ustanove, ki so hranile pomembno arhivsko gradivo za zgodovino Rimskega imperija. Znano je, da je rimski zgodovinar Tacit v svoji zadnji (sedmi) knjigi o zgodovini Rimskega cesarstva zapisal, da je pri tem delu uporabljal gradivo iz arhivov, ki jih je bilo v mestu Rim kar nekaj.

V tem obdobju naj omenimo tudi Ptuj (*Petovio*), ki je bil tisto rimsko avtonomno mesto na Slovenskem, v katerem je v arheoloških raziskavah poklic arhivarja – arhivista pogosto zastopan. Doslej so namreč na Ptujju odkrili kar 14 primerov rimskih spomenikov, na katerih so omenjeni arhivisti. Veliko število arhivistov ne preseneča, saj je bil Ptuj od ustanovitve pod cesarjem Trajanom sedež številnih finančnih uradov. Tako se arhivska ustanova imenuje *tabularium*, v njej pa dela *tabularius*. Beseda *tabularium* (v množini *tabularia*) ni vezana samo na stavbe, v katerih so shranjevali arhivsko gradivo, temveč tudi na registre, ki so omogočali njegovo smiselno shranjevanje. Besede niso uporabljali samo za cesarske provincialne arhive v glavnih mestih provinc, temveč tudi za podrejene, nižje finančne oz. davčne urade, kot jih srečamo na Ptujju oz. v Petovionii. Beseda *tabularium civitatis* prazaprav označuje arhiv v mestih (municipijih), ki hrani gradivo, vezano na upravo mest ali skupnosti (razne odloke in tudi mestne »računovodske knjige«). Arhivisti so torej delovali povsod tam, kjer je bilo treba poskrbeti za natančno evidenco in varno hrambo dokumentov ter zagotoviti dobro dostopnost in preverljivost podatkov (Visočnik, 2019, 11–27).

Tretje obdobje zgodovine arhivske dejavnosti predstavlja doba Karla Velikega, konec osmega in začetek devetega stoletja, ki pomeni začetek novega obdobja in drugačnih odnosov do arhivskega gradiva. Znano je, da je Karel Veliki (umrl je leta 811) pri izgradnji središča svoje države v mestu Aachen določil poseben prostor, morda tudi celotno zgradbo, za hranjenje arhivskega gradiva. Podatek je sicer težko preveriti, saj o tem ni zanesljivega vira.⁵

To dejstvo in stanje pomenita temelj za nastanek in razvoj kasnejših arhivskih ustanov, ki so začele nastajati od 10. stoletja dalje in so morale delovati po strogo določenih načelih odlaganja, evidentiranja, opremljanja spisov ter njihovega tehničnega varovanja ipd. Ta spoznanja so pripeljala do nastanka samostojnih arhivov ali samo arhivskih zbirk in oddelkov, začenši v srednjeveških mestih,⁶ cerkvenih ustanovah (samostanih) in sedežih plemiških rodbin (gradovih) (Preinfalk et. al, 2012, 65–90). Te institucije, kratko jih imenujmo kar arhivi, dobijo kmalu skupno oceno, da gre dejansko za ustanove, ki skrbijo za ohranjanje in varovanje arhivskega gradiva.

Četrto obdobje predstavlja konec srednjega veka, ko se ustanavljajo tako imenovane arhivske upravne enote – arhivske pisarne na gradovih cesarjev in kraljev, v pomembnih samostanih in v samostojnih srednjeveških mestih. V glavnem so te upravne enote hranile listine privilegijev, zapisnike mestnih svetov, notarske knjige in knjige o vodenju financ. Pozneje so v takih pisarnah začeli hraniti tudi spise, zaradi česar so začeli ločevati med registraturnim (dokumentarnim) gradivom, ki je bilo potrebno za tekoče poslovanje, in zgodovinskimi dokumenti, ki so jih nato trajno hranili v arhivu.

5 Einhard, *Življenje Karla Velikega*. Zapisano glede na dostop do dokumentov. V tekstu (/revije.ffuni-lj.si/, v slovenščino prevedel Blaž Strmole) zasledimo podatek, da je Karel Veliki dal zapisati in ohraniti (»scripsit memoriaeque«) stare zakone in dogodke, poleg tega je zbral bogato knjižnico.

6 Znane so omembe arhiviranja v statutih mest, notarskih zapisih (v Dubrovniku nastopi leta 1278 notar Tomasino; Ptuj – statuta za leti 1376 in 1513), kronikah, ipd.

V začetku 17. stoletja se v Evropi pojavijo tako imenovani tajni arhivi. Gre za arhive, ki so bili zaprti za javnost, zbirali pa so bodisi gradivo delujočih bodisi ukinjenih uradov, služb, oddelkov in podobno. Tako je leta 1612 v Rimu nastal Vatikanski tajni arhiv, ki se tako imenuje še danes, čeprav ni več zaprt za javnost. Njegovo arhivsko gradivo se glede dostopov načeloma odpira po obdobjih posameznih papežev.

Konec 18. stoletja so pričeli nastajati zgodovinski arhivi, ki so že sprejemali v hrambo arhivsko gradivo državne uprave, pa tudi nepomembne spise ukinjenih samostanov in zemljiških posesti. Arhivi torej niso bili več zakladnica državnih pravic, ampak so postali centri za zbiranje historičnih dokumentov in posledično mesta za izvajanje zgodovinskih raziskav.

Peto obdobje so v začetku 19. stoletja opredelili kot čas nastajanja novih modernih arhivov, tako po zgradbah in v njih hranjeni vsebini kot glede dostopnosti arhivskega gradiva širši javnosti. Umeščajo se v okvir državnih aparatov, ki so spodbudili nastanek določenih zakonskih ali podobnih predpisov, predvsem tistega iz leta 1831, ki je prepovedoval uničevanje starega gradiva. Leta 1786 je bila z dvorno uredbo uradom naložena obveznost oblikovanja spisovnih evidenc na osnovi posameznih zadev, kar je vplivalo na razvoj arhivistike tudi v naših krajih (Žontar in Vilfan, 1970).⁷ Konec tega stoletja začinjajo nastajati pomembne arhivske ustanove (pogosto skupaj z muzeji), pozneje pa tudi samostojni arhivi. Za to obdobje je značilno poglobljeno uveljavljanje načela provenience v arhivsko teorijo in prakso, pri čemer je odločujočo vlogo v slovenskem prostoru odigral tudi mestni arhivar ljubljanski, Anton Aškerc. Ob provenienci je potrebno omeniti načela odbiranja in določanja, kaj je arhivsko gradivo (**škartiranje**). Najstarejši predpis o tem je nastal v Dvorni pisarni na Dunaju dne 24. marca 1832 in je določal, da naj se ne uničujejo spisi, ki utegnejo biti ali postati potrebni, koristni in pomembni ali pa spisi, ki bi utegnili imeti zgodovinsko vrednost. Ljubljanski mestni arhivar Anton Aškerc je za izločanje določil komisijski postopek, in sicer dva zgodovinarja in enega upravnega uradnika (Vilfan, 1959).

Šesto obdobje se prične s koncem habsburške dinastije in koncem prve svetovne vojne (1918). V Sloveniji se nadaljuje znotraj prve Jugoslavije, kjer so že delovali nekateri pomembni arhivi v Zagrebu, Beogradu in Dubrovniku. V Sloveniji so bili trije arhivi. Prvi je bil Deželni arhiv, katerega predhodnik je bila arhivska zbirka Muzejskega društva za Krajnsko in je morala počakati do leta 1887, ko je bila po vzoru Graškega deželnega arhiva (1868) preimenovana v Krajski deželni arhiv v Ljubljani. Ta se je leta 1926 preimenoval v Državni arhiv in je deloval znotraj Narodnega muzeja v Ljubljani. Drugi arhiv je bil Mestni arhiv ljubljanski in je nastal leta 1898 z nastopom arhivarja Antona Aškerc. Tretji arhiv je bil Banovinski arhiv v Mariboru, ki je deloval od leta 1933 dalje. Vsi trije arhivi so imeli do začetka druge svetovne vojne zaposlene le tri arhiviste (Žontar, 1968).⁸

Za zgodovino arhivske dejavnosti je treba navesti, da so v teh arhivih uveljavili načelo ločitve fondov in spoštovanje prvotne ureditve, do nekega večjega razvoja arhivistike pa na žalost ni prišlo, kljub podpisu arhivske konvencije leta 1923, ki je predpisala vračanje arhivskega gradiva iz Avstrije v Slovenijo (Zwitter, 1967). Druga svetovna vojna je povzročila veliko uničenje in zapečatila različno usodo arhivskega gradiva. Omeniti pa

7 Jurij Wallner, zgodovinar v ljubljanskem deželnem arhivu (z delom je pričel 1887), je uveljavljal načelo prvotne ureditve. Kasneje je komaj Anton Aškerc kot mestni arhivar ljubljanski (nastop dela 1898) kljub nasprotovanju zgodovinarja Franca Komatarja, ki je bil sicer deželni arhivar, uveljavil načelo provenience, ki velja še danes. Pomembno vlogo pri tem gre pripisati nizozemskim teoretikom arhivistike, ki so to načelo definirali in določili »naj se arhivsko gradivo praviloma pušča v prvotni ureditvi in ta ureditev po potrebi celo obnavlja«.

8 glej tudi članek Sergij Vilfan, 70 let mestnega arhiva ljubljanskega, Ljubljana, 1898.

velja tudi svetle točke, kot je sprejetje odloka SNOS o varovanju arhivov z dne 20. 10. 1944 in vračanje matičnih knjig iz Avstrijo v Slovenijo takoj po končani vojni. Na žalost so matične knjige vračali v arhive in ne cerkvenim ustanovam kot njihovim ustvarjalcem.

SEDMO OBDOBJE IN TEHNIČNA VPRAŠANJA

Ob evidentiranju definicij o arhivistiki in arhivski znanosti smo pogosto naleteli tudi na definicijo, da arhivistika proučuje in raziskuje tehnična vprašanja, ki imajo pomembno vlogo v zgodovini arhivske dejavnosti. Morda je bilo to omenjeno v nekaterih definicijah, vendar nekega resnega pristopa k raziskavam problematike arhivskih strokovno-tehničnih vprašanj ni bilo zaslediti vse do 60. in 70. let dvajsetega stoletja. Na mednarodnem področju naj omenimo naslednjo literaturo: Michel Duchein, *Les bâtiments d'archives départementales en France* (Paris 1956) in Michel Duchein, *Les bâtiments et équipements d'archives* (Paris 1966 in izpopolnjena izdaja iz leta 1985). Knjiga *Les bâtiments d'archives 1965 – 1985* (Paris 1987), ki jo je prav tako napisal Michel Duchein, ponuja poseben prikaz arhivov v Franciji. Podobno stanje je veljalo tudi v Nemčiji, Italiji in drugod.

V Sloveniji razen knjige *Arhivska tehnika* Jožeta Žontarja (Ljubljana 1972) samostojne knjige ni bilo vse do 1992, ko sem izdal knjigo *Materialno varovanje klasičnih in novih nosilcev informacij v arhivih*. Knjiga sodi delno ali v celoti med študijsko gradivo za vse tri študijske programe Arhivistike na AMEU ECM. Pri tem pa moram opozoriti na vrsto člankov, povezanih s *Posvetovanji o strokovno tehničnih vprašanjih v arhivih*, ki so objavljeni v publikacijah *Sodobni arhivi*, ki so izhajale od leta 1979 do 2003.

OSMO OBDOBJE: NASTANEK INŠTITUTA, ROJSTVO REVIE ATLANTI IN UVEDBA TRISTOPENJSKEGA ŠTUDIJA ARHIVISTIKE

Obdobje sega od leta 1985 do osamosvojitve Slovenije leta 1991 in od 1992 do danes, ko ima slovenska arhivistika tristopenjski študij. Ob zaključku študija študenti pridobijo naslednje nazive: diplomirani arhivist na prvi stopnji, magister arhivistike in dokumentologije na drugi stopnji in doktor arhivskih znanosti na tretji stopnji.

Slovenska arhivistika se je v tem obdobju postavila na svoje noge: pričeli so izhajati *Atlanti*, pripravljali se je nov arhivski zakon, raziskovati so se začele mnoge teme s področja arhivske znanosti in povečalo se je število zaposlenih v arhivih. Kljub temu so slovenski arhivi »zaspali« glede razvoja, večje in obširnejše arhivske mreže, dobre arhivske zakonodaje, varovanja arhivov UDBE in specialnih arhivov. Prav tako so ostali nemočni pred poseganjem dnevne politike v arhivsko teorijo in prakso (to se je dogajalo tudi pred letom 1991, le da je bilo zdaj več strank). Tudi večjih premikov na področju razvoja zavesti o pomembnosti ohranjanja arhivskega gradiva žal ni mogoče zaslediti, z izjemo uvedbe tristopenjskega študija arhivistike na Alma Mater Europaea.

Mednarodni inštitut arhivskih znanosti (v nadaljevanju MIAZ) se je razvil iz Arhivskega centra za strokovna in tehnična vprašanja. Sam nastanek tega Centra in kasnejšega Inštituta je povezan s *Posvetovanji o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih*, ki so se pričela izvajati leta 1978/1979. Na posvetovanjih je nastala revija, ki se je najprej imenovala *Arhivi*, pozneje pa *Sodobni arhivi*. Ti so prenehali izhajati leta 2003. Ustanovitev Centra leta 1985 je bila povezana z aktivnostjo slovenskih arhivov znotraj nekdanje skupne države Jugoslavije in dejavnostmi v navezi s sosednjimi državami: Avstrijo, Madžarsko in Italijo, pozneje pa tudi z drugimi državami v Evropi in na svetu. Center, poznejši Inštitut, je opravljal mnoge raziskave strokovnih in tehničnih vprašanj v arhivih in v zvezi s tem ustvaril tudi veliko količino strokovnih prispevkov naših in tujih arhivskih strokov-

njakov in znanstvenikov. Ti so najprej izhajali v *Sodobnih arhivih*, kasneje pa v *Atlantih*. V času od leta 1986 do 1991 je Center – Mednarodni inštitut arhivskih znanosti odigral pomembno vlogo pri reševanju strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih, predvsem pa se je uveljavil na mednarodnem področju ter prešel iz Pokrajinskega arhiva v Mariboru pod okrilje Univerze v Mariboru. Začel je izdajati publikacijo *Atlanti* in svoje aktivnosti s področja strokovnih in tehničnih vprašanj v arhivih razširil na celotno področje arhivskih znanosti. Mnoge aktivnosti je MIAZ izvajal v preteklih desetletjih, kar je razvidno iz pregleda strokovnih in znanstvenih prispevkov ter nekaterih odmevnih aktivnosti. Na tem mestu naj omenimo *Glosar zgodovinskega domoznanstva* v treh jezikih (slovenskem, nemškem in italijanskem). Med drugim je Inštitut organiziral mednarodno arhivsko šolo *Isfabus*, mednarodno konferenco pod okriljem Unesca *Modri ščit* itd. Rezultati ob izdajanju *Atlantov* ter organizacije arhivske šole v Trstu so pripeljali do odprtja oddelka MIAZ v Državnem arhivu v Trstu leta 2006. Inštitut je v tem obdobju dobil nov naslov: *Mednarodni inštitut arhivskih znanosti Trst - Maribor*. V *Atlantih* so objavljeni referati z vsakoletnih konferenc Mednarodni arhivski dan, kjer uradno imenovani člani inštituta, tj. izvrstni arhivski strokovnjaki z vseh delov sveta, objavljajo svoje prispevke. Podatki so v večji meri dostopni na spletni strani www.iias-trieste.maribor.eu. Danes je v Inštitutu aktivnih preko 20 redno imenovanih članov, z inštitutom pa občasno sodelujejo tudi mnogi arhivski strokovnjaki iz vseh delov sveta.

Atlantom se je leta 2019 pridružila *Mednarodna znanstvena revija sodobne arhivske teorije in prakse Atlanti+* v angleškem jeziku (*International Scientific Review for Contemporary Archival Theory and Practice*). Želimo si, da bi bili ti dve reviji v bližnji prihodnosti vneseni v baze podatkov znanstvenih revij in vpisani v SCI. Objave bi na ta način avtorjem prinesle tudi mednarodne znanstvene točke. Doslej sta kot priloga h klasičnim *Atlantom* izšli dve številki z oznako 29/1 in 29/2. Daljna usoda revije *Atlanti* je v rokah mladih magistrov arhivistike in dokumentologije in doktorjev arhivskih znanosti. Več informacij o tristopenjskem študiju arhivistike na AMEU ECM je na voljo na spletnem mestu www.almamater.si.

Leta 2020 obeležujemo 35. obletnico delovanja Inštituta in 30 let izhajanja revije *Atlanti*. Ob tej priložnosti se z velikim spoštovanjem spominjamo mnogih kolegov, podpornikov, sponzorjev, prijateljev, osebnih znancev in izvrstnih arhivskih strokovnjakov. Vsem njim izrekam neizmerno zahvalo ter navajam naše geslo:

»Archivistica amor noster, semper et in aeternum«.

VIRI IN LITERATURA:

- Preinfalk, M. et al. (2012). Graščinski, plemiški in osebni arhivi na Slovenskem. *Arhivi*, 35 (2012) no. 1, 65–90.
- Vilfan, S. (1959). *60 let Mestnega arhiva Ljubljanskega* Ljubljana : Mestni arhiv ljubljanski.
- Visočnik, J. (2019). Arhivarji v Petovionih. *Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj*, [No.] 6 (2019), 11–27.
- Zwitter, F. (1966). *Arhivska konvencija iz leta 1923 in vprašanje njene izvedbe*. Beograd : Savez društva istoričara Jugoslavije.
- Žontar, J. (1968). Deželni arhiv v Ljubljani pred letom 1918. *Kronika*, no.3. Ljubljana: Zgodovinsko društvo za Slovenijo.
- Žontar, J., Vilfan, S. (1970). *Arhivi v Sloveniji*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.

No typology.

Dieter Schlenker¹
(EU, Italy)

INTERNATIONAL ARCHIVES - A TOPIC FOR ARCHIVAL EDUCATION?

ABSTRACT

Purpose: While the existence of international organisations as an expression of the multilateral 20th century has been widely researched, and included in curricula of political science, international relations and diplomacy, the international archives produced by and kept in the custody of these organizations, have not received similar attention in scholarly research or archival education.

Method/approach: This article is based on the analysis of archival legislation, standards and rules, and scholarly literature on international archives, and formulates key aspects worth integration into curricula of archival faculties and schools.

Results: International archives provide knowledge of intergovernmental cooperation and integration in the wider field of politics, science, culture and education. They also demonstrate the development of international cooperation and mobility of archivists and specificities of a multi-cultural and multi-lingual work environment.

Conclusions/findings: Based on the analysis, the article suggests the integration of international organisations and their archives into the curricula of archival faculties and schools as part of archival education and training.

Keywords: archival science, international archives, international organisations, archival education and training

ARCHIVI TRANSNAZIONALI – UNA LEZIONE PRESSO LA SCUOLA ARCHIVISTICA DELL'ARCHIVIO DI STATO DI FIRENZE

SINTESI

Scopo: Mentre l'esistenza di organizzazioni internazionali come espressione del XX secolo multilaterale è diventata un elemento centrale dei programmi di studio in scienze politiche, relazioni internazionali e diplomazia, gli archivi transnazionali prodotti da e sotto la custodia di queste organizzazioni non hanno avuto un'attenzione simile nell'istruzione e nella formazione archivistica.

1 Dieter Schlenker, Phd, Director of Historical Archives of the European Union, Historical Archives of the European Union, Via Bolognese 156, 50139 Firenze FI, Italy, email: dieter.schlenker@eui.eu. Dieter Schlenker has been Director of the Historical Archives of the European Union since January 2013. Prior to this he worked for UNESCO, first as archivist at the Paris Headquarters, then as Head of the Information and Knowledge Management Unit in Bangkok, Thailand. Previously, he worked as Information and Records Manager at Ford Motor Company at the European Headquarters in Cologne, and at the FAO Headquarters in Rome. Schlenker holds an Archivist Diploma from the Archival School of the Vatican Secret Archives and a PhD in Modern History from the University of Heidelberg in Germany. In 2020, he has been nominated Assistant Professor at Alma Mater Europaea – European Centre Maribor, Slovenia (AMEU ECM).

Metodo/approccio: Questo articolo si basa su lezioni tenuto presso il corso di archivistica biennale dell'Archivio di Stato di Firenze, Italia, dal 2015.R

Risultati: gli archivi transnazionali forniscono la conoscenza della cooperazione inter-governativa e dell'integrazione in un ampio campo della politica, della scienza, della cultura e dell'istruzione. Essi mostrano inoltre lo sviluppo della cooperazione internazionale e della mobilità degli archivisti e le specificità di un ambiente di lavoro multi-culturale e multilingue.

Conclusioni/risultati: Sulla base dell'esperienza didattica dell'autore, l'articolo suggerisce la considerazione delle organizzazioni internazionali e dei loro archivi come parte dei programmi per l'istruzione e la formazione archivistica.

Parole chiave: archivistica, archivi transnazionali, organizzazioni internazionali, formazione e formazione archivistica

MEDNARODNI ARHIVI - TEMA ZA ARHIVSKO IZOBRAŽEVANJE?

POVZETEK

Namen: Medtem ko je bil obstoj mednarodnih organizacij kot izraz večstranskega 20. stoletja široko raziskan in vključen v učne načrte politologije, mednarodnih odnosov in diplomacije, pa mednarodni arhivi, ki so jih te organizacije pripravile in hranijo v hrambi, niso bili deležni podobne pozornosti pri znanstvenih raziskavah ali arhivskem izobraževanju.

Metoda/pristop: Članek temelji na analizi arhivske zakonodaje, standardov in pravil ter znanstveni literaturi o mednarodnih arhivih in oblikuje ključne vidike, ki jih je vredno vključiti v učne načrte arhivskih fakultet in šol.

Rezultati: Mednarodni arhivi zagotavljajo znanje o medvladnem sodelovanju in povezovanju na širšem področju politike, znanosti, kulture in izobraževanja. Prikazujejo tudi razvoj mednarodnega sodelovanja in mobilnosti arhivistov ter posebnosti večkulturnega in večjezičnega delovnega okolja.

Sklepi/ugotovitve: Na podlagi analize članek predlaga vključitev mednarodnih organizacij in njihovih arhivov v učne načrte arhivskih fakultet in šol kot del arhivskega izobraževanja in usposabljanja.

Ključne besede: arhivistika, mednarodni arhivi, mednarodne organizacije, arhivsko izobraževanje in usposabljanje

1 INTRODUCTION

International organisations can be considered the institutionalised result of the multi-lateral and globalised 20th century, and their study has entered university curricula in political sciences, international relations, and diplomacy studies. Instead, the archives produced and kept by these organisations have not received similar attention in the scholarly field of archival science.

This article analyses specificities of records and archives management in international organizations and suggests considering this archival segment with its history, methods, and current challenges, as part of curricula of archival faculties and schools. Furthermore, it sheds light on the role of archives as source for understanding transnational governance, multilateral politics and diplomacy and looks at the role of international archivists in archival cooperation, knowledge exchange and the development and application worldwide of common methods, standards and principles.

Moreover, it provides information on the mission, services and responsibilities of international archives, in particular access provisions to these archives, identifies the international target audience and scholarly community consulting these archives, and offers insight in communication and outreach strategies for these audiences.

2 THE EMERGENCE OF INTERNATIONAL ARCHIVES

Intergovernmental organisations have been established upon formal agreements between state governments, while members of nongovernmental international organizations are associations or individuals. Intergovernmental organisations (IGO) range in size from three member states to more than 190. While some IGOs have been established to achieve a single goal, such as the World Intellectual Property Organisation, other organisations have multiple tasks, such as the United Nations. Their organisational structures can be simple or highly complex, depending on their size, tasks and geographical presence (Clavin, 2005).

The Union of International Associations (UIA) counts, among its members, 73,000 international organisations from 300 countries and territories, of which 41,000 are active organizations. 1,200 new organisations are added every year. These international intergovernmental (IGO) and non-governmental organisations (INGO) have a global or a regional geographical scope (UIA, 2020).

In their contemporary form, international organisations appear with the Congress of Vienna. The *Commission Centrale pour la Navigation du Rhin (CCNR)*, established in 1815, is considered the first of this kind. A major step in the creation of international organisations was made in a series of conferences of European and non-European states in 1899 and 1907 in The Hague. These conferences developed rules regulating armaments and the conduct of war and are considered predecessors to the League of Nations, established after World War I, and the United Nations, established in 1945.

Since World War II, international organisations have spread rapidly in response to multi-faceted dynamics and the requirements of globalised societies. They range from political to economic, scientific to ecological, philanthropic to cultural, thus integrating all fields of human interaction (Knudsen & Gram-Skjoldager, 2014, Conway & Patel, 2010).

Established in 1945, the United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organisation (UNESCO) took up responsibility to cater for and coordinate the global archival community and became the global reference point for the professionalisation and international cooperation of archivists. With the establishment of the International Council on Archives (ICA) by UNESCO in 1948, the ICA became the global hub for the archival community. As further landmarks in international archival cooperation, UNESCO, in the 1990s,

introduced the "Memory of the World" cultural heritage programme for documentary heritage. Then, in 2011, the ICA jointly with UNESCO proclaimed the 'Universal Declaration on Archives,' the first universal statement recognising the unique global value of archives for humankind (UNESCO, 2011).

3 THE METHODOLOGICAL FRAMEWORK OF INTERNATIONAL ARCHIVES

Based on treaties, conventions, or other internationally recognised contracts signed by national governments, international organisations hold specific privileges and immunities that generally include the archives of these organisations, their inviolability, access protection and exemption from territorial law (Hofman, 2020). These archives manage and preserve the written documents recording the actions and decisions of international organisations and their governing bodies. They provide knowledge on intergovernmental cooperation and integration in the broad field of international politics, science, culture and education, and have, to a certain extent, influenced the methods and processes of archival work in a globalized world.

Regarding technical, and methodological aspects of archival management, it is noteworthy that these archives are marked by the absence of a specific 'national' archival 'school' or 'practice'. Archivists in international organisations have been confronted with diverse archival cultures and methods and had to find their own way in applying archival rules and principles to their work. This has led to a high consideration and relevance of international standards and their application in International Organisation's archives services (Duranti, 2007). International archives also require linguistic skills for their archivists, usually fluency in either English or French and a good knowledge of the other, a sense of multi-cultural understanding, and a certain degree of autonomy in terms of developing and applying rules and procedures (UNESCO, 1999, Uhde, 2006, and Lepper & Raulff, 2016).

The need for standardisation and harmonisation of methods and practice resulted in active cooperation of these archivists in the drafting and implementation of international standards (Bell, 2011). The main set of standards applied today worldwide, the General International Standard Archival Description ISAD(G) and the International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families ISAAR(CPF) were established and introduced in 1994 and 1996 under the guidance of UNESCO and the International Council on Archives (Da Fonseca, 2011, and Beyea, 2011). These first international standards on archival description were followed in 2001 by the records management standard ISO 15489 published by the International Standard Organisation (Reed, 2011).

The introduction of international standards has helped archivists in international organisations to raise their status and the authority of their profession within the organisations as laboratories for international cooperation. Ambitious international projects, conceived as a result of international archival cooperation, such as the open-source software for archival description ICA-AtoM, which had been launched under the auspices of UNESCO, and Europeana's portal dedicated to archives: the Archives Portal Europe is an ambitious project promoting interoperability in archival consultation and research on international level.

4 ACCESS TO INTERNATIONAL ARCHIVES

The consultation of international archives required considerable efforts in terms of travel and multilingual skills. The audience for access to archival reading rooms has therefore been rather limited. Diverse archival cultures and access rules, and lack of cooperation amongst organisations also limited consultation and research (Evans, 1987). Access rules to and disclosure periods of historical archives of international organisations vary

considerably. These may range from 20 years in the case of the United Nations archives in New York (UN, 2007) to 20-30 years for the International Olympic Committee archives (IOC, 2005), or reach up to 40-60 years at the International Committee of the Red Cross archives (ICRC, 1996). EU institutions and other European organisations open their historical archives to the public generally after 30 years (EC Regulation 354/83, CERN, 1997).

The concept of Freedom of Information and, in the European Union context, the Access to Documents Regulation of 2001, raised the citizens' and scholarly interest and claim for access to international organisations' records. The new transparency movement for public institutions, on national and international levels, added a new role for archivists as managers of public document registers and required a new effort in providing digital access to archival material. Finally, technological developments, such as the introduction of online inventories and the digitisation of primary sources, facilitated the access to international archives in recent years. The internet and information technology have provided further opportunities for international archives to expand access provisions and have triggered ambitious digitisation projects (Schlenker, 2020).

On the other hand, enhanced transparency, internet presence, online access and digital communications required an advanced protection of personal and sensitive data. The European Union's General Data Protection regulation of 2016 has been a milestone in the protection of private and sensitive data and has introduced the concept of archival processing of personal data in the public interest (European Union, 2016). Archivists, thus, not only obtained a new role as guardians of privacy but were also able to raise their professional profile within their organisations.

In the face of a globalised and diverse audience, international organisations' archives also have a particular interest in developing digital communication and outreach strategies. The Internet and social media ensure user-friendly, cost-effective, and efficient communication, and ensure the citizens' right to access public records. Press and media work, website development, exhibition curation, and the launch of educational and oral history programmes, are crucial activities for international archives to reach out to their international audiences and to raise the public's interest to engage actively with these archives.

5 CONCLUSIONS

Archives of international organisations safeguard, preserve and make accessible the evidence of international cooperation in the political arena, but also cover all areas of international human interaction in the fields of sciences, culture, education, sport, etc. While still being underused and understudied by scholars and rarely taught in archival faculties and schools, international archives are unique testimonies of the multilateral 20th century and the turn towards international political cooperation and integration in a globalised world.

International and networked archival practice has influenced the archival methods worldwide. With the emergence of transnational governance, multilateral politics and diplomacy, archives of international organizations have undergone a profound transformation. Access to these archives was initially difficult due to the need of travel and language requirements, but this has changed with globalisation and the advent of the digital era with its inherent exponential growth of digital-born and digitisation of analogue records.

These changes in the international archival sector also embrace organisational structures and responsibilities of archivists, the role in archival cooperation, knowledge exchange and the development and application of common methods, standards and principles.

The ongoing change in international archives is linked to the expanding international cooperation within the archival community under the auspices of UNESCO and the ICA.

REFERENCE LIST

- Archival Portal Europe Foundation, 2019, *Archives Portal Europe*, viewed 25 July 2020, <<https://www.archivesportaleurope.net/>>.
- Bell, A 2011, 'Standards and standards culture: understanding the nature and criticisms of standardisation', *Comma*, vol. 2, pp. 25-38.
- Beyea, M 2011, 'Introduction: ICA and standards', *Comma*, vol. 2, pp. 1-24.
- Boel, J & E Sengsavang (eds.) 2020, *Recordkeeping in International Organizations: Archives in Transition in Digital, Networked Environments* (Routledge guides to Practice in Libraries, Archives and information Science).
- Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire CERN 2017, Rules applicable to archival material and archiving at CERN, *CERN Operational Circular No. 3*, viewed 23/11/2020 <https://scientific-info.cern/archives/divisional_records_officers/guidelines_DR0/operational_circular3>.
- Clavin, P 2005, 'Defining Transnationalism', *Contemporary European History* 14.4 (2005), pp.421-439.
- Conway, M & K Patel 2010, eds., *Europeanization in the Twentieth Century: Historical Approaches* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).
- Da Fonseca, V 2011, 'The ICA description standards: the history of their creation and efforts to disseminate them', *Comma*, vol. 2, pp.49-58.
- Duranti, L 2007, 'Models of Archival Education: Four, Two, One, or a Thousand?', *Archives & Social Studies*, vol. 1, pp. 41-62.
- European Communities, *Regulation (EC) No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents*, viewed 25 July 2020, <<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2001/1049/oj>>.
- European Communities, *Regulation (EC) No 45/2001 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2000 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data by the Community institutions and bodies and on the free movement of such data*, viewed 25 March 2020, <<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2001/45/oj>>.
- European Union, *Council Regulation (EU) 2015/496 of 17 March 2015 amending Regulation (EEC, Euratom) No 354/83 as regards the deposit of the historical archives of the institutions at the European University Institute in Florence*, viewed 25 March 2020, <<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2015/496/oj>>.
- European Union, *Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation)*, viewed 25 March 2020, <<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>>.
- European Union, *Regulation (EU) 2018/1725 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data by the Union institutions, bodies, offices and agencies and on the free movement of such data, and repealing Regulation (EC) No 45/2001 and Decision No 1247/2002/EC*, viewed 25 March 2020, <<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/1725/oj>>.
- Evans, F 1987, 'Promoting Archives and Research: A Study in International Cooperation', *The American Archivist*, vol. 50, no. 1, pp. 48-65.

- International Council on Archives (ICA) n.D., *Section on Archives of International Organizations*, viewed on 25 July 2020 <<https://www.ica.org/en/about-section-international-organisations-sio>>.
- International Committee of the Red Cross (ICRC) 1996, Rules governing access to the archives of the International Committee of the Red Cross, *International Review of the Red Cross No.314*, viewed on 23 November 2020 <<https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/57jnx.htm>>.
- International Olympic Committee IOC 2005, *IOC Archives Access Rules, adopted by the Foundation Board of the Olympic Museum on 2 March 1997, updated on 30 September 2005*, viewed on 23 November 2020 <<https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Olympic-Studies-Centre/About-us/EN-IOC-Archives-Access-Rules.pdf>>.
- Hofman, D 2020, Extraterritoriality and international organizations, *Recordkeeping in International Organizations*, J Boel & E Sengsavang (eds.), pp.91-115.
- Knudsen, A-C L, & K Gram-Skjoldager 2014, 'Historiography and Narration in Transnational History', *Journal of Global History* 9.1 (2014), pp. 143-161.
- Lepper, M & U Raulff (eds) 2016, *Handbuch Archiv: Geschichte, Aufgaben, Perspektiven*, JB Metzler, Stuttgart.
- Reed, B 2011, 'The ISO standards process and implications of ISO for ICA standards', *Comma*, vol. 2, pp. 123-130.
- Schlenker, D 2020, Enduring challenges, new technologies: Some reflections on record-keeping in international organizations, *Recordkeeping in International Organizations*, J Boel & E Sengsavang (eds.), pp.11-25.
- Uhde, K 2006, 'New education in old Europe', *Archival Science*, vol. 6, no. 2, pp. 193-203.
- Union of International Associations (UIA) 2020, The Yearbook of International Organizations, viewed on 25 July 2020, <https://uia.org/sites/uia.org/files/misc_pdfs/pubs/yb_2020_vol1_lookinside.pdf>.
- United Nations UN 2007, Record-keeping and the management of United Nations archives, *Secretary-General's bulletin 12 February*, viewed on 23 November 2020 <<https://undocs.org/ST/SGB/2007/5>>.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) 2011, *The Universal Declaration on Archives, adopted by the 36th Session of the General Conference of UNESCO on 10th November 2011*, viewed on 25 July 2020, <<https://www.ica.org/en/universal-declaration-archives>>.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) 1999. *Guide to the archives of intergovernmental organizations*. CII-99/WS/2, viewed on 25 July 2020, <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000115937>>.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) n.D., *About ICA-AtoM and UNESCO*, viewed 25 July 2020, <<https://atom.archives.unesco.org/about>>.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) n.D., *Memory of the World Programme*, viewed on 25 July 2020, <<https://en.unesco.org/programme/mow>>.

Liudmila Varlamova¹
(Russia)

ARCHIVAL EDUCATION IN RUSSIA: PAST – PRESENT – FUTURE

ABSTRACT

Purpose: *The paper is aimed to analyze the current situation and suggest ways of developing archival education.*

Method/approach: *The author uses the case study method, which allows tracing the evolution of archival education in Russia on the example of the country's leading university in the area of archivists' training - the Russian State University for the Humanities (RSUH).*

Results: *The review of the main stages in the development of archival education in Russia showed that at each of them the formation of educational programs was closely related to archival theory and practice. In modern conditions, archival science is not exclusively history- and information-oriented science any longer but has become economically and technologically significant. This cannot but affect the composition of academic disciplines and the structure of the curriculum of a university training archivists.*

Conclusions/findings: *Education in general and archival education in particular will never be the same as before, and this is the opinion of practically all specialists. The changes will affect not only the former's methodology and practice of its implementation, but also the content of educational programs. Archival science should be included in the direction of "History" and studied with the preservation of established traditions, preparing archivists to work in historical and traditional (usually paper) archives. At the same time, in our opinion, it is necessary to form a new direction of education related to the management of documents and archives, training archivists of the future (e-archivists) to work in modern archives (still being completed).*

Keywords: *archival education, archival practice, educational standards, professional standards, archivist.*

ISTRUZIONE ARCHIVISTICA IN RUSSIA: PASSATO, PRESENTE E FUTURO

SINTESI

Scopo: *il documento ha lo scopo di analizzare la situazione attuale e suggerire dei modi per sviluppare l'istruzione archivistica.*

Metodo / approccio: *l'autore utilizza il metodo del caso di studio, che consente di tracciare l'evoluzione della formazione archivistica in Russia sull'esempio della principale università del paese nell'area della formazione degli archivisti - l'Università statale russa per le scienze umane (RSUH).*

1 Liudmila Varlamova, PhD in History, Associate Professor of the Russian State University for the Humanities (RSUH), Moscow, Russian Federation. lvarlam@yandex.ru

Risultati: la revisione delle fasi principali nello sviluppo dell'istruzione archivistica in Russia ha dimostrato che in ciascuna di esse la formazione dei programmi educativi era strettamente correlata all'archiviazione teoria e pratica. Nelle condizioni moderne, la scienza archivistica non è più esclusivamente scienza orientata alla storia e all'informazione, ma è diventata economicamente e tecnologicamente significativa. Ciò non può che influire sulla composizione delle discipline accademiche e sulla struttura del curriculum degli archivisti di una formazione universitaria.

Conclusioni/risultati: l'istruzione in generale e l'istruzione archivistica in particolare non saranno mai le stesse di prima, e questa è l'opinione praticamente di tutti gli specialisti. I cambiamenti influenzeranno non solo la metodologia e la pratica della sua implementazione, ma anche il contenuto dei programmi educativi. La scienza archivistica dovrebbe essere inclusa nella direzione della "Storia" e studiata con la conservazione delle tradizioni consolidate, preparando gli archivisti a lavorare negli archivi storici e tradizionali (solitamente cartacei). Allo stesso tempo, a nostro avviso, è necessario formare una nuova direzione dell'istruzione relativa alla gestione di documenti e archivi, formando archivisti del futuro (e-archivisti) a lavorare negli archivi moderni (ancora in fase di completamento).

Parole chiave: istruzione archivistica, pratica archivistica, modelli educativi, modelli professionali, archivisti

IZOBRAŽEVANJE ARHIVISTOV V RUSIJI: PRETEKLOST-SEDANJOST-PRIHODNOST

IZVLEČEK

Namen: Prispevek želi analizirati trenutno stanje in predlagati načine za razvoj arhivske izobrazbe.

Metoda / pristop: Avtor uporablja metodo študije primera, ki omogoča sledenje razvoju arhivskega izobraževanja v Rusiji na primeru vodilne univerze v državi na področju izobraževanja arhivistov - Ruske državne univerze za humanistiko (RSUH).

Rezultati: Pregled glavnih faz v razvoju arhivskega izobraževanja v Rusiji je pokazal, da je bilo oblikovanje izobraževalnih programov na vsaki od njih tesno povezano z arhivsko teorijo in prakso. V sodobnih razmerah arhivistika ni več izključno zgodovinsko in informacijsko usmerjena veda, ampak je postala gospodarsko in tehnološko pomembna. To vpliva na sestavo akademskih disciplin in strukturo kurikuluma univerzitetnih arhivskih strokovnjakov.

Zaključki / ugotovitve: Izobraževanje na splošno in zlasti arhivsko izobraževanje nikoli ne bo več enako kot prej in tako menijo praktično vsi strokovnjaki. Spremembe ne bodo vplivale le na metodologijo in prakso prvega izvajanja, temveč tudi na vsebino izobraževalnih programov. Arhivistiko je treba vključiti v smer «Zgodovina» in jo preučevati z ohranjanjem uveljavljenih tradicij ter pripraviti arhiviste za delo v zgodovinskih in tradicionalnih (običajno papirnatih) arhivih. Hkrati je po našem mnenju treba oblikovati novo smer izobraževanja, povezano z upravljanjem z dokumenti in arhivi, usposabljanje arhivistov prihodnosti (e-arhivarji) za delo v sodobnih arhivih (ki se še dokončujejo).

Ključne besede: arhivska izobrazba, arhivska praksa, izobraževalni standardi, strokovni standardi, arhivist.

АРХИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В РОССИИ: ПРОШЛОЕ – НАСТОЯЩЕЕ – БУДУЩЕЕ

АННОТАЦИЯ

Цель: Целью работы является анализ сложившейся ситуации и предложение путей развития архивного образования

Методы/подходы: В работе применен тематический метод исследования, который позволяет проследить эволюцию архивного образования в России на примере ведущего вуза страны – Историко-архивного института Российского государственного гуманитарного университета (ИАИ РГГУ), осуществляющего подготовку архивистов.

Результаты: Обзор основных этапов развития архивного образования в России показал, что на каждом из них формирование образовательных программ было тесно связано с уровнем развития архивной теории и существующей практики. В современных условиях архивоведение это не только историко-ориентированное знание, как это было раньше, оно становится экономики и технологически значимым. Это не может не повлиять на состав дисциплин учебного плана университетом, готовящих архивистов.

Заключение/выводы: Образование в целом и архивное образование в частности уже никогда не будет прежним. Изменения коснутся не только методологии и практики его предоставления, но и контента образовательных программ. Архивоведение должно быть оставлено в направлении подготовки «История» с сохранением традиции подготовки архивистов для работы в исторических и традиционных (обычно бумажных) архивах. В то же время необходимо создать новое направление образования, связанное с управлением документами и архивами, для подготовки архивистов будущего (е-архивистов), подготавливаемых для работы в современных комплекующихся архивах электронных документов.

1 INTRODUCTION

The Russian archival school has always been one of the best in the world. This was largely accounted for the high quality of archival education, which has rich traditions. At the present stage there are difficulties in its development due to a number of reasons, which are discussed in the article. Among them are the technical-technological, scientific-methodological, administrative-pedagogical base of universities, and their readiness to work online. The COVID-19 pandemic has radically changed the educational methods and practices in all universities, including RSUH. Education in general and archival education in particular will never be the same as before, and this is the opinion of practically all specialists. The author suggests ways to develop archival education that will be appropriate both for Russia and for other countries.

2 ARCHIVAL EDUCATION IN RUSSIA: A HISTORICAL ASPECT

For the first time archival education in the Russian Empire was formed as a specialized curriculum and was provided by St. Petersburg Archaeological Institute (founded in 1877) and by Moscow Archaeological Institute (founded in 1907) as an integral part of the archeology program to train specialists with a wide range of historical knowledge and able to work in archives. In addition to the traditional historical disciplines traditionally studied within the educational program, the emphasis was placed on the study of ancient languages, heraldry and other auxiliary historical disciplines, as the work of future archivists was related to the archives. This education was prestigious, and the profession of archivist (archives keeper) was well-respected, because it demanded deep scientific knowledge in a large number of professional areas.

After the outbreak of World War I the question arose of preserving the current documentary heritage, which acquired a new meaning after 1917. It became necessary to train archivists able to conduct the examination of the value (appraisal) of contemporary documents, as well as those having the skills to organize the latter into files and funds. During that period, there was an expansion of the scope of archivists' activities as well as related changes (sometimes simplification) in the program of their training. Thus, there were changes in the approach to the training of archivists and their orientation towards modern documents, heterogeneous in their structure, composed mainly on paper, but still limited in scope. A special role in this period belonged not to the deep historical knowledge of the pre-revolutionary archival school, but rather to the ability of efficient systematization and funding of the documents under the conditions of war and revolution.

With the establishment of the Soviet power a new policy was developed in the country related to the formation of archival funds with an emphasis on Communist party and government documents. This led to certain adjustments in the priorities of the examination of the documents' value (appraisal) and formed a wide demand for qualified personnel of archivists-practitioners. In this regard the Institute of Archival Science was established in 1931 in Moscow, later renamed as Moscow History and Archives Institute (MHAI), which became the pioneer of Soviet archival education and has retained its leading position up to the present time as the History and Archives Institute of the Russian State University for the Humanities (HAI RSUH).

A feature of the Soviet period was the state's request for the mass training of archivists and the orientation of their curricula to the current needs of the time. Meanwhile, the USSR was actively developing the theory of the document and of archival science in general, rules for the operation of state and departmental archives, criteria for docu-

ment's appraisal, etc. were elaborated. Through the joint efforts of specialists from the USSR Main Archive Administration, VNIIDAD and MHAI, a scientific and methodological base of archival science was created in the country, which undoubtedly enhanced the quality of archivists' training.

Throughout more than 90-year existence of the training program for Soviet and later Russian archivists, it has undergone numerous changes, but has always been focused on two types of archivists:

- archivists-historians (aimed to work in the central state and historical archives of the country);
- archivists-practitioners (aimed to work in the archives of organizations and departmental archives).

However, both of them did 5 years of training within one and the same direction of training "Historical and Archival Science", which is independent (separate from the direction of training "History") and provided at the Faculty of Archival Studies of MHAI.

With the development of scientific and technological progress in the archival school of Russia, a new direction appeared, related to the storage of documents created by the technotronic method (for example, machine-readable documents, audio-visual documents, etc.). The training of specialists for work with these types of documents required the creation of new training program and of a specialized Faculty of Technotronic Archives at MHAI.

Thus, we can see that the training of archivists began to differentiate not only by the types of archives in which the graduates were going to work, but also by the types of documents stored in them. Yet the methodology of training archivists remained unchanged and included mainly lectures at the university and extensive internship undertaken directly in the country's archives.

Subsequently, graduates went to work in the country's archives and continued their studies via the institute of mentorship with the orientation towards a specific type of archive where they worked. This system operated flawlessly until the collapse of the USSR and provided at least the central state archives, as well as departmental ones with qualified personnel. The Soviet period can be characterized as the 'golden age' of archival education in Russia.

After 1991 the situation with the archivists' training began to deteriorate; the profession of archivist became poorly paid and lost its attractiveness for young people, while the level of archival education remained one of the best in the world.

3 ARCHIVAL EDUCATION IN THE RUSSIAN FEDERATION: MODERN PERIOD

In the 2000s two previously independent and self-sufficient areas of training «Document science and documentation support of management» and «Historical and archival science» were merged into one, «Document science and archival science» within the process of transition to the Bologna system. This transition had rather a negative impact on the quality of training for both archivists and records managers, in view of the fact that the total training period for specialists was reduced from 5 years of specialized training to 4-year Bachelor's programs, of which no more than 1.5 – 2 years were set aside for training in each direction within the framework of a separate profile-oriented educational plan. 1 year out of the remaining 2 – 2.5 years was allocated for general disciplines (included in the state educational standard), and another 1-1.5 years for independent work of students (from 6 to 9 months for the entire period of study), for shortened internship in the field of records management and archiving (from 3 to 6 months in

total) and defense of the final qualifying work (from 4 to 6 months). As for further studies in 2-year Master's programs, the former are focused on the theory and methodology of document science and archival science, but not on the practical field of activity of archivists and records managers. The number of graduates has also dropped significantly. As a result, we have a small cohort of archivists who are little adapted to real work in the archives, despite the fact that the institution of mentoring has also practically disappeared due to the natural withdrawal of old school archivists, whose positions were occupied by people who, as a rule, did not have a special archival education.

As regards the specifics and structure of archival education in modern Russia, one should note its universality on the one hand, and at the same time, an attempt to maintain specialization in one specific direction. For example, in the HAI RSUH in the period from 2014 to 2020 it was possible to receive archival education in the following specializations:

- state and municipal archives;
- audio-visual, scientific, technical and economic archives;
- archives of electronic documents;
- military-historical archives, etc.

In view of the fact that the HAI RSUH is the leading university in the country that trains archivists and has retained its scientific school and staff, moreover, its curricula and academic programs are a professional reference point, textbooks and manuals of its teachers are used as mandatory for students of all universities in the country training archivists.

Analyzing the composition of the curriculum of any of the above-mentioned bachelor's specializations, we can see a common scheme of their construction. The curriculum consists of a basic part (mandatory for all universities that train archivists) containing a list of compulsory disciplines listed in the State Federal Educational Standard of Higher Education in order to form the professional competencies of a graduate. These include philosophy, history of Russia (all periods), world history (from ancient times to the present day), archival science, recordkeeping, information technology in record keeping and archiving. The variable part of the curriculum consists of disciplines selected by each university independently, taking into account their capabilities (personnel, financial, technical), but necessarily focused on the requirements of the labor market and competencies recorded in professional standards.

Concerning the advantages of the HAI RGGU, noteworthy are a block of auxiliary historical disciplines, lecture courses on archeography, the history of state institutions and public organizations, all types of archives (state, departmental, private and others), as well as a wide block of archival disciplines related to IT and taught by recognized experts, authors of numerous course books and manuals, and also by practitioners of archiving.

But the methodology and practice of teaching all these disciplines are universal and applied in all universities in the country. It is based on lectures, tutorials and practical classes carried out in the university, as well as assignments for independent students' work conducted outside the institution. The practice of final assessment is also universal and consists in taking tests and exams by students after studying a subject or as part of a general examination period, but with the compulsory presence at the university and personal contact with the teacher.

4 ARCHIVAL EDUCATION: WAYS OF DEVELOPMENT

Before the COVID-19 pandemic the ways of development of archival education in Russia seemed quite clear and were discussed by the author in a previous study (*Varlamova L, 2017*). Those suggestions are still valid, but at the same time they are subject to some adjustments due to significantly changed circumstances. In our opinion, after the pandemic the requirements for qualifications, skills and competences of archivists will undergo changes and require a fundamental revision not only of the methodology for their training, but also of their training programs.

Many researchers note the inevitable shift of learning to the online environment and the emergence of the need to introduce special training courses for this new mode of working both for students and teachers (IGI Global, 2020). Yet few are conscious of the need to change the composition of academic disciplines due to altered requirements for the profession of archivist (the composition of their competencies, expertise and skills).

During the pandemic, most Russian archives have shown their unreadiness to work online despite years-long digitization programs of the documents stored there and the policy of open access to them. This, according to the author, is due to the lack of a practice-oriented policy of priority digitization and description of digitized documents, as well as of authorized and controlled access to them. Most of the archives did not go beyond the digitization of paper inventories, not to mention the formation of hyperlinks even to the most important (demanded) digitized archival documents.

In our opinion, this problem is related to the fact that educational programs of the universities training archivists lack special disciplines aimed at studying the market of archival services and society's demand for archival information, as well as disciplines focused on the issues of digitizing archival documents in applied (practice oriented and economic) aspect and information technologies, allowing the formation of interconnected archival content. Currently, in most countries of the world (and Russia is no exception) digitization is carried out in order to ensure the safety of documents, which is essential in itself, but it is still far from the needs of society as a whole, most of which considers archives in terms of the convenience and efficiency of searching for the necessary socially significant information.

Another block of academic disciplines prompting its introduction into the curriculum of archival studies includes lectures and practical classes on updating the principles of document's appraisal and establishing not just points of contact, but methods of interaction between records managers and archivists in the transfer of digital born documents to the archive (see Klasinc P.P., 2017). This block of disciplines should provide students with knowledge about the specifics of creating electronic documents subject to long-term preservation (including the requirements for their metadata, formats and carriers), as well as the means of giving them legal validity and preserving it over time (including long-term archival storage). Unlike similar disciplines already included in modern curricula, the specificity of the new ones must give information that a digital archival document will be perceived as a set of structured and legally confirmed (certified) data provided by the archive at the user's request. Thus, the role of the archive will be significantly expanded, and the emphasis shifted to providing the data it stores.

As for the data provision, the issues of confirming their reliability and invariability, for one part, and a guarantee of access and legality of use, for the other part, acquire particular importance. Thus, in archivist training programs access issues should be presented in three perspectives: legal, technological and methodological. These three perspectives will characterize all disciplines of the curriculum of universities training the archivists of the future. Therefore, we are on the verge of changing the composition of requirements for archivists and shifting them towards IT and law.

But in the context of the curricula scope in Bachelor's and Master's programs, it seems unlikely to succeed in teaching all these disciplines adequately. Hence, the way out might be found in changing the approach to archival education and dividing it into two types: traditional (history oriented) and modern (technology oriented). To our mind, historical and archival science should be included in the direction of «History» and studied with the preservation of established traditions, preparing archivists to work in historical and traditional (usually paper) archives. Yet in the new reality the traditional archivist is the highest level of qualification of a historian. To achieve it within undergraduate programs, students will gain the qualification of a historian, and within a Master's program – that of an archivist. At the same time, in our opinion, it is necessary to form a new direction of education related to the management of documents and archives, training archivists of the future (e-archivists) to work in modern archives (still being completed). These professionals will gain extensive competencies in records and archives management at the Bachelor's program level and a full range of IT specialist competencies which necessary within the Master's program.

5 CONCLUSION

The above review of the main stages in the development of archival education in Russia showed that at each of them the formation of educational programs was closely related to archival theory and practice. While at the initial stage the archives performed the functions of a repository of the most valuable information recorded in documents, now their functions are shifting towards the provision of this information. It is important to note that with the introduction of IT, there has been a tendency to transform the information to be stored not into documents, but into data. All these issues and many others, including the challenges of the time brought forward during the pandemic, are forcing universities to look for new ways to provide educational services, transferring most of them online on the one hand, and at the same time consider changing the content of their educational programs towards expanding the teaching of specialized IT disciplines. A separate direction in the near future will be the development and widespread implementation of programs for monitoring the final assessment of students using artificial intelligence, as well as providing online conferences at all levels.

Another direction will be the formation of inter-university and inter-State educational resources, which will significantly increase the standards of specialists' education and, to a certain extent, erase the differences in their training. At the same time, it is already obvious that the educational programs of archivists demand significant modernization. Modern State Federal Educational Standard "Document science and archival science" is concerned, it does not meet the requirements of the time, since it is focused on history, but not on IT. In modern conditions, archival science is not exclusively history- and information-oriented science any longer, but has become economically and technologically significant. This cannot but affect the composition of academic disciplines and the structure of the curriculum of a university training archivists.

The COVID-19 pandemic has brought radical changes to all spheres of society and state including education. Education in general and archival education in particular will never be the same as before, not only because of the widespread introduction of distance learning and the transfer of many courses to online mode, but also because of the awareness of the need for conceptual changes of training programs. Archival science as an area of scientific knowledge and archival education will be forced to become not only interdisciplinary, but also internationally oriented, given the specifics of IT used in archiving, its regulation by widely accepted international documents (ISAD (G), ISAAR, OAI), as well as the interests of society. The archivist of the future is not so much:

- an intellectual with a wide range of humanitarian scientific knowledge (as it was in the 18th century),
- a historian with a wide range of knowledge in archival and source science (as it was in the 19th century),
- a specialist with a wide range of knowledge in history, archival science, recordkeeping, source study and applied IT (as it was in the 20th century),

but rather an IT specialist with in-depth knowledge of history, records and archives management, document and archival science, source studies and law. For this, the curricula of universities that train archivists should be updated fundamentally. The ways of developing archival education proposed by the author of the article are universal and could be of use not only for Russia, but also for other countries.

REFERENCE LIST

- Varlamova, L. (2017). Educational and Practical Aspects of Training Archivists on the Modern Stage. *Atlanti*, 27 (2), pp. 247 -251.
- Experts Weigh in on the Future of Education Post-COVID-19 (2020). *IGI Global (Publisher of Timely Knowledge)*. Available at <https://www.igi-global.com> (accessed on 20.05.2020).
- Klasinc P.P. Взаимосвязь между методами архивной обработки изначально цифровых документов и подготовкой архивистов в XXI веке. *Atlanti (Russian volume)*, 27 (1-2), pp. 15-21.

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ СТАТЬИ

Архивоведение как научная дисциплина зародилось в России в середине 18 века, почти на 2 века позже, чем в Европе, однако уже в 19 веке страна имела свою архивную школу. Впервые архивное образование в Российской Империи было сформировано как специализированный учебный план и предоставлялось Петербургским археологическим институтом (основанном в 1877 году) и Московским археологическим институтом (основанным в 1907 году) как составная часть программы по археологии с целью подготовки специалистов, обладающих широким спектром исторических знаний и способных работать в архивах. Помимо традиционных исторических дисциплин, обычно изучавшихся в рамках образовательной программы, акцент был сделан на изучении древних языков, геральдики и иных вспомогательных исторических дисциплин.

После начала 1 мировой войны встал вопрос о сохранении текущего документального наследия, который приобрел новое звучание после 1917 года. Возникла необходимость подготовки архивистов, способных проводить экспертизу ценности современных документов, а также обладающих навыками их систематизации в дела и фонды. В этот период наблюдались расширение сферы деятельности архивистов и связанные с этим изменения программы их подготовки. Особую роль в этот период приобретают не глубокие исторические знания дореволюционной архивной школы, а скорее умение оперативной систематизации и фондирования документов.

С утверждением советской власти в стране, по сути, была выработана новая политика формирования архивного фонда с акцентом на документы партии и правительства. Это внесло определенные коррективы в приоритеты экспертизы ценности документов и сформировало широкий запрос на квалифицированные кадры архивистов-практиков. В связи с этим в 1931 году в Москве был образован Институт архивоведения, впоследствии переименованный в Московский историко-архивный институт (МГИАИ), ставший родоначальником советского архивного образования и сохранивший свои лидирующие позиции в настоящее время как Историко-архивный институт Российского государственного гуманитарного университета (ИАИ РГГУ). Следует отметить, что архивоведческие традиции дореволюционной России и ее архивная школа оказали существенное влияние на формирование архивного дела в СССР. Вместе с тем, именно в советский период произошло полноценное становление архивоведения не только как научной дисциплины, но и как важнейшего направления деятельности государства. Особенностью советского периода становятся запрос государства на массовую подготовку архивистов и ориентация их учебных программ на текущие потребности времени. Совместными усилиями специалистов Главного архивного управления СССР, ВНИИДАД и МГИАИ в стране создается научно-методическая база архивоведения, что безусловно повлияло на качество подготовки архивистов. В СССР архивист являлся хорошо подготовленным историком с глубоким уровнем знания не только архивоведения, но и специальных исторических дисциплин, источниковедения и т.п. Наличие специализированных факультетов в университетах страны, готовящих архивистов на основе государственного образовательного стандарта по направлению «Историко-архивоведение», подчеркивало важность этого направления деятельности для общества и государства.

Архивная школа в целом и архивное образование в частности, доставшиеся Российской Федерации в наследство от СССР, претерпели ряд существенных изменений в связи с переходом на Болонскую систему образования. В 2000-х гг. два ранее независимых и самостоятельных направления подготовки «Документоведение и документационное обеспечение управления» и «Историко-архивоведение» были объединены в одно, «Документоведение и архивоведение», что негативно отразилось на качестве подготовки как архивистов, так и документоведов. Говоря о специфике и структуре архивного обра-

зования в современной России, следует отметить его универсальность, с одной стороны, и в то же время попытку сохранить специализацию на каком-то одном направлении (например, на подготовке специалистов для государственных и муниципальных архивов или для аудио-визуальных и научно-технических архивов). На современном этапе университеты готовят уже не историков-архивистов, а специалистов архива, обладающих широким спектром знаний в области истории, архивоведения, документоведения, источниковедения, прикладных ИТ, используемых в архивах и т.п.

Несмотря на то, что со временем менялся и развивался контент учебных планов, методы и средства обучения в университетах не сильно изменились и по-прежнему ориентированы на очный контакт студента и преподавателя, на комплекс практических работ в архивах и итоговой государственной аттестации, требующей личного присутствия студента. Однако, после пандемии COVID-19 требования к квалификациям, умениям и навыкам архивистов претерпят изменения и потребуют принципиального пересмотра не только методики их обучения, но и программ их подготовки. Несмотря на то, что многие исследователи отмечают неизбежный сдвиг обучения в онлайн среду, мало кто задумывается о необходимости изменении состава дисциплин в учебных планах университетов ввиду изменения требований к профессии архивист, продиктованных изменением роли архивов, и к составу хранимой в них информации.

По мнению автора, образовательные программы университетов, готовящих архивистов, должны содержать целый спектр специальных дисциплин, направленных на изучение рынка архивных услуг и запросов общества на предоставление архивной информации, вопросов оцифровки архивных документов в прикладном (практико-ориентированном и экономическом) аспекте и информационных технологий, позволяющих формировать взаимосвязанный архивный контент.

Еще один блок учебных дисциплин, требующий введения в учебные планы архивистов, связан с вопросами взаимодействия документоведов и архивистов при передаче изначально рожденных цифровыми (digital born) документов в архив. Этот блок дисциплин должен обеспечить студентов знаниями о специфике создания таких документов, подлежащих долговременному хранению (включая требования к метаданным, форматам и носителям), а также средствами придания им юридической силы и сохранения ее с течением времени (включая долгосрочное архивное хранение). В отличие от подобных дисциплин, уже включенных в современные учебные планы, особенность новых будет в том, что цифровой архивный документ будет восприниматься как некий набор структурированных и юридически подтвержденных (заверенных) данных, предоставляемых архивом по запросу пользователя. Таким образом, роль архива будет значительно расширена, а акцент смещен на предоставление хранимых им данных.

Говоря о предоставлении данных, особое значение приобретают вопросы подтверждения их достоверности и неизменности с одной стороны, а с другой - гарантия доступа и правомерности использования. Следовательно, в программах подготовки архивистов вопросы доступа должны быть представлены в трех ракурсах: правовом, технологическом и методологическом. Эти три ракурса будут характерны для всех дисциплин учебных планов университетов, готовящих архивистов будущего. Таким образом, мы стоим на пороге изменения состава требований к архивистам и смещение их в сторону ИТ и права. Фактически направление историко-архивоведение должно быть отнесено к направлению «История» и изучаться с сохранением сложившихся традиций, готовя архивистов для работы в классических (уже сформированных бумажных) архивах. В то же время, необходимо формирование нового направления обучения, связанного с управлением документами и архивами, готовящего архивистов для работы в современных (комплектующихся) архивах с акцентом на новые носители информации и способы создания документов.

Пандемия COVID-19 принесла радикальные изменения во все сферы жизни общества и государства, включая образование. Образование в целом и архивное в частности уже никогда не будет прежним, не только из-за широкого внедрения дистанционного обучения и перевода многих курсов в онлайн режим, но и из-за осознания необходимости концептуального изменения программ обучения. Архивоведение как область научного знания и архивное образование будут вынуждены стать не только междисциплинарными, но и международно-ориентированными ввиду специфики ИТ, используемых в архивном деле; необходимости детального изучения, а в ряде случаев и применения международных стандартов архивного описания (ISAD (G), ISAAR, OAIS); необходимости обеспечения широкого и зачастую полнотекстового онлайн доступа к архивным документам как отечественным исследователям, так и их коллегам из других стран. Архивист будущего - это не столько:

- интеллигент с широким спектром гуманитарных научных знаний (как это было в 18 веке),
- историк, владеющий широким спектром знаний в архивоведении и источниковедении (как это было в 19 веке),
- специалист, обладающий широким спектром знаний в истории, архивоведении, документоведении, источниковедении и прикладном ИТ (как это было в 20 веке),

сколько ИТ специалист с углубленным знанием истории, документоведения, архивоведения, источниковедения и права. Для этого учебные планы университетов, готовящих архивистов, должны быть принципиальным образом актуализированы с целью подготовки двух типов выпускников: традиционных архивистов-историков (архивариусов) и современных архивистов-практиков (е-архивистов), имеющих разные компетенции, знания и умения.

По мнению автора, направление «Историко-архивоведение» должно быть отнесено к направлению «История» и изучаться с сохранением сложившихся традиций, готовя архивистов для работы в исторических и традиционных (как правило бумажных) архивах. В новых реалиях традиционный архивист (архивариус) - это высший уровень квалификации историка. Для его достижения на уровне программ бакалавриата студенты будут получать квалификацию историка, а на уровне программы магистратуры – архивиста. В то же время, по мнению автора, необходимо формирование нового направления обучения, связанного с управлением документами и архивами, готовящего архивистов будущего (е-архивистов) для работы в современных (комплекующихся) архивах электронных документов. Эти специалисты должны получить развернутые компетенции в сфере делопроизводства и архивного дела на уровне программ бакалавриата и полный спектр компетенций ИТ специалистов, но с уклоном на работу с электронными документами, на уровне программ магистратуры.

Приведенный обзор основных этапов развития архивного образования в России показал, что на каждом из них формирование образовательных программ было тесно связано с уровнем развития архивной теории и существующей практики. Мы стоим на пороге больших перемен, которые, будем надеяться, позволят архивистам занять достойное положение в обществе вследствие развития теории архивоведения, повышения качества архивного образования, ориентированного на потребности общества и государства, а также систематизации требований к профессии, основанных на существующей практике и требованиях рынка труда.

Typology: 1.02 Review article

Giulia Campanelli¹
Francesca Nemore²
Giulia Villani³
(Italy)

FROM THE ARCHIVE TO THE CHAIR: FIRST REFLECTIONS ON NINETY YEARS OF ARCHIVAL STUDIES IN SAPIENZA

ABSTRACT

The teaching of archival science at the Sapienza University of Rome is now over ninety years of history. A story that began with Eugenio Casanova and develops through teachings entrusted to leading representatives of the archival administration. The paper presented here is intended to illustrate how this interpenetration between universities and archival administration has conditioned the development of the teaching of the discipline. In fact, if you analyse the course programs from 1925 to today, you will notice that, alongside the more purely theoretical aspects, ample space is left for practical exercises at archival institutes, as if to reiterate the fact that archival science is a discipline that it requires skills that go beyond mere theory.

Key words: Archival science, Scuola speciale per archivisti e bibliotecari, Eugenio Casanova, Sapienza University of Rome, teaching.

DALL'ARCHIVIO ALLA CATTEDRA: PRIME RIFLESSIONI SU NOVANT'ANNI DI ARCHIVISTICA IN SAPIENZA

SINTESI

L'insegnamento dell'archivistica presso la prima università romana ha, ormai, oltre novant'anni di storia. Una storia che nasce con Eugenio Casanova e si sviluppa attraverso insegnamenti affidati ad esponenti di spicco dell'Amministrazione archivistica. Il paper, qui presentato, intende illustrare come questa compenetrazione tra Università e Amministrazione archivistica ha condizionato lo sviluppo dell'insegnamento della disciplina. Infatti, se si analizzano i programmi dei corsi svolti dal 1925 ad oggi ci si accorge che, accanto agli aspetti più puramente teorici, largo spazio è lasciato alle esercitazioni pratiche presso istituti archivistici, quasi a ribadire il fatto che l'archivistica sia una disciplina che richiede competenze che vanno oltre la mera teoria.

Parole chiave: Archivistica, Scuola Speciale per archivisti e bibliotecari, Eugenio Casanova, Sapienza Università di Roma, insegnamenti di archivistica.

-
- 1 Giulia Campanelli, Laureanda in Archivistica e Biblioteconomia, Dipartimento di Lettere e Culture Moderne, Sapienza Università di Roma. giulia.campanelli@uniroma1.it
 - 2 Francesca Nemore, Ricercatrice, Dipartimento di Lettere e Culture Moderne, Sapienza Università di Roma. francesca.nemore@uniroma1.it
 - 3 Giulia Villani, Dottoranda in Scienze documentarie, linguistiche e letterarie, Dipartimento di Lettere e Culture Moderne, Sapienza Università di Roma. giulia.villani@uniroma1.it

OD ARHIVA DO KATEDRE: PRVA RAZMIŠLJANJA OB DEVETDESETLETNICI ARHIVISTIKE NA UNIVERZI SAPIENZA

IZVLEČEK

Poučevanje arhivistike na Univerzi Sapienza v Rimu ima sedaj več kot devetdeset let zgodovine. Zgodba, ki se je začela z Eugeniom Casanovo in se razvija skozi nauke, zaupane vodilnim predstavnikom arhivske uprave. Prispevek, predstavljen tukaj, naj bi ponazoril, kako je to medsebojno sodelovanje med univerzami in arhivsko upravo po- gojevalo razvoj poučevanja te discipline. Če dejansko analizirate programe tečajev od leta 1925 do danes, boste opazili, da je poleg povsem teoretičnih vidikov dovolj pros- tora za praktične vaje na arhivskih inštitutih, in s tem še enkrat poudarili dejstvo, da je arhivistika disciplina, ki zahteva spretnosti, ki presegajo zgolj teorijo.

Ključne besede: Arhivistika, posebna šola za arhiviste in bibliotekarje, Eugenio Casano- va, Univerza Sapienza v Rimu, poučevanje.

1 INTRODUZIONE

Nella storia millenaria della prima università di Roma, accanto a corsi di studio e insegnamenti la cui storia può essere fatta risalire alle origini trecentesche della Sapienza (Di Simone 1980, Spano 2008, Renazzi 2011, Raffaelli 2011), si ritaglia un suo spazio quasi centenario anche l'insegnamento dell'archivistica (Carbone – Nemore 2017). Prima della creazione della cattedra universitaria di archivistica, avvenuta nel 1925, la formazione degli archivisti a Roma era stata appannaggio della Scuola dell'Archivio di Stato di Roma, istituita nel 1878, dove la formazione era basata sullo studio della paleografia e della diplomatica, a cui si aggiunse, agli inizi del Novecento, l'archivistica. In quegli stessi anni anche il Vaticano aveva creato un corso di formazione per gli addetti all'Archivio Segreto Vaticano⁴, infatti nel 1884 papa Leone XIII aveva istituito una Scuola speciale di paleografia e storia comparata. In Sapienza, come detto, l'archivistica entra nel novero delle materie di insegnamento nell'anno accademico 1925-1926 quando Eugenio Casanova viene chiamato ad insegnarla presso la Facoltà di Scienze Politiche. Da questa prima introduzione l'insegnamento si è protratto nel tempo fino ad arrivare ai giorni nostri, con un'unica interruzione che va dal 1935 al 1947. La particolarità che caratterizza l'insegnamento romano è il fatto che i docenti non sono stabilizzati fino al 1970, ma hanno contratti annuali e provengono tutti dall'Amministrazione degli archivi di Stato, mantenendo spesso la duplice funzione di archivista di Stato e docente universitario, anche sotto questo aspetto capostipite fu Casanova, che quando fu incaricato dell'insegnamento di archivistica applicata era direttore dell'Archivio di Stato di Roma e dell'Archivio del Regno. Questa sorta di osmosi che si è verificata tra l'Amministrazione archivistica e la cattedra universitaria ha influenzato anche il modo in cui i corsi erano organizzati e strutturati, come si vede esaminando i programmi degli stessi conservati presso l'Archivio storico di Sapienza. Quella struttura originaria ancora oggi segna l'organizzazione dei corsi di archivistica in cui la parte pratica di esercitazioni presso istituti archivistici si sviluppa in parallelo con la parte teorica del corso, evidenziando ancor di più, se necessario, l'aspetto pratico di una disciplina che, dalla gestione documentale alla conservazione e valorizzazione degli archivi storici, vive la necessità di una dimensione ancorata all'attività sul campo.

2 EUGENIO CASANOVA E L'ISTITUZIONE DELLA PRIMA CATTEDRA DI ARCHIVISTICA A ROMA

«Questo volume contiene il corso, da noi professato nella Facoltà di scienze politiche ed economiche della r. Università di Roma, sotto gli auspici dell'on. prof. Alberto De Stefani, benemerito preside della Facoltà medesima. Vede la luce per l'insistenza affettuosa, colla quale l'amata nostra unica sorella, Giuseppina, seppe vincere la nostra riluttanza e spingerci al lavoro, additandoci l'obbligo, impostoci dalla lunga serie di anni trascorsi nell'amministrazione degli archivi, di raccogliere, prima di chiuderla, le osservazioni, fattevi, da lasciare ai colleghi e agli studiosi come conforto nella dura ascesa» (Casanova 1928, pp. VI-VII), così Eugenio Casanova nell'introduzione del suo manuale di archivistica, indicava sin da subito la duplicità del suo lavoro: essere un manuale teorico per gli studenti del corso di archivistica ma al contempo essere il frutto dell'attività pratica, svolta dall'autore, in tanti anni di lavoro presso gli archivi di Stato.

4 Oggi Archivio Apostolico Vaticano

L'Archivistica di Casanova nacque appunto per soddisfare le esigenze degli studenti del corso universitario da lui tenuto presso la neonata Facoltà di scienze politiche della R. Università di Roma. Casanova, direttore dell'Archivio di Stato di Roma e soprintendente dell'Archivio del Regno, era stato incaricato dell'insegnamento di "Archivistica" nell'anno accademico 1925-1926 (AS Sapienza, Fascicoli del personale docente, Casanova, Eugenio), su richiesta del collegio dei docenti della Facoltà di Scienze politiche che, nella seduta del 12 gennaio 1926, a proposito dell'istituzione di nuovi insegnamenti così si esprime: «si delibera di istituire quello [il corso] di Archivistica e diplomatica e di affidarne l'incarico al Comm. Eugenio Casanova» (AS Sapienza, Facoltà di Scienze Politiche, Adunanze del Consiglio della Facoltà di Scienze Politiche, 1926). Come si evince dai successivi verbali (AS Sapienza, Archivio studenti, Adunanze del Consiglio della Facoltà di Scienze Politiche, 1926-1935) e dal Libretto delle lezioni di quell'anno accademico (AS Sapienza, Facoltà di Scienze Politiche, Libretti delle lezioni a.a. 1925-1926) il corso non prese il nome di Archivistica e diplomatica ma quello di Archivistica applicata. Il corso si svolgeva tre volte la settimana (lunedì, mercoledì e venerdì), ogni lezione durava un'ora (dalle 8 alle 9 del mattino), e il luogo deputato allo svolgimento del corso era l'allora sede dell'Archivio di Stato di Roma in via degli Astalli n. 15⁵.

Il corso, strutturato in 47 lezioni, così come il manuale, era ripartito in diverse sezioni e lezioni i cui argomenti principali erano: nozioni base di archivistica (definizione della materia, storia e sviluppo del concetto di archivio, materiali e supporti scrittori), formazione e gestione degli archivi correnti, tutela e conservazione degli archivi storici, legislazione archivistica, elementi di paleografia e diplomatica, tipologie di archivi definite in base al soggetto produttore e archivioeconomia, termine con cui si identificano, ancora oggi, tutti gli elementi necessari per la corretta tenuta degli archivi, dall'arredo dei locali ai mezzi più idonei per preservare gli archivi dai danni dovuti agli agenti patogeni (Casanova 1928). Una parte importante delle lezioni era dedicata alle esercitazioni pratiche e ai laboratori di restauro (AS Sapienza, Facoltà di Scienze politiche, Libretti delle Lezioni, a.a. dal 1925-1926 al 1934-1935). Nell'anno accademico 1927-1928 il corso di Casanova fu tenuto anche per gli studenti della Sezione Speciale per Bibliotecari e Archivisti, istituita nel 1927 (art. 126 dello Statuto dell'Università), per volere del direttore Vincenzo Federici, presso la Scuola di Storia Medievale e Moderna, della Facoltà di Lettere e Filosofia (*Annuario della Regia Università di Roma per gli anni 1925-1928*).

L'insegnamento di Archivistica applicata si interrompe bruscamente nell'anno accademico 1934-1935, quando il Ministero dell'Educazione nazionale non consentì a Casanova, che era stato collocato a riposo dall'Amministrazione archivistica, di continuare nel suo incarico in ottemperanza del r. decreto-legge 1° giugno 1933, n. 592 riguardante il divieto di assumere e mantenere in servizio non di ruolo personale in pensione. Il Consiglio della Facoltà di Scienze politiche nella riunione del 16 luglio 1934 aveva espresso una «preghiera al Rettore di ottenere che l'incarico sia confermato, malgrado il collocamento in pensione del Casanova, trattandosi d'un insegnante specializzato nella materia di grande valore» (AS Sapienza, Facoltà di Scienze Politiche, Adunanze del Consiglio della Facoltà di Scienze Politiche, 1934) e il Consiglio d'Amministrazione della R. Università di Roma, nell'adunanza del 19 luglio 1934 chiedeva, su indicazione del Rettore, che l'incarico per l'insegnamento di archivistica, anche se non fosse possibile darlo al Casanova, sia assegnato ad un altro docente (AS Sapienza, Fascicoli del personale docente, Casanova, Eugenio). Il Ministero dell'Educazione Nazionale con lettera del 28 agosto 1934 chiarisce che non risultando dimostrata l'insostituibilità di Casanova nell'insegna-

5 Oggi la sede dell'Archivio di Stato di Roma è nel Complesso di Sant'Ivo alla Sapienza in Corso del Rinascimento n. 40.

mento dell'archivistica non ritiene necessario inoltrare la richiesta di deroga al capo del Governo che aveva l'ultima parola su tali richieste (AS Sapienza, Fascicoli del personale docente, Casanova, Eugenio). Nonostante il Consiglio d'Amministrazione e lo stesso Ministero si esprimano nel senso di conservare attivo l'insegnamento dell'archivistica all'interno dell'Università romana, tale parere rimane inapplicato e dall'anno accademico 1934-1935 l'insegnamento scompare sia dalla Facoltà di Scienze politiche sia dalla Sezione speciale per bibliotecari paleografi e archivisti paleografi, dove rimangono attivi gli insegnamenti riguardanti le biblioteche e le discipline medievistiche. All'interno della Sezione il corso per archivista paleografo era di durata biennale ed accessibile, previa dimostrazione di conoscere il latino, il francese e un'altra lingua straniera, ai laureati in lettere e in giurisprudenza. Il curriculum era orientato principalmente alle discipline medievistiche (paleografia e diplomatica, cronologia, cartografia medievale e storia delle istituzioni medievali), con un unico insegnamento di archivistica, quello appunto tenuto da Casanova, che fu eliminato nel 1934. Tuttavia, all'interno della Sezione speciale si mantennero e si diede grande importanza alle esercitazioni pratiche da svolgersi presso l'Archivio di Stato durante le vacanze autunnali. Alla fine dei corsi dovevano essere sostenuti gli esami nelle materie impartite ma non era previsto un esame finale per il conseguimento del diploma. Con il regio decreto 26 ottobre 1940, n. 2069 il curriculum per archivista paleografo per essere ripristinato con il DCPS n. 1758 del 31 dicembre 1947 che istituiva una Scuola speciale per Bibliotecari e Archivisti Paleografi, con lo scopo di «fornire la preparazione scientifica e tecnica, particolarmente paleografica, a coloro che intendono dedicarsi al governo delle biblioteche e degli archivi pubblici, e altresì di perfezionare coloro che, appartenendo al personale di questi istituti, già possiedono tale preparazione» (Pratesi, 1992, p. 20).

3 LA SCUOLA SPECIALE ARCHIVISTI E BIBLIOTECARI

L'insegnamento dell'archivistica era quindi già stato formalizzato durante il periodo fascista, per essere poi soppresso quando il suo docente di riferimento era stato mandato in pensione.

Dopo il decennio casanoviano si devono attendere gli anni '50 del '900 per vedere istituzionalizzato dal punto di vista accademico l'insegnamento dell'archivistica. È soltanto con l'istituzione della Scuola Speciale per Archivisti e Bibliotecari (DPR 19 settembre 1952, n. 1697) a cui viene riconosciuta la fisionomia di una facoltà e viene dotata di un proprio organico, che l'insegnamento dell'archivistica si stabilizza e diventa un elemento caratterizzante del corso di studi. La SSAB prevedeva tre distinti curricula: archivista paleografo, bibliotecario e conservatore di manoscritti. L'accesso alla Scuola, almeno per i suoi primi anni di vita, era consentito ai laureati in lettere, giurisprudenza e scienze politiche⁶, inoltre, per gli iscritti che non avevano conseguito la maturità classica era prevista una prova preliminare per verificare la conoscenza del greco (Carbone e Nemore 2017).

Anche all'interno della SSAB, che pure nasce con il compito di formare anche archivisti, l'insegnamento dell'archivistica vive e sopravvive attraverso l'affidamento di incarichi di insegnamento a archivisti di Stato che hanno ottenuto l'abilitazione alla libera docenza, è il caso ad esempio di Leopoldo Sandri e Leopoldo Cassese, o ad ex archivisti di Stato che insegnano discipline affini presso altre università, si può citare ad esempio Giorgio Cencetti.

6 Il numero delle lauree ammissibili aumentò nel corso degli anni fino ad includere tutti i laureati in discipline umanistiche ed anche in alcune materie scientifiche, come matematica.

All'inizio la Scuola riscontrò numerose difficoltà a veder riconosciuto il suo valore formativo per gli archivisti da parte del Ministero dell'Interno, da cui allora dipendeva l'amministrazione archivistica, tanto che nell'adunanza del 31 gennaio 1955 il Consiglio della Scuola pregò il Ministero dell'interno «nell'intento di mettere l'istituzione sempre meglio in grado di assolvere ai suoi compiti peculiari di formazione tecnico-scientifica, [di] studiare l'opportunità di prestare fattiva collaborazione alle sorti future della Scuola» (Archivio storico SSAB, Verbali delle adunanze, 1953-1970). Nonostante l'interessamento per lo sviluppo dell'insegnamento dell'archivistica all'interno della Scuola espresso dal ministro dell'Interno Fanfani, il consiglio della Scuola ritiene non sia il caso di assegnare i due posti di ruolo assegnati alla SSAB nel 1954 ad «insegnamenti esclusivamente tecnico-professionali, anche se specifici, come l'Archivistica generale con esercitazioni e legislazione comparata degli archivi [...] mentre un insegnamento quale l'Archivistica speciale con esercitazioni e storia degli archivi dovrebbe essere presa in considerazione in quanto ha autonomia scientifica» (Archivio storico SSAB, Verbali delle adunanze, 1953-1970), si decise quindi di assegnare un posto all'Archivistica speciale e l'altro alla Storia degli ordinamenti. La decisione presa dal Consiglio della Scuola prevedeva l'attribuzione delle due cattedre per trasferimento, per quella di Archivistica speciale fu presentata una sola domanda da parte di Ruggero Moscati, che peraltro aveva tenuto il corso di Archivistica con esercitazioni nel 1950-1951 (AS Sapienza, Scuola Speciale per Archivisti e Bibliotecari, Libretti delle Lezioni aa. 1950-1951), mentre per Storia degli ordinamenti le domande furono due e questo scatenò un'aspra battaglia accademica che comportò il congelamento di entrambi gli affidamenti (Paoloni 2011, pp. 78-79). Facendo un passo indietro e tornando al momento della nascita della Scuola, la situazione degli insegnamenti di archivistica era la seguente: Leopoldo Sandri era incaricato dal 1952-1953 dell'insegnamento di Archivistica generale e legislazione comparata e Giorgio Cencetti di quello di Archivistica speciale e storia degli Archivi, oltre che di quello di paleografia latina di cui lo stesso Cencetti era professore ordinario all'Università di Bologna. Nel 1955 Cencetti decise di lasciare il corso di Archivistica speciale e per questo la SSAB si vide costretta a cercare un nuovo docente questa volta stabile per la materia, ma, come detto, la chiamata di Moscati si impantanò e quindi a sostituire Cencetti fu chiamato Leopoldo Cassese.

Passando ad analizzare i contenuti dei diversi corsi è possibile affermare che il principio del doppio binario, teorico e pratico, dell'insegnamento di archivistica stabilito da Casanova nel 1956 fu mantenuto dai suoi successori. Infatti, il corso di archivistica generale e legislazione comparata degli archivi tenuto da Leopoldo Sandri dal 1951-1952 al 1982, anno in cui fu collocato a riposo per raggiunti limiti di età (AS Sapienza, Fascicoli del personale docente, Sandri, Leopoldo) era previsto tre volte alla settimana per un totale di 46 ore di lezione annuali, nel primo anno le lezioni furono 58, al cui interno trovavano spazio sia gli aspetti teorici sia quelli pratici della disciplina. L'insegnamento era articolato in: definizione della disciplina e sue applicazioni, riordinamento e inventariazione degli archivi pubblici e privati, conservazione e restauro dei documenti antichi, legislazione archivistica italiana ed estera, storia degli archivi, esercitazioni pratiche presso l'Archivio di Stato di Roma e visite di studio presso archivi istituzionali (AS Sapienza, Scuola Speciale per Archivisti e Bibliotecari, Libretti delle Lezioni aa. dal 1951-1952 al 1966-1967). Avendo avuto diversi insegnanti nel corso degli anni l'insegnamento di Archivistica speciale e storia degli archivi cambia i contenuti teorici a seconda delle inclinazioni del docente ma costante rimane l'aspetto pratico del corso. Per fare alcuni esempi l'insegnamento di Cencetti era improntato su lezioni di bibliografia degli archivi, e sull'illustrazione degli archivi notarili e universitari (AS Sapienza, Scuola Speciale per Archivisti e Bibliotecari, Libretti delle Lezioni aa. 1952-1953). Quello di Sandri era

prevalentemente rivolto allo studio degli archivi degli stati preunitari, concentrando anche l'attenzione sugli archivi ecclesiastici (AS Sapienza, Scuola Speciale per Archivisti e Bibliotecari, Libretti delle Lezioni aa. 1953-1954). Il corso tenuto da Leopoldo Casse nell'aa. 1957-1958, era incentrato sul rapporto tra storia istituzionale e archivi, sulla storia degli archivi e dell'archivistica in cui ampio spazio era dedicato alle teorizzazioni di Bonaini e Cencetti, oltre che all'evoluzione della disciplina archivistica nel corso di particolari periodi storici come durante la Rivoluzione Francese (AS Sapienza, Scuola Speciale per Archivisti e Bibliotecari, Libretti delle Lezioni aa. 1957-1958).

Il passaggio da questi primi docenti di archivistica ai loro successori, anch'essi provenienti in larga parte dall'amministrazione archivistica, come Elio Lodolini e Paola Carucci, non comportò grossi mutamenti all'interno degli insegnamenti, se non per l'adeguamento della disciplina ai mutamenti legislativi, come ad esempio il passaggio dell'amministrazione archivistica dal Ministero degli Interni a quello dei Beni Culturali, e tecnologici, come l'avvento dell'informatica che però assunse un peso maggiore solo a partire dagli anni 2000, anche se già alla fine degli anni '90 del '900 si ebbe l'introduzione dell'insegnamento di "applicazioni tecniche agli archivi e alle biblioteche", un'ulteriore spinta verso la contemporaneità si ebbe tra il 2000 e il 2007 quando furono istituiti gli insegnamenti di informatica per gli archivi e di archivistica contemporanea, ma qui già si è andati oltre il periodo di Lodolini e Carucci, per arrivare a quello di Marina Raffaelli e Giovanni Paoloni.

Oltre ad una riorganizzazione della didattica in chiave più contemporanea nel periodo compreso tra il 1997 e il 2010 l'assetto e l'esistenza stessa della SSAB sono rivoluzionati, infatti, in seguito alle leggi di riorganizzazione dei percorsi formativi universitari (l. 15 maggio 1997, n. 127, e dm. 3 novembre 1999, n. 509) nell'anno accademico 2001-2002 presso la SSAB fu istituito il corso di laurea triennale in Scienze archivistiche e librerie, poi soppresso e nel 2004-2005 il corso di laurea magistrale in Archivistica e biblioteconomia. Nel 2010 con decreto rettorale n. 770 del 21 dicembre le attività della SSAB sono state sospese e tutto il suo personale (docente e non) e l'offerta formativa sono stati fatti confluire nell'allora Dipartimento di Scienze Documentarie, Linguistico-Filologiche e Geografiche⁷. Attualmente sono attivi il corso di laurea magistrale in Archivistica e biblioteconomia e la Scuola di Specializzazione in Beni Archivistici e Librari, oltre al Dottorato di Ricerca in Scienze Documentarie, Linguistiche e Letterarie.

4 L'ARCHIVISTICA IN SAPIENZA OGGI

Dal 2008-2009, un anno prima della definitiva cessazione della SSAB, era stata attiva la Scuola di Specializzazione in Beni Archivistici e Librari.

La Scuola è un corso di diploma universitario di durata biennale a cui si può accedere dopo aver conseguito una laurea specialistica, magistrale o di vecchio ordinamento in discipline umanistiche e in seguito al superamento di un concorso per l'ammissione. All'interno della Scuola sono attivi diversi curricula, alcuni che in modo più esplicito si richiamano alla vecchia SSAB come quelli per conservatori di manoscritti e per archivista paleografi, altri come quello per archivista contemporaneo, più aperto allo studio delle nuove tecnologie informatiche applicate agli archivi. Nel corso degli anni anche la Scuola di specializzazione ha subito modifiche dell'offerta formativa che intendono venire incontro alle necessità degli studenti ma anche alle richieste provenienti dal mondo professionale verso la formazione di un professionista degli archivi più duttile e aperto alla gestione informatizzata della documentazione e degli archivi. Sono stati quindi

7 Oggi Dipartimento di Lettere e Culture Moderne

attivati gli insegnamenti di "gestione e conservazione degli archivi digitali" destinato allo studio delle fasi di gestione dell'archivio corrente e alla conservazione di archivi nativi digitali, "strumenti e metodi per la ricerca archivistica" che intende fornire una disamina degli strumenti di ricerca tradizionali e informatizzati oltre a fornire nozioni sulla loro ideazione e strutturazione, "teoria e tecnica della descrizione archivistica", che è andato a sostituire ed a integrare il precedente corso di "archivistica generale", e "tipologie archivistiche pubbliche e private", che costituisce l'evoluzione disciplinare dell'insegnamento di "archivistica speciale", rimangono inoltre attivi tutti i corsi riguardanti le applicazioni informatiche e la legislazione per gli archivi.

Ma l'insegnamento dell'archivistica in Sapienza non si limita alla Scuola di Specializzazione in Beni Archivistici e Librari e nel corso di Laurea Magistrale in Archivistica e Biblioteconomia ma si estende a singoli insegnamenti di archivistica generale istituiti all'interno dei corsi di studio in Storia contemporanea, in Lettere moderne, Musicologia, oltre alla possibilità per altri studenti dei corsi di laurea della Facoltà di Lettere e Filosofia di inserirlo all'interno del proprio piano di studi.

FONTI ARCHIVISTICHE

Casanova, Eugenio, Fascicoli del personale docente, Archivio Storico (AS) Sapienza.

Sandri, Leopoldo, Fascicoli del personale docente, AS Sapienza

Cassese, Leopoldo, Fascicoli del personale docente, AS Sapienza

Facoltà di Scienze politiche, Libretti delle Lezioni, aa. dal 1925-1926 al 1934-1935, AS Sapienza

Scuola Speciale per Archivisti e Bibliotecari, Libretti delle Lezioni aa. dal 1952-1953 al 1966-1967, AS Sapienza

Facoltà di Scienze Politiche, Adunanze del Consiglio della Facoltà di Scienze Politiche, dal 1925 al 1934, AS Sapienza

Scuola Speciale per Archivisti e Bibliotecari, Verbali delle adunanze del Consiglio della Scuola Speciale per Archivisti e Bibliotecari, 1953-1970, AS SSAB Dipartimento di Lettere e Culture Moderne

BIBLIOGRAFIA

Annuario della Regia Università degli Studi di Roma aa. 1927-1928 (1929). Roma: Tipografia ditta Pallotta

Atti del seminario ANAI "La formazione professionale degli archivisti", Erice, 2-4 novembre 2006, in *Archivi*, a. II, n. 1 (gennaio - giugno 2007)

Bonfiglio Dosio, G. (2014). *La formazione degli archivisti*, in *Archivistica. Teorie, metodi, pratiche*, a cura di Giuva, L., Guercio, M., Roma: Carocci, pp. 311-335

Capo, L., Di Simone, M.R. (a cura di) (2000). *Storia della Facoltà di Lettere e Filosofia de "La Sapienza"*, Roma: Viella.

Carbone, F., Nemore, F. (2017). *Dove si creano gli archivisti: dalla pergamena al bit*, in *Atlanti*, vol. 27 (2017), n. 2, pp. 43 - 51

Casanova, E. (1928). *Archivistica*, Siena: Lazzari Arti Grafiche, 1928;

Cencetti, G. (1952). *La preparazione dell'archivista*, in *Notizie degli Archivi di Stato*, a. XII, pp. 15-34

Comitato Nazionale per le Celebrazioni del 25° anniversario della Scuola Speciale per Archivisti e Bibliotecari (1993). Roma: Litograph '82 snc tipolitografia

- Di Simone, M.R. (1980), *La "Sapienza" romana nel Settecento: organizzazione universitaria e insegnamento del diritto*, Roma: Edizioni dell'Ateneo
- Duranti, L. (2008). *La figura dell'archivista nel mondo contemporaneo. Riflessioni a margine della lettura di un recente volume*, in *Archivi*, a. III, n. 1 (gennaio - giugno), pp. 47-57
- Ministero dell'Università e della Ricerca Scientifica (2001). *La riforma dell'Università. Le regole dell'autonomia*, Roma: Salerno Editrice
- Lancaster F. (a cura di) (2003). *Passato e presente delle Facoltà di Scienze Politiche* Milano: Dott. A. Giuffrè Editore
- Paoloni G. (2010), *Il periodo romano*, in De Negri F., Pennella G., Rossi L. (a cura di) *Leopoldo Cassese. Archivista e organizzatore di cultura. Seminari di studio in occasione del cinquantesimo anniversario della scomparsa. L'Aquila, 18 giugno 2010 - Salerno, 29 ottobre 2010 Atripalda (AV), 29 ottobre 2010*, Roma: Ministero per i beni e le attività culturali. Direzione generale per gli archivi, pp. 77-87
- Pratesi A. (a cura di) (1992). *Formazione e aggiornamento di archivisti e bibliotecari: problemi e prospettive*, Roma: Bulzoni Editore Università degli Studi di Udine (1994).
La Formazione professionale degli archivisti e dei bibliotecari degli enti locali. Atti del convegno di studi, Udine 23-25 novembre 1989, Udine: Del Bianco Editore
- Raffaelli, M. (2011), *L'Università di Roma La Sapienza: la storia e gli studi: dalle origini all'unità d'Italia*, in Renazzi, F.M., *Storia dell'Università degli studi di Roma, detta comunemente la Sapienza*, Roma: Università La Sapienza, vol. V, pp. 147-195
- Renazzi, F.M. (2001) *Storia dell'Università degli studi di Roma, detta comunemente la Sapienza*, Roma: Università La Sapienza, (ristampa anastatica della prima edizione, Roma, Pagliarini, 1803-1806);
- Spano, N. (2008), *L'Università di Roma*, Roma: Università La Sapienza (ristampa anastatica della prima edizione, Roma, Mediterranea, 1935);
- Zanni Rosiello, I. (2000), *Sul mestiere dell'archivista*, in Binchi, C., De Zio, T. (a cura di) *L'archivista sul confine. Scritti di Isabella Zanni Rosiello*, Roma: Ministero per i Beni e le Attività Culturali. Ufficio Centrale per i Beni Archivistici, pp. 371-388

SUMMARY

The paper aims to illustrate how over time there has been a sort of osmosis between the State archives and the University of Rome and how this continuous passage has constantly marked the teaching methods of archival science. In fact, analyzing the course programs held by teachers, who were or had been State archivists, such as Casanova, Sandri, Cassese, Lodolini, Carucci just to name a few, we realize that particular attention is always given to the functional aspect of the discipline, just a demonstration of how the professional practice of teachers has influenced their way of conceiving the subject. All this is even more evident if we analyze the history of the Scuola Speciale per Archivisti e Bibliotecari who since the beginning tries to establish collaborative relationships and obtain recognition of the training offered by the Ministry of the Interior, from which, from the Unit to 1974, the archival administration depended.

Typology: 1.01 Original scientific research

Magdalena Marosz¹
(Poland)

ARCHIVAL EDUCATION - LATEST CHANGES AND PROSPECTS

ABSTRACT

In the curricula of the studies in the field of archival science and document management historical subjects and archival theory cease to dominate, leaving the field for the knowledge of management of the archives, documentation management, issues related to the electronic document as well as modern technologies, both those directly applicable in the work of an archivist and those in the field of search for information or knowledge management.

Such a change in the way archivists are educated results from a change in the expectations towards them. On the one hand, employers' expectations, which arise from the functional transformation of the archives associated with technological development, on the other hand, social expectations arising from the needs of the emerging information society.

Key words: archival training, archival education, professional competence

ISTRUZIONE ARCHIVISTICA - ULTIMI CAMBIAMENTI E PROSPETTIVE

SINTESI

Nei curricula degli studi nel campo dell'archivistica e della gestione documentale, i soggetti storici e la teoria archivistica cessano di dominare, lasciando il campo alla conoscenza della gestione degli archivi, della gestione della documentazione, delle questioni relative al documento elettronico così come delle moderne tecnologie, sia quelle direttamente applicabili nel lavoro di un archivista sia quelle nel campo della ricerca dell'informazione o della gestione della conoscenza. Un tale cambiamento nel modo in cui gli archivisti sono formati dà un cambiamento delle aspettative nei loro confronti. Da un lato, le aspettative dei datori di lavoro, che nascono dalla trasformazione funzionale degli archivi associati allo sviluppo tecnologico, dall'altro le aspettative sociali derivanti dalle esigenze della società dell'informazione emergente.

Parole chiave: formazione archivistica, istruzione archivistica, competenza professionale

1 Ph.D. Magdalena Marosz, Archiwum Narodowe w Krakowie, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, magdamarosz1@gmail.com
Graduated in history at Jagiellonian University, specialising in archival theory. After graduating, she started working at the State Archives in Krakow (from 2013 the National Archive in Krakow). Since 200 a member, delegated by the Head Office of the State Archives, of the International Institute of Archival Science in Trieste and Maribor. She has been conducting lectures in archival theory and methodology at the Pontifical University of John Paul II in Krakow and the University of Pedagogy in Krakow.

ARHIVSKO IZOBRAŽEVANJE - ZADNJE SPREMEMBE IN PRILOŽNOSTI

IZVLEČEK

V študijskih programih s področja arhivistike in upravljanja z dokumenti prenehajo prevladovati zgodovinski predmeti in arhivska teorija, področje pa prepušča znanju o upravljanju arhivov, vodenju dokumentacije, vprašanjih v zvezi z elektronskim dokumentom in sodobnih tehnologijah, tako tiste, ki se neposredno uporabljajo pri delu arhivarja, kot tiste na področju iskanja informacij ali upravljanja znanja.

Takšna sprememba v načinu izobraževanja arhivistov je posledica spremembe pričakovanj do njih. Na eni strani pričakovanja delodajalcev, ki izhajajo iz funkcionalne preobrazbe arhivov, povezanih s tehnološkim razvojem, na drugi strani družbena pričakovanja, ki izhajajo iz potreb nastajajoče informacijske družbe.

Ključne besede: arhivsko izobraževanje, arhivsko izobraževanje, strokovna usposobljenost

EDUKACJA ARCHIWALNA - OSTATNIE ZMIANY I MOZLIWOSCI

ABSTRAKT

W programach studiów z zakresu archiwistyki i zarządzania dokumentacją przestają dominować przedmioty historyczne i teoria archiwalna, na rzecz wiedzy z zakresu zarządzania archiwum, zarządzania dokumentacją, zagadnień dotyczących dokumentu elektronicznego, a także nowoczesnych technologii, zarówno tych mających bezpośrednie zastosowanie w pracy archiwisty, jak i tych z obszaru wyszukiwania informacji czy zarządzania wiedzą.

Taka zmiana sposobu kształcenia archiwistów wynika ze zmiany oczekiwań w stosunku do nich. Oczekiwań zarówno pracodawców, co wynika z przeobrażeń funkcjonalnych archiwów mających związek między innymi z rozwojem technologicznym, ale także oczekiwań społecznych, wynikających z potrzeb powstającego społeczeństwa informacyjnego.

1 MAIN TEXT

Since the beginning of the 21st century, among Polish archivists, there has been a wide and quite lively discussion about the model of education. In the decades since the mid-20th century (when the university education of archivists began in Poland), this is yet another period of growing interest in this subject. At present, this discussion does not result – as it has often been the case in the past – from the dependence of the way of education in general on the political situation but, admittedly, from the needs the modern archival science is facing.

It must be agreed that the university model of educating archivists, still dominant in the Polish model of education of archival staff, provides thorough preparation for research work. The curricula and the distribution of specific subjects at various universities are prepared in different ways, but the learning outcomes are the same. However, more and more often we wonder whether such a model of, let us call it 'university education', fully satisfies today's needs of the archives, especially current archives functioning in public administration, institutions, organizations, and companies.

Today, it seems obvious that archivists educated following this model are qualified primarily to work with historical resources, with the oldest archives, which require also good historical knowledge.

A completely different preparation, however, is expected of the people working with the contemporary records, whether of state or non-state institutions, flowing into the archives on an ongoing basis.

Also, the professional duties of these two groups of archivists, resulting from the methods of analysing the old and contemporary records, are different. The archivist who analyses the oldest files works mainly for scholars, historians, while the one who works with the contemporary records works mainly for the needs of the general public, of course also a researcher in this group, but only as one of the recipients. He also works with completely different archival materials, requiring different preparation, less in the field of history, and more in the field of documentation management, scientific information (see *Marosz, 2014*).

In 1997, at the III Congress of Polish Archivists, a clear postulate was made: those responsible for university archivist education should ask themselves a question about the problems arising from the needs of the emerging information society. At that time, a proposal was made to establish an independent university subject educating archivists, i.e. to depart from the practice of educating historians with archival specialization (Skupieński, 2003, p. 25).

Thus, it was the community of archivists itself that contributed to the currently widespread change in the way of educating archivists in Poland. It became clear that apart from educating historian-archivists, universities should educate, perhaps even primarily, archivists acquainted with the issues of contemporary documentation and familiar with legal and administrative issues, as well as with the broadly understood information management. In short, specialists prepared to work with rapidly growing contemporary documentation, both in historical archives and in current archives.

There is also the issue of the shaping of the growing archival resource by archivists. On the one hand, new information technologies are entering offices and other institutions, and on the other hand, files that are not official, but produced by various institutions, non-governmental organizations or by the media, begin to acquire a different cognitive meaning for researchers. Therefore, the question arises whether today the key to collecting historical archival resources for future generations should not be a system based not on the rank of a given institution in the official hierarchy, but rather on its functional significance (*Skupieński, 2003, p. 26-27*).

It should be emphasized that traditional archival science can also work well in the new conditions, when an increasing part of the processes related to the collection, recording, and analysis of documents is carried out using computer systems, as it has long been both aware of and has had the ability to solve problems related to collecting, organizing and storing information (Skupieński, 2003, p. 29).

This is how we can outline the possibilities that a new approach to documentation opens up for archivists in the era when the information contained in it becomes one of the most valuable goods used by modern society.

So, still, an archivist should have competences not only as a person caring for historical sources used for research work but also as a specialist in matters related to the storage of information (see Marosz, 2014).

Universities educating archivists are facing new tasks, resulting not only from the need to adapt the educational offer to the new needs of archival institutions but also from predicting what qualifications will be needed by archivists in the more or less distant future.

Currently, archivists are being less and less often trained by the combination of their education with historical studies. Such an offer is directed only to a fairly small group of future specialists working with the oldest documentation, most of which is already well-documented and developed. Today, there is a strong trend to educate specialists in document management, combining their professional preparation with scientific information and even computer science. As a result, at universities which educate archivists, "documentation management and archivistics" was created as a separate subject, through such a distribution of accents, showing the hierarchy of education. More and more often, the subject of "documentation management and archivistics" is supplemented with information brokering.

Thus, the education of archivists has become interdisciplinary and, as such, naturally connects with other fields of knowledge and science, which enables the graduates to broaden their knowledge and skills in such a way that they can also act in other areas, close to archival science. The extended professional profile of an archivist also gives him better employment opportunities, both in various types of archives and outside them. From this point of view, it is particularly important to emphasize education that allows acquiring both knowledge and practical skills, allowing the graduate to function in the field of archival science, document management, as well as knowledge and information management.

New, rapidly evolving technologies bring new challenges. Voices appear that, especially in the field of archival studies, what would be particularly useful is extensive education in the field of scientific information, intended to provide the ability to use new technologies in finding and using information both during studies and in future professional work. Two variants of educating future archivists in the field of scientific information could be introduced. The first variant would be addressed to students as users of scientific information, but with an extended programme as compared to the basics taught in other fields of study, and would give them the competence to search for information mainly for their own use. The second one would be used to prepare an archive employee with a specialization in scientific information (Pindłowa, 2003, p. 81).

We take it for granted that in the educational programme the model of archivists' education is, first and foremost, adjusted to the needs of the archives, so any changes in the education model follow the evolving needs of archival institutions. However, it is also worth looking at the education of archivists from the perspective of archive users. Being better and better educated, and aware of the possibilities and needs of the information society, they put many new requirements and tasks before the ar-

chives and archivists. This requires archive employees to develop and improve their professional skills and knowledge continually. It may also cause a change in the way of teaching archivists, both students, and archives employees who want to improve their professional qualifications.

From this perspective, in educating future and current archivists, a field opens up for the development of permanent education in the form of remote education, namely e-learning. Universities successfully use the e-learning model for a certain percentage of the teaching hours. The recent months, namely the time of the COVID 19 pandemic, resulted in the transition to a purely remote learning system, allowing us to see the advantages and disadvantages of such a system. Regardless of some shortcomings, however, it must be admitted that such a system is excellent for lifelong learning.

The education of archivists, whose role is, among other things, to meet the demands of a modern information society, requires modern and broad curricula that will also include subjects in the field of IT and scientific information, as well as in the field of administration and law. Also, the curricula of specialized, archival subjects should be modernized and expanded, fully taking into consideration the new technologies used in modern archival science.

Most of the changes in archivists' education programs, introduced today at various levels of education and in various types of educational institutions, result primarily from the development of archivistics as an academic discipline, from the IT revolution, and the resulting new competence needs of archivists. The faster and faster development of IT influences the changes and innovativeness of archival education. The most important direction of these changes is integration, consisting, on the one hand, in blurring the boundaries between traditional disciplines intertwined in archival education, such as history, scientific information, IT, management. On the other hand, in connecting the academic world with the work environment. It is believed that the most effective teaching is an integral one, which helps to achieve innovative education. However, in order for education to fully fulfil its tasks, it must be lifelong learning, which follows directly from the development of information technologies, their impact on documentation management, and the functioning of modern archives (see Mamczak-Gadkowska, 2009).

The relationship between the education of future archivists, their training and professional development. The needs related to the training of archivists result both from their earlier preparation for work in the profession, i.e. from their education, and from the market needs. Therefore, any training programmes for archivists should address these two factors: namely, they should complement and broaden the archivists' knowledge and skills acquired within the education process, while also responding to the current needs of archival institutions, taking into consideration especially the technological changes affecting the creation and methods of archival documentation analysis.

Archivists are being trained, according to the prevailing method, primarily as historians with archival specializations. Would departure from this method, in favour of occupational studies, and thus educating archivists as primarily being practically prepared for the profession, be a good solution? It seems that yes. Moreover, further professional training of such specialists also seems much easier to profile (see Marosz, 2017).

As stated by Theo Thomasen during his presentation at the First European Conference for Archival Educators and Trainers: "Within the paradigm of the knowledge society the four major tendencies in archival education and training - expansion, innovativeness, integration and professionalisation - might be redirected into appropriate channels. In archival education and training the ongoing expansion of knowledge will not primarily be met anymore by storing ever more knowledge in the heads of the students, but by

the use of networked knowledge systems. Innovativeness and creativity will not primarily be promoted by the application of linear, procedural thinking anymore, but by the integration by the student of learning and researching right from the beginning of her or his study. Integration is not primarily realised by designing curricula of ever increasing complexity, but by enabling the student to link any specific learning component to any other component of his learning environment. And the professionalisation of the teaching process will not merely be an attribute of the new learning system, but a major condition for its use and further development." (Thomasen, 2001).

Changes in the methods of educating archivists have a direct impact on the changes in the teacher-student relationship. It is becoming more and more important not just to transfer knowledge, but to enforce creative thinking that helps in a creative approach to performing task performance and problem solution. Such an approach of the teacher helps the students to independently obtain the necessary information, deepen their knowledge, and move freely on the border of various academic disciplines and professions.

As for the education focused on the strict professional preparation of the student of archival science, the introduction of a specialist course is quite a fundamental and significant change in the education system. At the price of a limitation of historical subjects, it introduces an extensive package of professional subjects in the field of archival science, documentation management, scientific information, information management, and the basics of IT. Additionally, the number of hours of apprenticeship held by students is significantly increased, which also allows diversifying the institutions in which each student takes the apprenticeship. At this point, there is scope for close cooperation between universities and the archives which train archivists, since for such a method of education there is a need for people with professional experience and practical preparation in the field of widely understood archival science.

Until now, archives have understood their educational function as the activities supporting and complementing the educational process of the students of archival science. Today, they are actively involved in the teaching process, both at the stage of academic classes and apprenticeships. An important educational activity is also the promotion of the archives in the public awareness. The archives themselves have a crucial role to play here, but in order to have well-prepared staff, it is important to educate them properly. Universities play an important role here by offering appropriate subjects in their education programmes to provide students with adequate knowledge and skills in promoting knowledge about archival institutions and their resources. But probably an even more important activity is the involvement of the archives themselves in the appropriate preparation of a specific group of their employees for this type of task (see Rosa, 2016).

2 SUMMARY

Continuous technological progress naturally forces the modernization of curricula at all levels of archivist education. Equally important elements that directly affect the model of archivist education are the needs of archival institutions, first of all, their interest in a well and comprehensively educated staff, as well as social needs. Hence, the connection between archivistics and multidimensional information management, which appears in the offer of universities educating archivists.

Archival institutions are also interested in directly influencing the process of education of future archivists and the participation in the transfer of practical skills to the students. A separate problem worth considering is the distribution of specialist subjects within the academic curricula, preparation for which duties and tasks should be provided by the 1st and 2nd-degree studies conducted in the Bologna system.

REFERENCE LIST

- Mamczak-Gadkowska Irena (2009), *Kierunki zmian w kształceniu archiwistów na przełomie XX i XXI wieku*, Res Historica, 28, pp 9-19
- Marosz, Magdalena (2017), *Professional competence of an archivist – changes that can be expected*, ATLANTI, 27/2, pp 149-153
- Pindłowa Wanda (2003), *Podstawy informacji naukowej w programach kształcenia wyższego dla archiwistów*, Archeion, 105, pp 79-84
- Rosa Agnieszka (2016), *Działalność edukacyjna archiwów w kształceniu archiwistów na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu*, Archiwa-Kancelarie-Zbiory, 7 (9), pp. 77-90
- Skupieński Krzysztof (2003), *Dyskusja nad perspektywami kształcenia archiwistów na polskich uniwersytetach – stadium pytań czy odpowiedzi?*, Archeion, 105, pp 23-41
- Thomassen, Theo (2001), *Modelling and re-modelling archival education and training*. Available at: <http://www.ica-sae.org/mrconfpaper1.html> (accessed on 14.07.2020)

Typology: 1.04 Professional Article

Špela Sečnik¹
Anja Prša²
(Slovenia)

THE GUARDIANS OF CULTURAL HERITAGE: INTERSECTIONS BETWEEN AN ARCHIVIST AND A CURATOR DOCUMENTALIST

ABSTRACT

Purpose: Managing documents and archival records is not solely in domain of an archivist, but also in domain of a curator documentalist, who works in a museum. The authors of this paper address both professions and search for common features of both.

Method/approach: The purpose of this paper is to prove, that both professions have common ground regarding everyday work and to prove that when a museum has to submit archival records to the archival institution, it is essential that the archivist and curator documentalist cooperate. Required knowledge and syllabus of both certification exams was analysed.

Results: Clear parallels between guardians of cultural heritage have been shown by comparing and analysing required knowledge of both professions for passing certification exam. A curator documentalist is responsible for museum collections and its documentation. A scientific method is used to create proper documentation and data arrangement of archival records. The same approach is used by archivists. Alongside the well-known tasks of acquisition, management of archival records and appraisal of records, nowadays it is important for archivist to cooperate with creators of records and to educate those employees, who manage records.

Conclusions/findings: In a museum, the curator documentalist is the one, who knows the records and documentation, which is why the process of appraisal and submission of archival records to archive is easier. The authors also prove that an archivist in an archival institution and a curator documentalist in a museum have similar requirements for education and other skills and knowledge.

Keywords: curator documentalist, archivist, museum, archive, certification exam

I GUARDIANI DEL PATRIMONIO CULTURALE: INTERSEZIONI TRA UN ARCHIVISTA E UN CURATORE DOCUMENTALISTA

SINTESI

Scopo: la gestione di documenti e documenti d'archivio non è di esclusiva competenza di un archivista, ma è anche di competenza di un documentalista curatore, che lavora in un museo. Gli autori di questo articolo affrontano entrambe le professioni e cercano caratteristiche comuni di entrambe.

1 Špela Sečnik, mag. arhivistike in dokumentologije, Mestni muzej Krško, spela.secnik@mestnimuzejkrsko.si

2 Anja Prša, višja arhivistka, Zgodovinski arhiv Celje, anja.prsa@zac.si

Metodo / approccio: lo scopo di questo documento è di dimostrare che entrambe le professioni hanno un terreno comune riguardo al lavoro quotidiano, e di dimostrare che quando un museo deve presentare documenti d'archivio all'istituto archivistico, è essenziale che l'archivista e il curatore documentalista collaborino. Sono state analizzate le conoscenze richieste e il programma di entrambi gli esami di certificazione.

Risultati: sono stati dimostrati chiari parallelismi tra i tutori del patrimonio culturale confrontando e analizzando la conoscenza richiesta di entrambe le professioni per superare l'esame di certificazione. Un documentalista curatore è responsabile delle collezioni del museo e della sua documentazione. Viene utilizzato un metodo scientifico per creare una documentazione adeguata e la disposizione dei dati dei documenti di archivio. Lo stesso approccio è utilizzato dagli archivisti. Accanto ai ben noti compiti di acquisizione, gestione dei documenti archivistici e valutazione dei documenti, oggi è importante per l'archivista collaborare con gli autori dei documenti e istruire i dipendenti che gestiscono i documenti. documentalista è colui che conosce i registri e la documentazione, motivo per cui il processo di valutazione e presentazione dei documenti d'archivio all'archivio è più semplice. Gli autori dimostrano anche che un archivista in un istituto di archiviazione e un curatore documentalista in un museo hanno requisiti simili per l'istruzione e altre abilità e conoscenze.

Parole chiave: curatore documentalista, archivista, museo, archivio, esame di certificazione

VARUHI KULTURNE DEDIŠČINE: STIČIŠČA MED ARHIVISTOM IN KUSTOSOM DOKUMENTALISTOM

IZVLEČEK

Namen: Delo z dokumentarnim in arhivskim gradivom ni le domena arhivistov. V muzejskih ustanovah je za delo z gradivom zadolžen kustos-dokumentalist. Avtorici v prispevku obravnavata oba poklica in iščeta skupne lastnosti.

Metoda/pristop: Namen prispevka je z metodo komparacije dokazati, da imata oba poklica skupne točke pri samem delu in da situacija, ko muzejska ustanova pristojnemu arhivu izroči arhivsko gradivo, nujno zahteva dobro sodelovanje med arhivistom in kustosom dokumentalistom. Pri tem je bila uporabljena tudi metoda analize zahtevanih znanj za uspešno opravljen strokovni izpit.

Rezultati: Primerjava in analiza znanj za uspešno opravljen strokovni izpit obeh profilov, je izrisala jasne vzporednice med varuhoma kulturne dediščine. Kustos dokumentalist v muzejski ustanovi skrbi za muzejsko gradivo in ga popisuje, pri čemer uporablja znanstveno-raziskovalni pristop, ki ga pri svojem delu z dokumentarnim in arhivskim gradivom uporablja tudi arhivist. Zraven klasičnih nalog prevzemanja, strokovne obdelave arhivskega gradiva in vrednotenja dokumentarnega gradiva vse bolj v ospredje prihaja dobro sodelovanje z ustvarjalci arhivskega gradiva in izobraževalna dejavnost delavcev, ki delajo z dokumentarnim in arhivskim gradivom.

Sklep/ugotovitve: Pri ustvarjalcu, tj. muzejski ustanovi je kustos dokumentalist tisti, ki gradivo najbolj pozna, zaradi česar je sama določitev arhivskega gradiva in izročitev pristojnemu arhivu lažja. Avtorici tudi dokazujeta, da imata arhivist v arhivu in kustos dokumentalist pri ustvarjalcu podobne oziroma skupne zahteve glede izobrazbe, veščin in znanj.

Ključne besede: kustos dokumentalist, arhivist, muzej, arhiv, strokovni izpit

1 UVOD

Namen članka je predstaviti poklic arhivista in kustosa dokumentalista ter ju primerjati, poiskati skupne lastnosti, tako pri samem delu kot na poti pridobivanja uradnega strokovnega naziva. Zanimivo je, da sta si poklica različna že po samem delovnem okolju, pa vendar Statistični urad Republike Slovenije (www.stat.si) poklic oziroma ključno besedo »arhivist« in »kustos«³ uvršča pod isto kategorijo, tj. *Arhivarji in konservatorji/arhivarke in konservatorke*. Kategorija pod opisom del navaja, da arhivarji in konservatorji/arhivarke in konservatorke zbirajo, ocenjujejo in zagotavljajo varno shranjevanje ter ohranjanje vsebine arhivov in predmetov zgodovinskega, kulturnega in umetniškega pomena ali umetnin in ostalih predmetov; načrtujejo, oblikujejo in izvajajo sisteme za varno shranjevanje zapisov in zgodovinsko pomembnih dokumentov (Statistični urad RS, 2018).

Opis kategorije SKP-08

(Opis je še v fazi dopolnjevanja)

Koda:	2621
Deskriptor (slovenski):	Arhivarji in konservatorji/arhivarke in konservatorke
Moška oblika:	Arhivarji in konservatorji
Ženska oblika:	Arhivarke in konservatorke
Deskriptor (angleški):	Archivists and curators
Splošni opis:	Arhivarji in konservatorji/arhivarke in konservatorke zbirajo, ocenjujejo in zagotavljajo varno shranjevanje ter ohranjanje vsebine arhivov in predmetov zgodovinskega, kulturnega in umetniškega pomena ali umetnin in ostalih predmetov. Načrtujejo, oblikujejo in izvajajo sisteme za varno shranjevanje zapisov in zgodovinsko pomembnih dokumentov.
Dela vključujejo:	(a) ocenjevanje in ohranjanje zapisov za upravne, zgodovinske, pravne, dokazne in druge namene; (b) vodenje ali izvajanje pripravljanja indeksov, bibliografij, kopij mikrofilmov in ostalih referenčnih pripomočkov za dostopnost zbranih materialov; (c) raziskovanje izvora, distribucije in uporabe materialov ter predmetov kulturnega in zgodovinskega pomena; (d) organiziranje, razvijanje in ohranjanje zbirk umetniško, kulturno, znanstveno ali zgodovinsko pomembnih primerkov; (e) vodenje ali izvajanje klasifikacije in katalogiziranja muzejskih in galerijskih zbirk ter organiziranje razstav; (f) raziskovanje, ocenjevanje, razvijanje, organiziranje in ohranjanje zgodovinsko pomembnih in dragocenih dokumentov, kot so vladni in zasebni dokumenti, fotografije, zemljevidi, rokopisi, zvočni posnetki ter filmi; (g) pripravljane znanstvenih raziskav in poročil; (h) načrtovanje in izvajanje računalniškega upravljanja arhivov in elektronskih zapisov; (i) organiziranje razstav v muzejih in umetniških galerijah, oglaševanje razstav in urejanje posebnih razstav za splošne, strokovne ali izobraževalne namene; (j) ocenjevanje in pridobivanje arhivskega materiala za vzpostavitev in razvoj arhivske zbirke za raziskovalne namene.
Sem spada:	v pripravi
Sem ne spada:	v pripravi
Opombe:	v pripravi

Slika 1: Standardna klasifikacija poklica arhivist in konservator (Statistični urad RS, 2008).

3 Ključna beseda »kustos dokumentalist« ne da rezultata.

2 ARHIVIST

V slovenskem prostoru je bilo objavljenih in spisanih ogromno prispevkov, ki definirajo poklic arhivista. V splošnem prevladuje prepričanje, da smo arhivisti potisnjeni v ozadje, na rob in kot Melikova in Jerajeva (2017) glede na stanje rahlo cinično ugotavljata, da delo arhivista lahko opravlja vsak, ki se je izobraževal, saj je njegovo delo le zbiranje in urejanje dokumentov, ki so pomembni za zgodovino. Pa ga resnično lahko?

Delo arhivistov ni zgolj prevzemanje, urejanje, popisovanje gradiva, je tudi delo z uporabniki, ustvarjalci arhivskega gradiva, varovanje kulturne dediščine med katero se uvršča arhivsko gradivo, izobraževanje delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom, poznavanje zakonskih predpisov, zgodovine institucij ter tudi elektronskih dokumentnih sistemov ... Delovne obveznosti in naloge zahtevajo od arhivista mnogo različnih veščin in multi- ter interdisciplinarnega znanja, da svoje delo opravi strokovno in uspešno.

Slovenski javni arhivi delujejo znotraj Ministrstva za kulturo. Slovensko arhivsko mrežo sestavlja Arhiv Republike Slovenije, ki je organ v sestavi Ministrstva za kulturo ter 6 regionalnih arhivov, ki so organizirani kot javni zavodi. Delovno mesto arhivista je v javnem sektorju uvrščeno na področje kulture.

2.1 Kako postati arhivist?

V Slovenski javni arhivski mreži so zaposleni arhivisti z univerzitetno izobrazbo, magistri in doktorji humanističnih smeri (večinoma zgodovinarji). Leta 2012 se je v Mariboru na zasebni fakulteti Alma Mater Europaea odprl program študija Arhivistike (Klasinc, 2013), ki danes poteka na vseh treh stopnjah. Namen študija je izobraževati študente na področju upravljanja z dokumentarnim in arhivskim gradivom. Študij se zaključí z diplomom ali magisterijem oz. doktoratom s področja arhivske vede. Vendar je za pridobitev naziva arhivist potrebno opraviti strokovni izpit s področja varstva arhivskega gradiva, ki poteka v Arhivu Republike Slovenije. Pravilnik o strokovnih izpitih in pridobivanju strokovnih nazivov na področju varstva arhivskega gradiva iz leta 2017 v tretji točki 22. člena pravi, da naziv arhivist pridobi posameznik, ki ima javno veljavno najmanj izobrazbo, pridobljeno po študijskem programu druge stopnje ustrezne smeri, oziroma izobrazbo, ki ustreza ravni izobrazbe, pridobljene po študijskih programih druge stopnje ustrezne smeri, v skladu z zakonom, ki ureja slovensko ogrodje kvalifikacij (8. raven), in je opravil izpit v skladu s prej omenjenim pravilnikom.

Za pristop k strokovnemu izpitu je potrebno najprej opraviti pripravništvo v javnem arhivu ali v organizaciji, ki opravlja dejavnost s področja varstva arhivskega gradiva. Namen pripravništva je seznaniti se z varstvom arhivskega gradiva kot dela kulturne dediščine, z njegovim ohranjanjem in javno arhivsko službo. Pripravnik se seznaní z metodami dela na področju varstva arhivskega gradiva ter se pripravlja na poznejše strokovno delo (Pravilnik, 2017). Pripravništvo za pridobitev strokovnega naziva arhivist traja 12 mesecev pod vodstvom mentorja, ki pripravi program pripravništva.

2.2 Pridobljena znanja

Komisija za strokovne izpite na področju varstva arhivskega gradiva za področje arhivistike predpiše seznam izpitnih vsebin, pravnih predpisov in literature. Strokovni izpit je sestavljen iz splošnega, posebnega dela in pisne naloge s področja varstva arhivskega gradiva v povezavi s področjem strokovnega dela, za katero se je kandidat usposabljal (Pravilnik, 2017, 13. člen).

V splošnem delu strokovnega izpita se preverja poznavanje predpisov s področja kulture in varstva kulturne dediščine ter predpisov s področja varstva arhivskega gradiva. Posebni del strokovnega izpita je sestavljen iz šestih delov, kjer se preverja strokovno znanje, ki je potrebno za samostojno delo arhivista. Teoretična znanja so osnova za delo v arhivu ne glede na katerem področju deluje. Vsekakor je za arhivista izrednega pomena poznavanje zgodovine institucij, razvoj organov ter splošno razumevanje zgodovinskega družbenega razvoja obdobja, katerega gradivo vrednoti ter poznavanje zvrsti gradiva, ki je v omenjenem obdobju pri ustvarjalcu nastajalo. Vrednotenje gradiva predstavlja najodgovornejšo in najpomembnejšo nalogo arhivista, saj s tem v sodelovanju z ustvarjalcem odloča kaj je arhivsko gradivo oz. kulturni spomenik.

Strokovno znanje arhivista ne sme obsegati zgolj poznavanje arhivskega gradiva, vendar tudi poglobljeno znanje dokumentarnega gradiva, upravljanje z njim, različne načine pisarniškega poslovanja ter razvoj teh sistemov poslovanja. Za večino arhivistov bo v prihajajočem obdobju velik izziv spopasti se z elektronskim gradivom, ki ima svoje posebne specifikke in zahteva dodatna znanja kot gradivo na papirnatem nosilcu zapisa.

3 KUSTOS DOKUMENTALIST

Narodni muzej Slovenije je leta 2010 pripravil Vzorec enotne sistematizacije delovnih mest s podrobnim opisom nalog ter pogojev za zasedbo delovnega mesta, za izvajanje nalog javne službe, z upoštevanjem določil in nazivov v novem plačnem sistemu (Narodni muzej Slovenije, 2010), v katerem je podrobno predstavil poklice, ki so evidentirani in zastopani v muzejih po Sloveniji in v tujini. Delovno mesto kustos ima v splošnem opisu del navedeno pridobivanje gradiva in sistematično dopolnjevanje zbirk v skladu z zbiralno politiko, muzeološko obdelavo in dokumentiranje gradiva, proučevanje in raziskovanje gradiva, prezentiranje gradiva, delo z obiskovalci, pedagoško, popularizacijsko in publicistično dejavnost ter ostala strokovna dela (ibid., 4-5). V nadaljevanju se delovno mesto razdeli v tri podpodročja: kustos za razstave, kustos pedagog in kustos dokumentalist (ibid., 5-8). Kustos dokumentalist ima poleg zgoraj navedenih nalog podrobneje dodane še naloge izvajanja, koordiniranja in nadzora postopkov za muzejsko gradivo, vodenja baz podatkov muzeja, koordiniranja hrambe muzealij in ostalo strokovno delo (ibid., 8-9). Sistematizacija predvideva univerzitetno izobrazbo s področja dela muzeja oziroma magisterij po bolonjskem sistemu (2. bolonjska stopnja), humanistična, družboslovna, naravoslovna ali tehnična smer, za kustosa dokumentalista pa je potrebno še boljše poznavanje računalniških programov in izobraževanje s tega področja (ibid., 9).

3.1 Kako postati kustos-dokumentalist?

Samega študijskega programa na visokošolskem nivoju za kustose ni. Ti so največkrat po izobrazbi etnologi, zgodovinarji, umetnostni zgodovinarji, pedagogi ali sorodno⁴. Naziv kustos dokumentalist se pridobi z uspešno opravljenim strokovnim izpitom. Pravilnik o pridobivanju nazivov v dejavnosti varstva kulturne dediščine (2018) v 11. členu navede, da naziv kustos pridobi strokovni delavec, ki ima najmanj izobrazbo, pridobljeno po študijskem programu druge stopnje, oziroma izobrazbo, ki ustreza ravni izobrazbe, pridobljene po študijskih programih druge stopnje, in je v skladu z zakonom, ki ureja slovensko ogrodje kvalifikacij, uvrščena na 8. raven, ter je opravil izpit s področja varstva, za katero se je izpopolnjeval. Pogoj za prijavo na strokovni izpit je tudi opravljeno stro-

4 Univerzitetna izobrazba.

kovno izpopolnjevanje in izdelana pisna naloga, ki mora biti avtorsko delo kandidata (Pravilnik o strokovnih izpitih na področju varstva kulturne dediščine, 2018). Namen strokovnega izpopolnjevanja, ki traja 12 mesecev, je seznaniti kandidata z različnimi oblikami varstva snovne in nesnovne kulturne dediščine in kulturnih vrednot naravne dediščine, s širšim in ožjim področjem strokovnega dela, za katerega se izpopolnjuje, ter ga usposobiti za samostojno strokovno delo (ibid.).

3.2 Pridobljena znanja

Strokovni izpit je sestavljen s področja zakonodaje in strokovnega področja, ki se deli na splošni in posebni del (Pravilnik o strokovnih izpitih na področju varstva kulturne dediščine, 2018, 25. člen). Področje zakonodaje je enotno za vse kandidate in obsega področja predpisov o državni ureditvi Republike Slovenije, organiziranosti področja varstva in kulture nasploh ter predpisov s teh področij, osnove delovno-pravne ureditve (ibid., 16. člen).

Splošni del strokovnega področja je odvisen od področja dela (konservatorsko, konservatorsko-restavratorsko in muzejsko področje) in obsega poznavanje teorije in prakse, postopkov na področju delovanja in dokumentiranja, preventivnega varstva, predstavljanja javnosti, vrednotenja nepremične kulturne dediščine (Strokovni izpiti na področju varstva kulturne dediščine, s. d.). Posebni del strokovnega področja obsega praktično delo in strokovna znanja glede na vrsto dela; za muzejsko področja ta obsega muzeologijo za kustose (etika, teorija muzeologije, muzejski predmet in zbirka, naloge muzeologije), muzejsko dokumentacijo za dokumentaliste, delo z obiskovalci, varovanje naravoslovnih zbirk, nega in vzdrževanje muzejskih predmetov ter ohranjanje nesnovne dediščine (ibid.). Kustos dokumentalist tako s strokovnim izpitom in praktičnim usposabljanjem pridobi široko paleto znanj za delovanje v muzejski ustanovi.

Tovrstni izpit pa ne zajema arhivskega področja, zato je nujno potrebno, da ima muzejska ustanova zaposlenega usposobljenega arhivista. So pa njegova pridobljena znanja in veščine v veliko pomoč arhivistu v pristojnem arhivu, saj je kustos dokumentalist v muzeju tisti, ki ureja dokumentacijo, vezano na muzealije, med katerimi se nemalokrat znajde tudi arhivsko gradivo.⁵ Slednje lahko za pristojni arhiv predstavlja težavo, saj je v muzeju gradivo vodeno kot muzejski predmet in je vpisano v akcesijsko ali inventarno knjigo. Tovrstno gradivo je namreč last muzeja postalo z odkupom ali donacijo ter je del večje celote, muzejske zbirke⁶. Muzealije v muzejskih depojih, tako kot arhivsko gradivo v arhivih, zahtevajo veliko mero raziskovalnega dela z najrazličnejših področij (odvisno za kakšen predmet ali gradivo gre), saj si kustos dokumentalist le tako lahko zagotovi reprezentativen popis in historiat predmeta.

Kustos dokumentalist mora prav tako pri pristojnem arhivu opraviti preizkus strokovne usposobljenosti za delo z dokumentarnim gradivom (Pravilnik o strokovni usposobljenosti za delo z dokumentarnim gradivom, 2016), saj je zadolžen tudi za varovanje stalne zbirke dokumentarnega gradiva, odbiranje in izročitev arhivskega gradiva pristojnemu arhivu. 3. člen (ibid.) navaja, da se pri preizkusu preverja znanje iz veljavne arhivske zakonodaje, načina urejanja dokumentarnega gradiva v stalni zbirki in materialnega varstva le-te, načini in postopki odbiranja arhivskega iz dokumentarnega gradiva ter

5 In obratno. Šuštar (1992, 30) govori o t. i. »mejnem gradivu«, pri katerem težko postavimo ločnico med muzealijo in arhivalijo in lahko spada tako v arhivske kot v muzejske depoje (fotografije, diplome, razglednice).

6 3. člen Zakona o varstvu kulturne dediščine zbirko definira kot skupino premičnin s sorodnimi vrednotami dediščine, ki jo lahko povezuje skupen zgodovinski ali prostorski kontekst (Zakon o varstvu kulturne dediščine, 2008).

postopek izročitve arhivskega gradiva ter upravljanje z dokumentarnim gradivom v fizični in digitalni obliki. Preizkus morajo opraviti tudi drugi zaposleni, ki upravljajo z dokumentarnim gradivom (ibid., 1. člen), npr. zaposleni v glavnih pisarnah, tajništvu, pa vendar je kustos dokumentalist tisti, za katerega je bolj uporaben, saj že pozna osnove, ima opravljen strokovni izpit za kustosa dokumentalista in to znanje uporablja pri vsakodnevnem delu.⁷

4 PRIMERJAVA POSTOPKOV PREVZEMANJA ARHIVSKEGA GRADIVA IN MUZEJSKIH PREDMETOV

Muzejski predmeti največkrat pridejo v muzejsko ustanovo kot dar, z odkupom ali so izposojeni za določen čas. Ob prihodu v muzejsko ustanovo se izpolni vhodna dokumentacija, s katero ustanova pridobi nujno potrebne podatke o samem predmetu oz. gradivu (lastništvo, historiat) in služi kot nekakšna osebna izkaznica gradiva. Nanj se zabeležijo vse vitalne informacije: popolni podatki o lastništvu, opis predmeta z znano zgodovino predmeta in razlog, zakaj je izročitelj predmet prinesel v muzej (Holm, 2003). Tovrstni obrazci omogočajo, da so vsi nadaljnji postopki (akcesija, inventarizacija) lažji, muzej pa z njimi dokazuje lastništvo nad predmetom, saj s podpisom možnega donatorja postanejo veljavna listina (ibid.). S prevzemom predmeta pa se delo za kustosa dokumentalista šele začne. Za nadaljnje delo je ključna dobra sistematizacija in organizacija zbirk ter raziskovalne sposobnosti. Za predmet mora biti zagotovljena sledljivost in dober popis, da ga v zbirki najdemo brez težav. Predmet pa mora imeti tudi vsebino, s čimer se opiše njegova uporabnost, vrednost in se ga umesti v časovni okvir. Delo je tu zelo podobno delu arhivista, saj oba ustvarjata pregledne popise in urejene sisteme v depojih.

Po drugi strani arhivi pridobivajo arhivsko gradivo s prevzemom javnega arhivskega gradiva na podlagi zakona, medtem, ko zasebno arhivsko gradivo pridobivajo z odkupi ali z neodplačnimi posli kot je na primer darilo, oporoška, nakup. Zasebno arhivsko gradivo lahko arhivi prevzamejo tudi samo v hrambo (ZVDAGA, 2014). Glavnino hranjenega arhivskega gradiva predstavlja javno arhivsko gradivo, ki je nastalo pri javnopravnih osebah⁸ pri njihovem poslovanju. Postopek prevzema oziroma izročitve se prične s sprejemom pisnih strokovnih navodil s katerimi se določi arhivsko gradivo. Arhivsko gradivo se v pristojni arhiv izroča v izvorniku, v zaokroženih in kompletnih celotah. Gradivo mora biti urejeno in popisano v skladu z UVDAG⁹. Ko ustvarjalec izroči arhivsko gradivo pristojnemu arhivu, se o tem sestavi zapisnik o prevzemu arhivskega gradiva ter se ga nato vpiše v akcesijsko knjigo. V akcesijsko knjigo se zabeležijo podatki o količini prevzetega gradiva, letnice prevzetega gradiva, izročitelj in ime arhivskega fonda. Če je prevzemni popis arhivskega gradiva kvalitetno narejen, se ga lahko uvozi v program ScopeArchiv, ki ga slovenska javna arhivska mreža uporablja za popisovanje arhivskega gradiva, v nasprotnem primeru se strokovne obdelave gradiva v smislu popisovanja lotijo arhivski delavci. Popisovanje in urejanje arhivskega gradiva sta primarni nalogi arhivista, s katerimi se vzpostavlja nadzor nad hranjenim gradivom.

7 Predvsem pa se strokovnjaki s področja varovanja kulturne dediščine zavedajo pomena arhivskega in muzejskega gradiva, ter do tega gradivo drugačen, tesnejši in pristnejši odnos.

8 Javnopravne osebe so po definiciji ZVDAGA državni organi, samoupravne lokalne skupnosti ter pravne osebe javnega prava in zasebnega prava ter fizične osebe, ki so nosilci javnih pooblastil ali izvajalci javnih služb.

9 Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva.

5 RELACIJA ARHIVIST – KUSTOS DOKUMENTALIST

Pojavlja se vprašanje, kako se relacija arhivist – kustos dokumentalist sploh vzpostavi, če gre za dve navidezno različni delovni mesti v dveh različnih ustanovah? Prvo stičišče, ki se pojavlja je, da oba poklica zahtevata raznolika znanja, saj gradivo prihaja z različnih področij. Iz zgoraj napisanega lahko vidimo, da imata oba poklica skupne lastnosti, ključna pa je, da skrbita za kulturno dediščino, gradivo oziroma predmete uredita, popišeata in zagotavljata njihovo sledljivost. Preplet znanj posameznih poklicev jima omogoča dobro in učinkovito reševanje strokovnih dilem glede gradiva. Že v osemdesetih letih 20. stoletja je veljala misel, »da je delo arhivista učinkovito le, če je nadaljevanje prav tako učinkovitega delavca, ki dela v registraturi, torej arhivarja« (Klasinc, 1987). Danes postaja ta misel vse bolj uveljavljena in nujna praksa na relaciji ustvarjalec – arhivist.

Relacija arhivist – kustos dokumentalist se lahko vzpostavi znotraj same ustanove, t. j. muzeja¹⁰. O tovrstni relaciji sta pisali tudi Sečnik in Sotelšek (2020), ki ugotavljata, da je sodelovanje med arhivistom in kustosom dokumentalistom »ključnega pomena za muzejsko ustanovo, saj gre, predvsem na področju vodenje dokumentacije, za prepletajoči se stroki. Pomembno je, da se kustos in arhivist prilagajata eden drugemu in poiščeta skupne rešitve, ki bodo ustrezale vsem.« (Sečnik in Sotelšek, 2020, 112).

Strokovno sodelovanje med obema profiloma, ki v svojem bistvu varujeta kulturno dediščino, je izrednega pomena tako za muzejsko ustanovo kot tudi za javni arhiv, ki bo varoval in hranil arhivsko gradivo za bodoče rodove. Pri tem je poglobljeno znanje in podajanje informacij kustosa dokumentalista o dokumentarnem gradivu in nenazadnje o razvoju muzejske ustanove v določenem času in prostoru vitalnega pomena za arhivista, ki lahko na podlagi tega kvalitetno izvede proces vrednotenja dokumentarnega gradiva ter ga kasneje uporabnikom (če je potrebno) tudi interpretira. Strokovnjaki obeh strok, arhivske in muzejske znanosti, morajo v skrbi za kulturno dediščino »poiskati sprejemljive in življenjske rešitve; široke, razumevaljoče in prožne« (Šuštar, 1992, 31), saj bo le na ta način zagotovljena njena sistematična preglednost, urejenost in sledljivost.

Pri podrobnem pregledu narave dela kustosa dokumentalista in arhivista, pridemo do ugotovitve, da se njuno delo med seboj razlikuje v tem ali strokovno obdeluje muzealijo ali arhivsko gradivo. Oba profila izhajata iz humanistične študijske smeri (etnologija, zgodovina, umetnostna zgodovina ...) in morata za pridobitev naziva opraviti strokovni izpit. Pri obeh strokovnih izpiti se preverja splošno znanje slovenske zakonodaje in zakonodaje s področja varovanja kulturne dediščine. Pri svojem delu pa vrednotita in prevzemata gradivo (predmete, arhivsko gradivo) v hrambo. Prevzeto gradivo nato strokovno obdelata, izdelata popis in historiat, skrbita za materialno varnost hranjene kulturne dediščine ter posredujeata informacije o gradivu uporabnikom.

Tudi sam popis arhivskega gradiva in muzealije je zelo podoben, z razliko, da je za muzealijo obvezen element popisa vsebina. Ta element raziskovalcu omogoča, da že skozi popis dobi dokaj podroben vpogled v muzealijo oziroma arhivsko gradivo. Slednje ne velja le za uporabnike, temveč tudi za druge zaposlene v ustanovi – tako lahko dober popis muzealije služi kustosu za razstave, ki lahko že iz popisa razbere, če je nek predmet primeren za razstavo in ni nujno brskanje po depojih.

10 Narodni muzej Slovenije je v letu 2019 razpisal delovno mesto za arhivista z univerzitetno izobrazbo in opravljenim strokovnim izpitom iz arhivistike (Razpisi delovnih mest, 2019).

V muzejskih ustanovah pa so nujni tudi dobri popisi dokumentarnega gradiva, ki ima lastnosti arhivskega gradiva¹¹, za katerega nemalokrat skrbijo ravno kustosi dokumentalisti. Ti popisi, če so dodobra izdelani, so v veliko pomoč tudi arhivistom v pristojnem arhivu, saj jih lahko uporabijo za prevzemne popise. Zato morajo strokovnjaki s področja arhivistike in muzeologije poskrbeti, da so popisi dobro in kvalitetno izdelani, saj se tako skrajša čas iskanja gradiva in predmetov ter lokacij oziroma nahajališč v ustanovi, podrobno zapisana vsebina pa raziskovalcu (uporabniku ali zaposlenemu) omogoča, da hitro najde želeno (Sečnik in Sotelšek, 2020). Za opravljanje poklica je potrebno multi- in interdisciplinarno znanje, splošna razgledanost, nenehno dodatno izobraževanje in raziskovalne sposobnosti.

6 ZAKLJUČEK

Za raziskovalce velja, da če ne poznajo jezika, je vir zanje mrtev. Podobno lahko trdimo tudi za arhivsko gradivo ali muzealijo. Vsak predmet ali dokument je del neke širše slike preteklosti in zato so toliko bolj pomembne dobre raziskovalne sposobnosti pri kustosu dokumentalistu kot pri arhivistu, ki imata *prvi stik* z gradivom, ki se je prevzelo v ustanovo ali se v njen že hrani. Predpogoj, da se ustvari dobra vsebina, opis, historiat gradiva pa je poznavanje oziroma raziskovanje področja, ki se ga dotika. Posledično se morata tako arhivist, kot kustos dokumentalist nenehno dodatno izobraževati in izpopolnjevati svoja znanja. Le na ta način bodo popisi gradiva dobro izdelani, kar pa bo v korist ne le današnjim raziskovalcem in uporabnikom, temveč tudi za bodoče rodove.

Opravljanje poklica varuha kulturne dediščine, bodisi arhivista bodisi kustosa je v nasprotju s splošnim prepričanjem precej raznoliko. Za sodelovanje med obema strokama obstajajo vse predispozicije, manjka le še praksa. Skupen cilj, h kateremu stremijo arhivisti in muzealci je *ohranitev kulturne dediščine* za bodoče rodove ter dajanje gradiva v uporabo. Tu se sicer razlikuje način, saj gre v arhivih večinoma za individualen pristop (uporabnik naroči gradivo), v muzejih pa se kulturna dediščina daje na ogled z razstavami. Zastavljen cilj pa se lahko doseže le z multi- in interdisciplinarnim pristopom, raziskovanjem in upoštevanjem standardiziranih postopkov. Dobri popisi in ustrezna hramba sta dva pristopa, s katerima se bo kulturna dediščina ohranila, strokovnjaki pa se morajo pri dvojem delu zavedati njene vrednosti in vrednosti dela, ki ga opravljajo. Koliko poklicev na svetu se lahko pohvali s tem, da bo njihovo današnje delo pomembno tudi čez 100 let? (Who is an archivist?, s.d.)

LITERATURA:

- Holm, S. A. (2003). *Opredmeteni predmeti: Kako dokumentirati muzejsko zbirko*. Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije.
- Klasinc, P. P. (1987). Izobraževanje delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom. *Arhivi*, 15(1/2), 7–8.
- Klasinc, P. P. (2013). Relacije arhivistov do mladih generacij, do predstavitev arhivov in arhivskega gradiva ter kulturnih in drugih ustanov. *Atlanti* 23(2), 13–22.
- Melik, J. in Jeraj, M. (2017). Arhivist: poklic ali profesija. *Atlanti* 27(2), 125–131.

11 Vabila, katalogi in zloženske razstave ter drugo gradivo, ki je skladno z navodili pristojnega arhiva umeščeno med arhivsko gradivo.

- Narodni muzej Slovenije. (2010). *Vzorec enotne sistematizacije delovnih mest s podrobnim opisom nalog ter pogojev za zasedbo delovnega mesta, za izvajanje nalog javne službe, z upoštevanjem določil in nazivov v novem plačnem sistemu*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije.
- Razpisi delovnih mest*. (2019). Pridobljeno 25. 7. 2020 s <https://www.nms.si/si/muzej/delovna-mesta>.
- Statistični urad Republike Slovenije. (2018). *E-iskalnik SKP-08*. Pridobljeno s <https://www.stat.si/skp/Esearch.aspx>.
- Pravilnik o pridobivanju nazivov v dejavnostih varstva kulturne dediščine*. (2018). Uradni list RS, št. 47/18 (6. 7. 2018). Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV13229>.
- Pravilnik o strokovnih izpitih na področju varstva kulturne dediščine*. (2018). Uradni list RS, št. 32/18 (12. 5. 2018). Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV12745>.
- Pravilnik o strokovnih izpitih in pridobivanju strokovnih nazivov na področju varstva arhivskega gradiva*. (2017). Uradni list RS, št. 33/17 (30. 6. 2017). Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV12758>.
- Pravilnik o strokovni usposobljenosti za delo z dokumentarnim gradivom*. (2016). Uradni list RS, št. 66/16 (21. 10. 2016). Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2016-01-2809?sop=2016-01-2809>.
- Sečnik, Š. in Sotelšek, N. (2020). Muzeologija in arhivistika v simbiozi : Uporabnost obeh znanosti v muzejskih ustanovah. V Klasinc, P. P. in Semlič Rajh, Z. (ur.). *5. znanstveno raziskovalni, študijski in izobraževalni simpozij Arhivi v službi človeka - človek v službi arhivov: relevance v raziskavah arhivske znanosti* (pp. 110-118). Maribor: Alma Mater Europaea, ECM.
- Strokovni izpiti na področju varstva kulturne dediščine*. (s. d.). Pridobljeno s <https://www.gov.si/zbirke/storitve/strokovni-izpiti-na-podrocju-varstva-kulturne-dediscine/>.
- Šuštar, B. (1992). Muzeji in arhivi med konkurenco in sodelovanjem pri varstvu arhivskega gradiva. *Arhivi*, 15(1/2), 29–32. Pridobljeno s <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-22FU83P9/dafd5f89-7ce9-46af-8647-6b230cde0715/PDF>.
- Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva*. Uradni list RS, št. 42/17. (4. 8. 2017). Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED6619>.
- Who is an archivist?* (s.d.). Pridobljeno s <https://www.ica.org/en/discover-archives-and-our-profession>.
- Zakon o sistemu plač v javnem sektorju (ZSPJS)*. (2009). Uradni list RS, št. 108/09 – uradno prečiščeno besedilo, 13/10, 59/10, 85/10, 107/10, 35/11 – ORZSPJS49a, 27/12 – odl. US, 40/12 – ZUJF, 46/13, 25/14 – ZFU, 50/14, 95/14 – ZUPJS15, 82/15, 23/17 – ZD0dv, 67/17 in 84/18 (28. 12. 2018). Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3328>.
- Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1)*. (2008). Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11 – ORZVKD39, 90/12, 111/13, 32/16 in 21/18 – ZN0rg (15. 2. 2008). Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2008-01-0485>.

SUMMARY

Every document or object in archives and museums are a part of a wider image of the past, which is why a curator documentalist and an archivist need to have good research skills. When a document or an object is accepted in a museum or an archive, they are the ones, who establish first contact with it. They need to write a good description of the object or document, especially its content, which can only be done with good research work. And it is with a good description that a document or an object can be traced (usage, storage), and preserved for future generations.

The authors have proven, that both professions require similar education (history, ethnology, art history etc.), similar professional qualification and have a common goal – to preserve cultural heritage. Although an archivist and a curator documentalist mostly work in different institutions it is essential, that they establish a bond. This is especially useful in cases, when archives acquire archival record from museums. It is usually curator documentalist, who takes care of archival records (especially in small museums). And if the curator documentalist already has a good descriptive list of archival records, who also knows the records best, an archivist can continue the work easier. In a museum, it is mostly curator documentalist the one, who knows the records and documentation, which is why the process of appraisal and submission of archival records is easier.

The authors learn, that the key to good descriptive lists for archival records and museum items are good research skills, common knowledge and multi- and interdisciplinary approach. Both, museum and archival science have a common goal – to preserve cultural heritage. And to achieve that, all experts need to recognise the importance and value of cultural heritage and their own work.

Typology: 1.04 Professional Article

Jelka Melik¹
(Slovenia)

CUSTODIANS AND GUARDIANS OF ARCHIVAL RECORDS IN THE 21 CENTURY

ABSTRACT

The term custodians or guardians of archives we usually connect with employees in public archives. Today, this is becoming inadequate, and tomorrow it will be obsolete and useless. Digitisation with incredible haste changes the way of operating, and thus the creation of archival material, its determination, preservation and use. The protection of archival records as cultural heritage remains an important part of the mission of public - historical archives, but it is quite equivalent to the other part of that mission - to maintain legally relevant records. Care for significant records that are evidence of certain facts, situations and activities should extend more seriously to the creators of archival material. Specially educated archivists must obtain qualified associates where archives are produced. A new profession should be born. Archivist and record managers must become together responsible custodians and guardians of archival records.

Key words: occupation, vocation, profession, archival records, records, human rights, cultural legacy

CUSTODI E GUARDIANI DI DOCUMENTI ARCHIVISTICI NEL XXI SECOLO

SINTESI

I termini custodi o custodi degli archivi che di solito colleghiamo con i dipendenti negli archivi pubblici. Oggi, questo sta diventando inadeguato, e domani sarà obsoleto ed inutile. La digitalizzazione cambia il modo di operare con incredibile fretta, e quindi la creazione di materiale d'archivio, la sua determinazione, conservazione ed uso. La protezione dei documenti d'archivio come patrimonio culturale rimane una parte importante della missione degli archivi storici pubblici, ma è del tutto equivalente all'altra parte di tale missione - mantenere documenti giuridicamente pertinenti. La cura per i documenti significativi che sono la prova di alcuni fatti, situazioni e attività dovrebbe estendersi più seriamente ai creatori di materiale d'archivio. Gli archivisti appositamente formati devono ottenere collaboratori qualificati con cui vengono prodotti gli archivi. Dovrebbe nascere una nuova professione. Archivisti e responsabili dei registri devono diventare i loro custodi responsabili e custodi dei registri d'archivio.

Parole chiave: occupazione, vocazione, professione, archivi, documenti, diritti umani, eredità culturale

1 Dr. Jelka Melik, izredna profesorica na Oddelku za arhivistiko na Alma Mater Europaea., diplomirala leta 1975 na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani ter leta 1993 pridobila magisterij zgodovinskih znanosti na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani ter leta 1999 na isti fakulteti tudi doktorat zgodovinskih znanosti. jelka.melik@gmail.com
Ph.D. Jelka MELIK, Assoc. Prof. Alma Mater Europaea, Archival Studies Department, graduated in 1975 at the Faculty of Law at the University of Ljubljana, MSc/MA/ (archly. sc.) in 1993 at the Faculty of Arts, at the University of Ljubljana and DrSc/Ph.D./ (history) in 1999 at the same faculty. jelka.melik@gmail.com

SKRBNIKI IN VARUHI ARHIVSKEGA GRADIVA V 21. STOLETJU

IZVLEČEK

S pojmom skrbniki arhivskega gradiva navadno povezujemo delavce v javnih oz. zgodovinskih arhivih. Danes to postaja neustrezno, že jutri pa bo povsem neuporabno in zastarelo. Digitalizacija z neverjetno naglico spreminja način poslovanja in s tem tudi nastajanje arhivskega gradiva, njegovo določanje, zaščito, hrambo in uporabo. Varstvo arhivskega gradiva kot kulturne dediščine sicer ostaja pomembni del poslanstva javnih - zgodovinskih arhivov a povsem enakovreden je drugi del tega poslanstva – ohraniti pravno relevantne zapise. Skrb da zapisi, ki so dokazi določenih dejstev, stanj in dejavnosti postanejo arhivsko gradivo se mora resneje razširiti na ustvarjalce arhivskega gradiva. Posebej izšolani arhivisti si morajo pridobiti usposobljene sodelavce tam, kjer arhivsko gradivo nastaja. Roditi se mora nova profesija. Arhivisti in upravljalci zapisov pri ustvarjalcih arhivskega gradiva morajo skupaj postati odgovorni skrbniki in varuhi arhivskega gradiva.

Ključne besede: poklic, profesija, arhivist, arhivsko gradivo, človekove pravice, kulturna dediščina

1 UVOD

POKLIC je stara beseda. Ne le v slovenščini temveč tudi v angleščini. Ima pravzaprav religiozne korenine saj kaže na to, da je nekdo poklican od Boga za neko delo. V angleščini je ta izraz vocation in latinskega vocatio - klic. Je v splošnem delo, ki zahteva določen nabor spretnosti, pridobljenih z izkušnjami ali usposabljanjem, vendar ni nujno odvisno od visoke izobrazbe. Sem spadajo na primer električar, mehanik, mizar, krojač, čevljar in podobno. Je poklic, ki se ujema z značajem nekoga, poklic, ki je za nekoga primeren, za katerega je nekdo izučen ali usposobljen. Povsem istega izvora je tudi slovenski pojem POKLICANOST. Druge besede Slovenci pravzaprav nimamo. Angleščina pozna še occupation in profession. Prvi izraz pomeni poklic ali zaposlitev, vlogo nekoga v družbi često redno dejavnost, ki se opravlja za plačilo. Poklic je pojem, ki pomeni institucionalizirano sposobnost za opravljanje dejavnosti, za katero je nekdo izučen, vzgojen oziroma izobražen. V splošnem se z opravljanjem poklica služi denar ali dobrine za preživljanje. Drugi izraz – profession pa opisujejo kot tistega, ki nastane, kadar se neka panoga, posel ali poklic spremeni in sicer tako, da razvije formalne kvalifikacije (sposobnosti za opravljanje določenega dela), ki temeljijo na posebnem izobraževanju oziroma šolanju, pripravnih in izpitih, nastanku regulatornih organov s pooblastili za sprejemanje in discipliniranje članov in določeno mero monopolnih pravic.

Angleški izraz profession uporabljamo v Sloveniji kot tujko - profesija. Večkrat jo prevajajo kar s poklicem in jo z njim enačijo. Vendar dobesedni prevod termina poklic v angleščino je nedvomno vocation in nikakor profession. Smiselni prevod pa postavlja enačaj med poklicem in occupation.

Šele ob razjasnitvi pojmov lahko pristopimo k nadaljnim izvajanjem in šele ob tem se nam odpre širši pogled v tujo literaturo, ki uporablja predvsem angleški jezik. Pri razmišljanjih o poklicu in profesiji se bomo obrnili na **sociologe** in njihove izsledke.

2 POKLIC IN PROFESIJA

Novejša znanstvena in strokovna literatura tako doma kot po svetu postavlja profesijo oz. profession na precej višjo stopnjo kot poklic (occupation).² Z drugimi besedami in na kratko bi lahko zapisali, da je profesija tisti poklic, ki ima večjo veljavo, ugled in moč. Profesijo označujejo kot tisti poklic na katerega položaj vpliva država, katerega pripadniki se združujejo v posebne organizacije in imajo močan občutek pripadnosti svojemu poklicu ter visok ugled v družbi. Njihovo delovanje usmerja kodeks profesionalne etike. Vstop v profesijo je pogojen z dolgotrajnim izobraževanjem in visoko zahtevanim znanjem.

Nekateri znanstveniki so prepričani, da med poklicem in profesijo ni ostre meje. Poudarjajo, da se mnogi poklici razvijejo v profesije in ta proces imenujejo – profesionalizacija. Le- ta pa nikakor ni avtomatična in ni namenjena oziroma dosegljiva vsem poklicem. Med važne faktorje oziroma pomembne dejavnike, ki omogočajo preobrazbo sociologiji omenjajo »samozavedanje in samoorganizacijo« ter navajajo potrebo po **profesionalnem projektu**. (Svetlik, 1999, str.10–11).

Pripadniki nekega poklica si morajo postaviti za cilj uveljavitev v družbi, ki je pogojena z vzpostavitvijo monopola nad izvajanjem storitev, za katerega je potrebno posebno strokovno znanje. Za izvajanje svojih storitev mora postaviti pravila in v razmerje do tekmecev oblikovati poklicno kulturo, ki zagotavlja in izkazuje upravičenost njene dejavnosti.

Med najbolj tipične profesije navadno štejemo zdravnike, ki so za družbo nedvomno in neobhodno potrebni. Zdravniki zadovoljujejo eno od temeljnih človekovih potreb – zdravje, laiki jih ne morejo nadomestiti (Svetlik, 1999, str. 8–10).

2 Med njimi sta bila na primer Ernest Greenwood in Ronald M. Pavalko.

Priporočljivo je torej, da pripadniki poklicne skupine, ki želi napredovati vzamejo pod drobnogled prav to profesijo in si ogledajo kateri so faktorji, ki vplivajo na njen položaj v družbi in kakšna je njihova samoorganizacija.

Poklicna skupina, ki želi svoj poklic dvigniti na višjo raven mora družbo v kateri živi in deluje prepričati, da ima njeno delo izjemen značaj, da je njena naloga nenadomestljiva in nezamenljiva zaradi česar si zasluži monopol na svojem strokovnem področju. Zato potrebuje tudi lastne izobraževalne institucije (Svetlik, 1999, str. 10–12). Prav tako mora poklicna skupina na poti navkreber in navzgor pokazati, da je njena vloga v družbi nepogrešljiva. Povsem jasno je, da družba tistim poklicem, ki zadovoljujejo njene najbolj primarne potrebe, priznava posebne pravice in posledično poseben, ugodnejši položaj v družbi, ki vključuje tako spoštovanje in ugled kot finančne ugodnosti. Le tisti poklic namreč, ki mu uspe pokazati in dokazati, da ga ljudje nujno potrebujejo si lahko pribori večji ugled in s tem višji položaj v družbi ter se tako dvigniti med profesije. Le tako si tudi zagotovi materialna sredstva brez katerih poklicna skupina ne more kakovostno opravljati svojih storitev niti se ne more uspešno razvijati v strokovnem in znanstvenem pogledu (Svetlik, 1999, str. 11).

3 PRIMERJAVA MED »PROFESIONALNIM« ZDRAVNIKOM IN »POKLICNIM« ARHIVISTOM

Da bi naredili načrt profesionalizacije poklica arhivist se je torej potrebno ozreti na enega od starodavnih poklicev, ki je to pot v profesijo že opravil. V prispevku z naslovom Arhivist: poklic ali profesija (Jeraj, Melik 2017) smo vzeli pod drobnogled slovenske zdravnike. Ponovimo le glavne izsledke. Najprej: Zdravniki zadovoljujejo eno od temeljnih človekovih potreb – zdravje. Družba jim zato priznava posebne pravice in ugoden položaj v družbi. Nadalje: zdravniki kot profesionalci so tako kot medicinska znanost neodvisni in avtonomni. Povedano drugače: Profesija na eni strani kot akademska disciplina na drugi sta priznani kot neodvisni in avtonomni. Zdravniki imajo svojo organizacijo - zbornico, ki je precej več kot le društvo. Zdravniška zbornica v imenu države ureja zdravniški poklic, podeljuje, podaljšuje in odvzema licence, načrtuje, spremlja in nadzoruje pripravništvo, specializacijo in druge oblike podiplomskega strokovnega izpopolnjevanja svojih članov, izvaja strokovni nadzor, vodi register zdravnikov, sodeluje pri pripravi zakonov ipd. Zdravnike k spoštovanju etičnega kodeksa zavezuje zakon o zdravniški dejavnosti. Prav tako so zdravniki po zakonu dolžni kot poklicno skrivnost varovati podatke o zdravstvenem stanju posameznika.

Arhivist ima v družbi omalovaževan položaj. Oblast je praviloma zadržana do arhivistov, ki bi spravljali ter ohranjali njene stranpoti in neuspehe. Javnost razen izjem ni poučena o koristnosti in potrebnosti arhivskega gradiva. Večina državljanov ne ve, kaj arhivisti delajo in tudi na zakaj ter čemu porabljajo denar davkoplačevalcev. Celotni arhivisti se pogosto ne zavedajo pomembnosti svojega dela in odgovornosti, ki jo imajo. Arhivisti sicer imeajo svoj etični kodeks³ a ta ni del arhivske zakonodaje. Arhivisti niso zavezani molčečnosti glede vsebine arhivskih dokumentov kar še dodatno znižuje njihov ugled. Je poklic, ki ga praviloma lahko opravlja vsak, ki ima visoko izobrazbo oziroma opravljeno drugo stopnjo - magistrski študij - predvsem humanistične ali družboslovne smeri. Edini pogoj, ki se zahteva je uspešno opravljen strokovni izpit. Arhivsko društvo še zdaleč nima pristojnosti kot jo ima zdravniška zbornica.

3 Etični kodeks je bil sprejet na XIII. mednarodnem arhivskem kongresu v Pekingu septembra 1996. Code of Ethics, ICA Bulletin, No. 47 (1997-1).

4 ARHIVISTI NA POTI IZ POKLICA V PROFESIJO

Pot arhivistov iz poklica v profesijo ne bo hitra in tudi ne enostavna. Tekla bo preko sprememb in združevanj. Nekaj poti je že prehojene. Zakonodaja je prisilila v zahtevnejšo valorizacijo dokumentarnega gradiva. Arhivsko gradivo ni več le tisto dokumentarno gradivo, ki je zanimivo za kulturo in znanost temveč tudi tisto, ki je pravno relevantno ali tako lahko postane. Pomembni so zapisi, ki ohranjajo dokaze tako določenih dogodkov, delovanja kot stanja in tako varujejo pravice državljanov (tako fizičnih kot pravnih oseb). Druga stvar, ki je temeljito spremenila arhivistovo delo je digitalizacija. Arhivist ne more več udobno tičati v javnem arhivu in čakati, da mu pripeljejo odslužene papirje, ki jih bo uredil in popisal. Obiskati mora ustvarjalce arhivskega gradiva, se seznaniti z njihovo dejavnostjo, vlogo v družbi, njegovimi pristojnostmi ter določiti kaj od nastajajočih zapisov bo potrebno ohraniti za večnost in ukreniti vse potrebno, da se bodo ti zapisi ohranili in čez desetletja priromali v javni oziroma zgodovinski arhiv. Povedano drugače: Ob koncu dvajsetega stoletja je prišlo do pomembnega preobrata na področju nastajanja zapisov - vse večje uveljavitve elektronskega načina poslovanja in s tem novih vrst dokumentarnega gradiva ali bolje novih nosilcev zapisov. Elektronski način poslovanja je v prvi četrtini enaindvajsetega stoletja domala izpodrinil klasične oblike upravljanja z dokumenti na vseh področjih delovanja javnega sektorja. Arhivisti in arhivistika, tako stroka kot veda ter arhivsko pravo morajo s skupnimi močmi zagotoviti ustrezno ohranitev takega gradiva. To pomeni, da morajo določiti, kako je treba oblikovati elektronske dokumente, jih ohraniti, kako zagotoviti dostop do njih in kako jih ovrednotiti oziroma odbrati. Arhivsko gradivo na papirju je bilo mogoče odbrati iz dokumentarnega gradiva tudi po treh ali celo več desetletjih od nastanka. Pri elektronskem gradivu to ni več mogoče. Že takoj ob nastanku zapisov je treba poskrbeti za njihovo zaščito, dolgotrajnost in verodostojnost. Pomembno je torej, da ima arhivist zakonsko pooblastilo za sodelovanje z ustvarjalci arhivskega gradiva na začetni stopnji vzpostavitve in predpisovanja zahtev na področju upravljanja z dokumentarnim gradivom. (Melik, 2009, 2016).

In prav na tej točki se razpre nov pogled v bodočnost arhivistike ter njenih protagonistov- arhivistov. (Jeraj, Melik, 2019).

5 ARHIVIST IN UPRAVLJAVEC ZAPISOV (RECORD MANAGER)

Arhiviste v Sloveniji pa tudi drugje po Evropi namreč povezuje javnost z uslužbenci v javnih arhivih. To je ena prvih stvari, ki jih je treba preseči, spremeniti. V Sloveniji je položaj še usodnejši. Record managerjev ali poslovenjeno upravljalcev zapisov, ki jih poznajo po svetu pri nas ni. Za pomembne zapise ni ustrezno poskrbljeno. Javnopravne osebe, ki so poklicane k ustvarjanju arhivskega gradiva in oddajanju v javne arhive nimajo ljudi, ki bi bili usposobljeni za varno in učinkovito upravljanje z zapisi. Veljavni "arhivski" zakon – Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih⁴ določa (člen 39, točka 8) le, da morajo uslužbenci javnopravnih oseb, ki upravljajo z dokumentarnim gradivom imeti najmanj srednjo izobrazbo in opravljen preizkus strokovne usposobljenosti pri pristojnem arhivu.⁵ Tako majhne zahteve kar kličejo po neustreznem ravnanju

4 Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih – ZVDAGA (Uradni list RS, št. 30/06 z dne 23. 3. 2006), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih – ZVDAGA-A (Uradni list RS, št. 51/14 z dne 7. 7. 2014)

5 Člen 39, 8) Uslužbenci javnopravnih oseb, ki upravljajo z dokumentarnim gradivom in delavci ponudnikov storitev, ki opravljajo dela zajema, in hrambe gradiva v digitalni obliki ter spremljevalnih storitev, morajo imeti najmanj srednjo izobrazbo in opravljen preizkus strokovne usposobljenosti pri pristojnem arhivu. Opravljen preizkus strokovne usposobljenosti velja na celotnem območju Republike Slovenije.

z zapisi. Samo na kratko omenimo nekaj primerov iz Slovenije: na 44 okrajnih sodiščih so skupaj našli 945 primerov založenih oporok, v primeru katerih volje oporočiteljev po njihovi smrti niso bile izpolnjene; kurir na enem izmed okrajnih sodišč je v zameno za denar odstranjeval sodne spise; pogosto uničevanje ali neustrezna hramba zapisov v javni upravi, ki so bili določeni kot arhivsko gradivo, nedostopnost razveljavljenih sodb druge Jugoslavije, zgubljeni zdravstvena dokumentacija in nedovoljeni vpogledi v dokumentacijo in podobno.

Zaradi lažje predstave si pogledjmo kaj opravljajo v drugih državah osebe, ki jih poimenujejo record managerji oziroma kaj je razumeti pod pojmom record management ali upravljanje zapisov: Upravljanje z zapisi obsega učinkovit in sistematičen nadzor nad ustvarjanjem, prejemanjem, vzdrževanjem, uporabo in razporeditvijo zapisov, vključno s postopki za zajem in vzdrževanje evidenc in informacij o poslovnih dejavnostih in transakcijah v obliki zapisov.

Nobenega dvoma ni, da bi tovrstni kader nujno potrebovali pri vseh javnopravnih osebah, ustvarjalcih arhivskega gradiva.⁶

Poseben problem so tudi delavci ponudnikov storitev, ki opravljajo dela zajema, in hrambe gradiva v digitalni obliki ter spremljevalnih storitev, ki opravljajo mnoge storitve za javnopravne osebe. Le te jim brez dodatnih zahtev prepuščajo naloge, ki bi jih lahko opravljali le ustrezno izobraženi upravljalci zapisov.

Ni treba biti posebno pameten, da ugotovimo veliko kadrovske luknje na področju upravljanja z dokumenti. Če je v "papirnati dobi" preteklih stoletij to še nekako šlo je danes v dobi digitalizacije ne le neprimerno temveč nevarno. Izgubljajo se važni zapisi, ki jih potrebuje javni sektor za spremljanje svojih preteklih dejavnosti, zdravniki in pacienti za iskanje podatkov o bolezni, državljani za dokaz določenih dejstev ali dejavnosti potrebnih za zaščito pravic in za popravilo krivic, sodstvo za izredna pravna sredstva, država za varstvo človekovih pravic in vladavino prava in na koncu tudi raziskovalci vseh vrst za proučevanje preteklosti. Splošno znano je, da človek brez spomina ni zdrav in prav tako ne družba, ki ne pozna svoje preteklosti.

Pa pustimo ob strani slovensko pomankljivost in površnost pri skrbi za dokumente. Bistvo zadeve je, da si v bodoče upravljalca dokumentov oziroma zapisov (record manager) in arhivist podasta roke. Postati morata tesna sodelavca in hkrati oba deležna iste izobrazbe, ki ju bo usposobila za **skrbno poslovanje z arhivskim in dokumentarnim gradivom**.

Ta sklep je povsem logičen zaključek opazovanja in spremljanja razmer na področju varovanja pomembnih zapisov. Je pa o tem že pred dvema desetletjema napisal izčrpna razmišljanja nizozemski arhivist, profesor arhivske znanosti na amsterdamski univerzi Theo H.P.M. Thomassen (T. Thomassen, 1999 in 2000). V prispevku iz leta 2000 se je razpisal o delu in nalogah arhivista na eni strani in upravljalca zapisov (record manager, dokumentolog?)⁷ na drugi. Opozarja, da je razdvojenost arhivistike in "record managementa" (upravljanja zapisov) rezultat določenega kratkega razdobja v zgodovini te v osnovi enotne stroke. V zadnjem času je, predvsem zaradi digitalizacije zaznati potrebo

6 Pod izrazom javnopravne osebe« so mišljeni državni organi, samoupravne lokalne skupnosti ter pravne osebe javnega prava in zasebnega prava ter fizične osebe, ki so nosilci javnih pooblastil ali izvajalci javnih služb, kot to določa 2. člen veljavnega arhivskega zakona (Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih - Uradni list RS, št. 30/06 in 51/14).

7 O novih oziroma spreminjajočih poklicih v povezavi z dokumenti, ki nastajajo pri javnopravnih osebah je razmišljal tudi M. Novak v prispevku z naslovom Arhivski in dokumentacijski profili zaposleni v informacijski dobi. V mislih ima več poklicev: dokumentalist, uradnik, ki je v preteklosti urejal odložene spise, dokumentarist upravljalca dokumentov in dokumentolog, ki skrbi za oddajo dokumentov v javni arhiv)

po povezovanju in združevanju the dveh področij tako na teoretični kot na praktični ravni. "Osnovo za to integracijo dela rekonceptualizirana arhivistična znanost in koncept record kontunuuma ki funkcije upravljanja z dokumenti (spisima; records) in arhivskim gradivom definira kot soodvisne sestavine istega procesa. Ta trend zahteva tudi spremembe strokovnega profila arhivista in upravljalca dokumentov (record manager) preko odgovarjajočega programa izobraževanja in strokovnega izpopolnjevanja." (T. Thomassen, 2000, str.7)

Povedano je bistveni del poti iz poklica v profesijo saj poklic, ki je vezan le na delo v javnem arhivu nima nikakršne možnosti postati profesija. Drugi del poti pa je vezan na arhivistiko kot avtonomno znanost, ki je podlaga in usmirjevalec arhivske stroke. Arhivistika kot znanost spada med praktične znanosti, ki ne iščejo le resnice, saj bi sicer ne bile znanosti, temveč tudi korist. Prizadevajo si, da bi bili njihovi izsledki uporabni. Pravi smisel arhivistike kot znanosti naj bi bil vplivati na skrb za pomembne zapise – arhivsko gradivo - v času in prostoru.

6 ARHIVISTIKA, NJEN POLOŽAJ IN VLOGA V DRUŽBI

O tem drugem delu poti je zapisal nekaj temeljnih postulatov že omenjeni Theo Tomassen v prispevku, ki poudarja nujnost neodvisne in avtonomne arhivske znanosti⁸ (T. Thomassen, 1999). Avtonomija arhivske stroke in arhivistike kot discipline predpostavljata ena drugo. Iz poznavanja arhivske znanosti izhaja strokovnost in pristojnost arhivistov. Le raziskave na področju arhivistike so pogoj za izboljšanje kvalitete arhivske dejavnosti in nujen prepogoj za razvoj same stroke. "Arhivistika kot znanost se mora razvijati v akademski svobodi in ne sme imeti statusa pomožne discipline ali metodološkega dodatka neki drugi disciplini" poudarja avtor in dodaja: "Prav tako je važno, da arhivistika ni podložna le stroki v praktičnem smislu. Če bi raziskave in razvoj arhivistike sloneli le na trenutnih praktičnih potrebah bi znanost izgubila razvojni in inovativni potencial stroka pa bi ostala zaprta v okviru tradicionalnih koceptov in načinov dela in dolgoročno obsojena na stagniranje in zaostajanje." (T. Thomassen, 1999, str. 149-150). Prav tako pisec izpostavi še en vidik razvoja arhivistike: "Informacijska in komunikacijska tehnologija širijo fizične meje področja in povezujejo tradicionalno arhivsko dejavnost in pisarniško poslovanje. V elektronski dobi neodvisna arhivska stroka je povezovalna stroka pripravljena prevzeti polno odgovornost za upravljanje informacij, ki so povezane s procesi. (T. Thomassen, 1999, str. 51) "Pri tem moramo posebej opredeliti, definirati multidisciplinarnost, ker se ta odraža oziroma odvija v arhivski teoriji in praksi, glede na obširno raznolikost struktur velikega števila fondov. Interdisciplinarnost pa se kaže v posamezni strukturi fonda kot arhivsko gradivo (načeloma) enega ustvarjalca." (P.P. Klasinc, 2019, str. 291)

7 ZDRUŽITEV MOČI – NADNACIONALNE POVEZAVE

Razvojne spremembe na področju tehnologije a tudi politike temeljito spreminjajo poklice in profesije. Morda nudijo tudi več možnosti za uresničitev profesionalnih projektov manj uveljavljenih in novih poklicev. Sociolog je previdno zapisal: »Morda smemo pričakovati krepitev nadnacionalnih profesionalnih organizacij, oblikovanje njihovih profesionalnih kodeksov, zahteve, ki jih bodo naslavljalale na nacionalne države ali na nadnacionalna telesa, kot so organi Evropske unije. Prav mogoče si je zamisliti odpravljanje razlik v javni zaščiti določene profesije na nacionalnih ravneh in vzpostavljanje enotnih mehanizmov na evropski ravni (Svetlik, 1999, str. 17).

8 Archivists between knowledge and power - On the independence and autonomy of archival science

Arhivi po vsem svetu od leta 2008 9. junija proslavljajo Mednarodni dan arhivov in opozarjajo na pomen arhivov in arhivskega gradiva ter se spominjajo ustanovitve Mednarodna arhivskega sveta (ICA, International Council on Archives), ki je bil na pobudo UNESCO ustanovljen 9. junija 1948 v Parizu. Ta mednarodna nevladna organizacija s sedežem v Parizu združuje arhive in arhivske institucije po vsem svetu: nacionalne in regionalne arhive, in tudi arhivska strokovna združenja. Organizacija združuje okrog 1400 članov iz 199 držav in ima pri UNESCO posvetovalni status. Leta 2010 je svet na skupščini v norveškem Oslu sprejel Splošno deklaracijo o arhivih, ki jo je leto kasneje potrdila tudi Generalna skupščina UNESCO. Med drugim je v tej deklaraciji zapisano, da se arhivisti zavezujejo k skupnemu delovanju z namenom, da bi bile sprejete in izvajane ustrezne nacionalne arhivske politike in zakoni. Kljub dejavnemu mednarodnemu delovanju pa vpliv Mednarodnega arhivskega sveta ni zaznaven. Minevajo leta in desetletja pa so zahteve s področja varovanja dokumentarnega in arhivskega gradiva največkrat preslišane, velikokrat spolitizirane in dostikrat napačno oblikovane ali neustrezno razumljene. Morda bi bilo dobro, če bi ta svet skrbneje izbiral svoje akterje in se bolj kot na vodilne osebe v arhivih ozrl na znanstveno uveljavljene arhiviste oziroma arhivske strokovnjake.

8 ZAKLJUČEK

V tem prispevku sem podala svojo vizijo razvoja poklica arhivist, ki pa še zdaleč ni osamljeno videnje. Arhivist kot izvajalec arhivistike mora razširiti svoje delovanje preko meja javnih arhivov. Upravljanje z zapisi (dokumentologija) in arhivistika morata spremeniti paradigmo. Nastanek, oblika, upravljanje, ureditev, izbor in ohranitev ter uporaba pomembnih dokumentov naj bi bil razširjen predmet arhivske znanosti, potreben za nastanek arhivske profesije. Danes z izrazi arhiv, arhivsko gradivo in arhivist povezujemo nekaj, kar je staro, kar ni več »za rabo«, kar potrebujejo le zgodovinarji. Toda vedno ni bilo tako. Sam izvor besede, ki je prišla iz stare grščine, nas približa drugačnemu pogledu na arhivski poklic. V množini je izraz ARKHEA pomenil javne zapise, dokumente. Predpona ARH-, ARHE- (v grščini arkhé) pomeni namreč prvi, pa tudi glavni, vrhovni, nad. Že sam izraz nam kaže, da besede arhiv, arhivalije ali arhivsko gradivo ne pomenijo le nekaj, kar je staro, temveč predvsem nekaj kar je pomembno.

Arhivist v bodočnosti ne bo le nekdo, ki je zaposlen v javnem arhivu in ima družboslovno ali humanistično izobrazbo temveč bo imel za seboj povese samostojen študij arhivistike ki mu bo zagotovil znanja, potrebna za poslovanje z arhivskim in dokumentarnim gradivom. Zasedal bo tudi pomembna delovna mesta pri ustvarjalcih arhivskega gradiva in prav tako pri ponudnikih storitev, ki opravljajo dela zajema, in hrambe gradiva v digitalni obliki ter spremljevalnih storitev, ki izvajajo številne storitve za javnopravne osebe. V primeru, da bodo vse te zahteve ostale neuresničene bomo kot družba izgubili spomin. Temu bo sledil padec zaščite pravic in z njim konec vladavine prava.

LITERATURA

- Svetlik, Ivan. 1999. *Sodobni izzivi profesionalizmu*. Knjižnica. Ljubljana. 43 (2/3): 7 – 18
- Melik, Jelka, Jeraj, Mateja. Javni arhivi in njihova vloga v trajnostnem razvoju = Public archives and their role in sustainable development. V: Škoro Babić, Aida (ur.). *Zbornik prispevkov = Proceedings book*. Maribor: Alma Mater Europaea - ECM, 2019. Str. 35-42.
- Melik, Jelka, Jeraj, Mateja. Arhivist: poklic ali profesija. *Atlanti : mednarodna revija za sodobno arhivsko teorijo in prakso*. [Slovenska tiskana izd.]. 2017, letn. 27, no. 2, str. 125-131.
- Melik, Jelka. Arhivsko pravo in človekove pravice = Archival law and human rights. V: Filej, Bojana (ur.). *Zbornik prispevkov z recenzijo = Proceeding book with peer review*. Maribor: Alma Mater Europeae - ECM, 2016. Str. 114-124
- Melik, Jelka. Nove poti arhivistike v 21. stoletju. *Arhivi : glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije*. 2008, letn. 31, št. 1, str. 21-30.
- Melik, Jelka, Jeraj, Mateja. Javni arhivi in njihova vloga v trajnostnem razvoju = Public archives and their role in sustainable development. V: Škoro Babić, Aida (ur.). *Zbornik prispevkov = Proceedings book*. Maribor: Alma Mater Europaea - ECM, 2019. Str. 35-42.
- Melik, Jelka, Jeraj, Mateja. Protejska vloga arhivista in sodobna ureditev arhivskega prava. V: Volčjak, Jure (ur.). *Arhivi na razpotju : zbornik referatov : 27. zborovanje*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije. 2015, str. 130-135.
- Thomassen, Theo H.P.M. Archivists between knowledge and power - On the independence and autonomy of archival science..., *Arhivski Vjesnik* No 42 (1999), str. 149-167
- Thomassen, Theo H.P.M. *Archivist and records managers: same profession, different responsibilities*, *Arhivski Vjesnik* No 43 (2000), str. 7-18
- Novak, Miroslav. Organizacija znanja 2011/3, POSVETOVANJE DOKSIS 2011, Arhivski in dokumentacijski profili zaposlenih v informacijski dobi str. 51.
- Klasinc, Peter Pavel. O relevantnih v raziskavah arhivskih znanosti. V: Klasinc, Peter Pavel (ur.), Semlič Rajh, Zdenka (ur.). *Zbornik recenziranih prispevkov = Peer-reviewed proceedings book*. Maribor: Alma Mater Europaea, ECM, Alma Mater Press. 2020, str. 289-292.

Typology: 1.01. Original scientific research

Azem Kožar¹
(Bosnia and Herzegovina)

UNIVERSITY ARCHIVES IN THE LEGISLATION AND PRACTICE OF THE ARCHIVAL SERVICE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

ABSTRACT

In transition countries, such as Bosnia and Herzegovina, archival activity is not yet recognized as relevant to the development of the state and society. Even the elementary solutions concerning the organization and ensuring the conditions for its optimal work are not fully formed. The attitude of the system towards archival activity is mainly reduced to the attitude towards public archives, although appropriate conditions have not been created for their operation either.

The group of marginalized issues (legislation, status, education, development strategy, etc.) includes, among other things, the relationship of the system to special archives, which include university archives. Archival legislation at all levels is insufficient and out of sync and archival practice is uneven, so that universities have the status of other registries. Some previous attempts to improve the situation have not yielded the expected results. Initiatives from the framework of the archival profession itself have also died down, which comes down to maintaining „status quo“, i.e. universities are generally viewed like all other registries. The intention of the author is to point out the inadequacy of the current situation, both in the field of legislation and its application, presenting his observations on the change of the situation in the spirit of the most civilizationally optimal solutions.

Keywords: *Bosnia and Herzegovina, transition, archival legislation, archives, special archives, universities, university archives, categorization of registries, archival activity, development strategy.*

ARCHIVI UNIVERSITARI NELLA LEGISLAZIONE E NELLA PRATICA DEL SERVIZIO DI ARCHIVIAZIONE DELLA BOSNIA-ERZEGOVINA

SINTESI

Nei paesi di transizione, come la Bosnia-Erzegovina, l'attività di archiviazione non è ancora riconosciuta come rilevante per lo sviluppo dello stato e della società. Anche le soluzioni elementari riguardanti l'organizzazione e le garanzie delle condizioni per il suo lavoro ottimale non sono completamente formate. L'atteggiamento del sistema nei confronti dell'attività di archiviazione si riduce principalmente all'atteggiamento nei confronti degli archivi pubblici, anche se non sono state create condizioni adeguate neanche per il loro funzionamento. Il gruppo di questioni emarginate (legislazione, status, istruzione, strategia di sviluppo, ecc.) comprende, tra le altre cose, il rapporto del sistema con gli archivi speciali, che comprendono gli archivi universitari. La legislazione archivistica a tutti i livelli è insufficiente e la pratica di archiviazione

1 Prof. ddr. Azem Kožar, PU "Arhiv za registraturnu, arhivsku i dokumentarnu građu u privatnom vlasništvu" (u osnovanju) Tuzla, Put Križani broj 261, 75000 Tuzla, Bosna i Hercegovina, e-mail: kozar.azem@bih.net.ba

è disomogenea, così che le università hanno lo status di altri registri. Alcuni precedenti tentativi di migliorare la situazione non hanno dato i risultati attesi. Anche le iniziative nel quadro della professione archivista sono finite in nulla, il che si riduce al mantenimento dello "status quo", cioè le università sono generalmente viste come tutti gli altri registri. L'intenzione dell'autore è quella di sottolineare l'inadeguatezza della situazione attuale, sia nel campo della legislazione che della sua applicazione, presentando le sue osservazioni sul cambiamento della situazione nello spirito delle soluzioni più realisticamente ottimali.

Parole chiave: Bosnia Erzegovina, transizione, legislazione archivistica, archivi, archivi speciali, università, archivi universitari, categorizzazione dei registri, attività di archiviazione, strategia di sviluppo.

UNIVERZITETNI ARHIVI V ZAKONODAJI IN PRAKSI ARHIVSKE SLUŽBE V BOSNI IN HERCEGOVINI

IZVLEČEK

V tranzicijskih državah, kot je Bosna in Hercegovina, arhivska dejavnost še ni prepoznana kot pomemben dejavnik v razvoju države in družbe. Tudi elementarne rešitve v zvezi z organizacijo in zagotavljanjem pogojev za njeno optimalno delo niso celovito oblikovane. Odnosu države do arhivske dejavnosti zajema le odnos do javnih arhivov, čeprav tudi za njihovo delovanje niso zagotovljeni ustrezni pogoji.

Skupina marginaliziranih vprašanj (zakonodaja, status, izobraževanje, razvojna strategija itd.) med drugim vključuje odnos sistema do posebnih arhivov, kamor se uvrščajo tudi univerzitetni arhivi. Arhivska zakonodaja na vseh ravneh je pomanjkljiva, ni sinhronizirana in arhivska praksa ni poenotena, tako da imajo univerze status 'ostalnih' ustvarjalcev arhivskega gradiva. Dosedanji poskusi izboljšanja stanja niso dali pričakovanih rezultatov. Tudi pobude iz krogov arhivske stroke so usahnile, kar se kaže v ohranjanju statusa quo, saj se na univerze praviloma gleda kot na vse druge ustvarjalce. Namen avtorja je, da na podlagi opravljene raziskave, opozori na neustreznost trenutnega stanja tako na področju zakonodaje kot tudi na področju njene uporabe, pri čemer je svoja stališča o spremembi stanja predstavil v duhu najbolj civilizacijsko optimalnih rešitev.

Ključne besede: Bosna in Hercegovina, tranzicija, arhivska zakonodaja, arhivi, posebni arhivi, univerze, univerzitetni arhivi, kategorizacija registrov, arhivska dejavnost, razvojna strategija.

UNIVERZITETSKI ARHIVI U LEGISLATIVI I PRAKSI ARHIVSKE SLUŽBE BOSNE I HERCEGOVINE

ABSTRAKT

U zemljama tranzicije, kakva je Bosna i Hercegovina, arhivska djelatnost nije još uvijek prepoznata kao relevantna za razvoj države i društva. Ni elementarna rješenja koja se tiču organizacije i osiguranja uvjeta za njen optimalan rad nisu cjelovito oblikovana. Odnos sistema prema arhivskoj djelatnosti svodi se uglavnom na odnos prema javnim arhivima iako ni za njihovo djelovanje nisu stvoreni odgovarajući uvjeti.

U skupinu marginaliziranih pitanja (legislativa, status, edukacija, strategija razvoja i dr.) je između ostalog odnos sistema prema specijalnim arhivima u koje se ubrajaju i univerzitetski arhivi. Arhivska legislativa svih nivoa je nedostatna i nesinhronizirana a arhivska praksa neujednačena, tako da univerziteti imaju status ostalih registratura. Neki dosadašnji pokušaji da se stanje unaprijedi nisu dali očekivane rezultate. Utahnule su i inicijative iz okvira same arhivske struke, što se svodi na održavanje statusa qvo, tj. na univerzitete se uglavnom gleda kao i na sve ostale registrature. Namjera autora je da na osnovu provedenog istraživanja ukaže na neadekvatnost postojećeg stanja, kako u sferi legislative tako i njene primjene, iznoseći pri tome svoje opservacije o promjeni stanja u duhu civilizacijski najoptimalnijih rješenja.

Ključne riječi: *Bosna i Hercegovina, tranzicija, arhivska legislativa, arhivi, specijalni arhivi, univerziteti, univerzitetski arhivi, kategorizacija registratura, arhivska djelatnost, strategija razvoja.*

1 UVODNE NAPOMENE

U savremenom svijetu pod pojmom „arhiv“ podrazumijeva se ustanova koja vrši upravnu, kulturnu i naučnu funkciju. Postoji više vrsta arhiva – sve u zavisnosti od aspekta podjele. Najznačajnija i najrasprostranjenija je podjela arhiva sa aspekta nadležnosti (teritorijalne i stvarne): na arhive općeg tipa i specijalne arhive. (Kožar, Balta, 2004, str. 200-201). Svaka država dužna je da na cijelom svom području organizira mrežu arhiva općeg tipa (najčešće je to jedan nacionalni tj. državni arhiv, i više regionalnih i/ili lokalnih arhiva). Međutim, sa specijalnim arhivima, koji se brinu o posebnoj vrsti arhivske građe, to nije slučaj. Koji će sve specijalni arhivi postojati: diplomatski, vojni, privredni, bankarski, filmski, televizijski, univerzitetski i dr., zavisi o „društveno-političkom sistemu, o tradiciji arhivske djelatnosti, o društvenim potrebama, o posebnim uvjetima čuvanja određene građe i njezine upotrebe ili o posebnom imovinskopравnom statusu neke arhivske građe“. (Grupa autora, 1977, str. 17). U praksi je u zemljama razvijenog svijeta, sa razvijenom arhivskom tradicijom, prisutno postojanje i funkcioniranje više vrsta specijalnih arhiva, dok je to u zemljama nekadašnje socijalističke zajednice (sada zemlje u tranziciji) bilo znatno reduciranije - postojali su uglavnom samo vojni i partijski arhivi (slučaj socijalističke Jugoslavije: Vojnoistorijski arhiv, Arhiv CK KPJ). Za zemlje u tranziciji je znatno izraženija praksa postojanja specijalnih arhiva u statusu organizacionih jedinica (Lekić, 2006, str. 25) u okviru određenih institucija sistema (oružanih snaga, unutrašnjih poslova, vjerskih zajednica, akademija nauka, instituta, banaka i dr.). Arhivska teorija i praksa poznaju i takvu vrstu specijalnih arhiva. Treću vrstu arhiva čine privatni arhivi, u formi privatnih ustanova, koji spadaju u arhive općeg tipa ali samo za arhivsku građu u privatnom vlasništvu, dok se javni arhivi općeg tipa prevashodno bave javnom arhivskom građom. Međutim, njihovo osnivanje i djelovanje u zavisnosti je od stajališta javnih arhiva u čijoj je nadležnosti i briga o privatnoj arhivskoj građi na području njihove teritorijalne nadležnosti. (Kožar, 2017, str. 113-134).

2 SPECIJALNI ARHIVI U ARHIVSKOJ LEGISLATIVI

U arhivskim propisima na nivou eks Jugoslavije i njenih federalnih jedinica (Popović, 1987.) u fokusu interesiranja stavljeno je ophođenje sa javnom arhivskom građom (građom u državnoj svojini), mada je okvirno bila obuhvaćena i arhivska građa mješovitog i privatnog sektora, koja je najčešće podvođena pod pojam „arhivska građa građansko-pravnih i fizičkih lica“. Privatnom arhivskom građom je smatrana građa fizičkih lica (lični i porodični arhivski fondovi i zbirke), kao i dio građe u posjedu građansko-pravnih lica: privatna i mješovita preduzeća i dio građe vjerskih zajednica. Prema odredbama prijeratnog *Zakona o arhivskoj djelatnosti Bosne i Hercegovine* („Službeni list SR BiH“, broj 21/87) u posjedu vjerskih zajednica postojale su dvije vrste arhivske građe: ona koja je nastala do kraja 1945. godine a koja je smatrana „društvenom svojinom“ (član 7 stav 3 *Zakona*) i građa koja je nastala nakon 1945. godine, čiji status (javna ili privatna) nije implicate određen. (Kožar, 2007.). Dakle, pitanja vlasništva nad arhivskom građom (javna, privatna, mješovita, u društvenoj svojini) u prijeratnim arhivskim propisima nisu bila cjelovito i jasno uređena, a to je, neminovno, jedan od najvažnijih uvjeta za adekvatnu uređenost mreže arhivskih ustanova. Fokusiranost bosanskohercegovačkog društva na brigu o javnoj arhivskoj građi očituje se, između ostaloga, u odredbama čl. 8 *Zakona* u kojima se utvrđuje da „arhivsku djelatnost obavljaju međuopštinski arhivi i Arhiv Bosne i Hercegovine“, tako da se u arhivskoj mreži ne navodi mogućnost (a pogotovu ne potreba i/ili obaveza) osnivanja i postojanja privatnih i specijalnih arhiva.

Tranzicija eks jugoslovenskog društva, koja je započela 90-tih godina prošlog stoljeća, odvijala se u veoma složenim okolnostima, prije svega u uvjetima erozije monopartijskog socijalističkog sistema i uvođenja sistema parlamentarne demokratije, te disolucije federativne Jugoslavije na njene federalne jedinice. U dinamičnim disolutivnim procesima, koje karakteriziraju brojni konflikti, među kojima je najteže posljedice imao rat u Bosni i Hercegovini (1992-1995), pitanja arhivske djelatnosti su uglavnom među posljednjima dolazila na red. Na planu shvatanja i zakonskog reguliranja misije arhivske djelatnosti, uspostave funkcionalne arhivske mreže, pravilnog vrednovanja arhivske građe i drugih relevantnih pitanja ove djelatnosti, pojedine osamostaljene države su u odnosu na pred-disolutivno stanje zauzele različite stavove: u nekima su novonastale promjene neznatne a u drugima, među kojima je i Bosna i Hercegovina, su nešto značajnije.

Naime, na području osamostaljene, administrativno preuređene i decentralizirane Bosne i Hercegovine, arhivska mreža je organizirana na tri nivoa: Arhiv Bosne i Hercegovine (država), arhivi dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, Arhiv Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, te u okviru Federacije BiH deset kantonalnih arhiva. Na svakom administrativnom nivou, tj. za svaku administrativnu jedinicu, doneseni su posebni arhivski zakoni,² koji nisu u mnogo čemu harmonizirani, pa ni po pitanjima koja se tiču specijalnih arhiva. (Kožar, 2000, str. 192-198). Arhiv Bosne i Hercegovine, kao centralna nacionalna (državna) ustanova, izgubio je prijeratnu matičnu funkciju osim nekih pitanja više informativne naravi. Svaki arhiv je matičan na području svoje teritorijalne nadležnosti. Za predmet ovog rada od značaja su odredbe državnog arhivskog zakona, koje bi trebale biti obavezujuće za cijelo područje Bosne i Hercegovine, te svakako i odredbe entitetskih i kantonalnih arhivskih zakona.

Najvažnije promjene do kojih je došlo u novom (aktuelnom) *Zakonu o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovine* („Službeni glasnik BiH“, broj 16/01) je razdioba arhivske građe na javnu (poglavlje II, članovi 5 do 20) i privatnu (poglavlje III, članovi 21 do 29), što do tada nije bio slučaj. Međutim, šta sve spada u javnu a šta u privatnu arhivsku građu „građansko-pravnih i fizičkih lica“ nije ovim *Zakonom* i podzakonskim aktom (*Pravilnikom o preuzimanju arhivske građe u Arhiv BiH*, „Službeni glasnik BiH“, br. 10/03) cjelovito i nedvosmisleno utvrđeno, što dovodi do određene konfuzije u primjeni ovih propisa. Osim toga, što je za predmet ovoga rada od posebnog značaja, naznačenim *Zakonom predviđena je mogućnost formiranja specijalnih (kao i privatnih) arhiva*. Članom 32 *Zakona* utvrđeno je: „Određene poslove arhivske službe mogu obavljati specijalni arhivi u okviru institucija oružanih snaga, unutrašnjih poslova, naučne ustanove, vjerske zajednice, privredni subjekti, banke i dr. kao i privatni arhivi, na način uređen ovim zakonom i drugim propisima“. Bliže odredbe o osnivanju, djelokrugu rada i drugim pitanjima od značaja za rad specijalnih (kao i privatnih arhiva) ovaj zakon ne sadrži a o tome na nivou države nisu doneseni ni bilo kakvi podzakonski akti.³

2 U dva kantona (Posavskom i Zapadnohercegovačkom) nisu doneseni arhivski zakoni, u Zeničko-Dobojskom kantonu donesen je arhivski zakon ali nije organiziran rad arhiva, tako da, u skladu sa *Zakonom o arhivskoj građi i Arhivu Federacije BiH*, na području ovih kantona arhivsku djelatnost obavlja Arhiv Federacije Bosne i Hercegovine.

3 Pripremanje i donošenje Zakona o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovine prethodile su brojne rasprave u okviru Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine u kojima je aktivno participirao i menadžment Arhiva BiH, te rasprave sa osnivačem Arhiva. Svu složenost tih događanja potvrđuje činjenica da je ovo bio prvi pravni propis ranga zakona o osnivanju i djelovanju (tačnije nastavku rada) jedne institucije kulture na nivou Bosne i Hercegovine. To je tada, samo po sebi, bio krupni događaj – i za državu i za arhivsku struku. Otuda ovaj Zakon, koji je i u vrijeme donošenja bio prilično stručno-konzervativan, uopćen i nedorečen, imao veliki značaj za dalju profilaciju arhivske djelatnosti. Međutim, činjenica da se isti 20 godina ne mijenja, i pored dinamičnih promjena u sferi tehnološkog i društvenog razvoja, nema razumnog opravdanja i pored svih turbulencija koje otežavaju dinamiku i karakter tranzicijskih promjena u podijeljenom bosanskohercegovačkom društvu.

U entitetskim arhivskim zakonima o specijalnim arhivima su prisutna nedostatna pa i dijametralno suprotna stajališta. U *Zakonu o arhivskoj djelatnosti Republike Srpske* („Službeni glasnik RS”, broj 35/99) utvrđeno je (članom 33) da arhivsku djelatnost na području Republike Srpske obavlja Arhiv Republike Srpske, a da se izuzetno mogu osnivati općinski i gradski arhivi, ali uz prethodno pribavljeno mišljenje i saglasnost Arhiva RS. U ovom *Zakonu*, kao i u njegovim brojnim izmjenama i dopunama, postojanje specijalnih arhiva nije ni spomenuto, a to je slučaj i sa podzakonskim aktima.⁴ S druge strane *Zakon o arhivskoj građi Federacije Bosne i Hercegovine* („Službene novine FBiH”, broj 45/02) utvrđuje poseban tretman za registraturnu i arhivsku građu Federalnog ministarstva odbrane i Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova (član 21), na način da se ta građa čuva „kod njih do roka koji oni odrede, ali ne duže od 50 godina”. Dalje se u članu 41 *Zakona* navodi da „stvaraoci i imaoci organizirani na nivou Federacije koji se bave stvaranjem, prikupljanjem i proučavanjem arhivske građe mogu formirati specijalizirana arhivska odjeljenja, ako je to od posebnog značaja za izvršenje njihovih zadataka”. O njihovom osnivanju odlučuje Vlada Federacije uz pribavljeno mišljenje Arhiva Federacije. (Šehović, Čekić, 2007, 247-336).

Na području Brčko distrikta Bosne i Hercegovine su se do donošenja *Zakona o arhivskoj djelatnosti* („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, broj 44/04) primjenjivali naznačeni propisi oba entiteta. Arhiv Brčko distrikta BiH formiran je „kao pododjeljenje u Odjeljenju za javni registar” Vlade Brčko distrikta. S obzirom i na takvu statusnu poziciju Arhiva Distrikta, *Zakonom* nije predviđeno osnivanje specijalnih arhiva, već je jedino u članu 17 utvrđen poseban status registraturne i arhivske građe nastale „u radu pravosudnih institucija, policije Distrikta, kao i političkih organizacija” i „čuvaju se kod tih organa do roka koji oni odrede”. Također je utvrđeno da se općim aktom tih organa utvrđuju uslovi i način korištenja njihove registraturne i arhivske građe. (Šehović, Čekić, 2007, 709-718). Ovo je prvi arhivski propis u Bosni i Hercegovini koji na ovaj način utvrđuje poseban značaj građe pravosudnih organa, što determinira mogućnost formiranja specijalnog arhiva za građu ove provenijencije.

Ni kantonalni arhivski zakoni ne predviđaju potrebu i obavezu osnivanja specijalnih arhiva na području njihove teritorijalne nadležnosti, ali je u svima predviđena mogućnost njihovog osnivanja. Kao ilustrativne i najodređenije ovdje navodimo odredbe *Zakona o arhivskoj djelatnosti Tuzlanskog kantona* („Službene novine TK”, broj 15/2000). Ovim *Zakonom* (član 36) je predviđeno da „određene poslove arhivske djelatnosti mogu, kao ustanove, obavljati specijalni arhivi (unutrašnji poslovi, oružane snage, zatim vjerske zajednice, privredni subjekti, naučne ustanove, banke i dr.) i privatni arhivi, na način utvrđen ovim Zakonom i drugim propisima”. Ove odredbe su znatno određenije i sadržajnije od odredaba iz *Zakona* na nivou Bosne i Hercegovine. Međutim, u *Zakonu* je utvrđeno da Arhiv TK i njegov osnivač, imaju i neke posebne obaveze kada se radi o građi koja može biti u nadležnosti specijalnih arhiva (kao i o privatnoj arhivskoj građi), te o postupku osnivanja i funkcioniranja specijalnih (i privatnih) arhiva. Naime, *Zakonom* je utvrđeno da Arhiv TK utvrđuje popis imalaca arhivske građe od interesa za Kanton, da vodi Registar vlasnika privatne arhivske građe, da obavlja matične poslove arhivske djelatnosti za područje Kantona, da se „Arhiv i drugi arhivi upisuju u Registar arhiva koji vodi Ministarstvo” (član 43), te da „mogu početi sa radom nakon upisa u Registar arhiva”, a da provjeru uslova (prostor, stručni kadar, novčana sredstva) za osnivanje arhiva vrši Ministarstvo (član 44). *Zakonom* je također

4 Više o arhivskim propisima i njihovoj primjeni Republike Srpske vidi: Mačkić, Z. (2009), *Zakon o arhivskoj djelatnosti*. U: *Glasnik Udruženja arhivskih radnika Republike Srpske*, br. 1, Banjaluka, 13-17, Udruženje arhivskih radnika RS.

predviđeno da „bliži propis o obliku i sadržaju obrasca i postupku za upis i brisanje iz registra arhiva donosi ministar“. Na ovaj način je osnivanje specijalnih (i privatnih) arhiva isuviše komplicirano (prenormirano), tako da su stajališta matičnog (kantonalnog) arhiva i osnivača u postupku osnivanja drugih arhiva (specijalnih i privatnih) apsolutno odlučujuća. (Kožar, 2010, str. 171-185).

Dakle, u decentraliziranoj arhivskoj djelatnosti Bosne i Hercegovine, bez odgovarajućih sinhronizirajućih nadležnosti centralne arhivske ustanove, pitanje obaveznosti, potreba i mogućnosti postojanja specijalnih arhiva je različito legislativno uređeno. Najveći broj arhivskih zakona različitih administrativnih razina, predviđa na neki način mogućnost formiranja specijalnih arhiva, ali ni jedan arhivski propis ne utvrđuje potrebu a pogotovu ne obavezu. Neki propisi se i ne dotiču ovog pitanja. Osim podzakonskog akta (*Pravilnik o uslovima za osnivanje i početak rada arhiva*, „Službeni glasnik RS“, broj 31/00), koji se odnosi na formiranje arhiva općeg tipa - međuopćinskih i općinskih, na nivou RS, ne postoje odgovarajući podzakonski akti o formiranju i radu specijalnih arhiva ni na jednoj administrativnoj razini.

Kao opredjeljujuća orijentacija u poboljšanju postojeće arhivske legislative, mogla bi poslužiti rješenja iz susjedne Republike Hrvatske i Republike Crne Gore. Naime, Zakonom o arhivskom gradivu i arhivima Republike Hrvatske („Narodne novine RH“, br. 105/97, 64/00, 65/09), utvrđeno je da „određene poslove arhivske službe mogu, kao ustanove, obavljati specijalizirani arhivi i privatni arhivi“ u skladu sa ovim zakonom i drugim propisima (član 39 Zakona). Dalje je, u članu 42 predviđeno da „specijalni arhivi i privatni arhivi (sveučilišni arhivi, gospodarski arhivi, arhivi vjerskih zajednica, arhivi banaka i dr.) mogu prikupljati i čuvati arhivsko i registraturno gradivo nastalo radom svojih osnivača i drugih domaćih pravnih i fizičkih osoba“. U stavu 2 ovoga člana je utvrđeno da „specijalizirani arhivi koji se osnivaju za zaštitu, obradu i korištenje javnog arhivskog i registraturnoga gradiva, mogu se osnivati na temelju pribavljene saglasnosti i rješenja o razgraničenju nadležnosti iz članka 39, stavka 2 ovoga Zakona“, a što se odnosi na javne (državne) arhive. Dalje je, između ostaloga, predviđeno da „specijalizirane i privatne arhive mogu osnovati domaće i strane pravne i fizičke osobe“ (član 49), da rješenje o postojanju uvjeta za osnivanje specijaliziranih i privatnih arhiva donosi Ministarstvo kulture (član 50), te da prostor i opremu osiguravaju njihovi osnivači (član 52). Međutim, Republika Hrvatska je na ovom planu otišla dalje donošenjem *Zakona o Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata* („Narodne novine RH“, broj 178/04), kojim se ova ustanova osniva kao „javna znanstvena ustanova – specijalizirani arhiv“ a radi ophođenja sa arhivskom građom nastalom u vrijeme ratnog konflikta („Domovinskog rata“) u vrijeme disolucije eks Jugoslavije 1991-1995. Također je problematika ophođenja sa registraturnom i arhivskom građom Ministarstva obrane i Oružanih snaga Republike Hrvatske, uslijed specifičnosti i značaja, uređena posebnim arhivskim propisom kao podzakonskim aktom pod nazivom *Pravilnik o zaštiti i korištenju arhivskog i registraturnog gradiva Ministarstva obrane i Oružanih snaga Republike Hrvatske*. Iako se ovdje nominalno radi o registraturi Državnog arhiva Hrvatske, u suštini je riječ o jednom obliku specijalnog arhiva, koji nije zaseban pravni subjekt (ustanova, organizacija i sl.), već posebna organizaciona jedinica naznačenih državnih organa. Dakle, specijalni arhivi u Hrvatskoj postoje kao javne ustanove (primjer Arhiva Domovinskog rata), odnosno kao organizacione jedinice državnih organa (primjer Arhiva MO i OS), ali ne i kao specijalni sveučilišni arhiv.

Značajan pomak u tretiranju problematike specijalnih arhiva na eks jugoslavenskom prostoru učinjen je u *Zakonu o arhivskoj djelatnosti Crne Gore* („Službeni list CG“, broj 49/10), kojim su prilično detaljno uređena pitanja osnivanja i djelovanja specijalnih

arhiva. Naime, u posebnim podnaslovima donijete su odredbe o određenju biti specijalnih arhiva (član 31),⁵ o uslovima za njihovo osnivanje (član 32)⁶ i o uslovima za obavljanje djelatnosti (član 33)⁷. U skladu sa ovim Zakonom Ministarstvo kulture je donijelo *Pravilnik o bližim uslovima za obavljanje djelatnosti specijalnih arhiva* u kojem su jasno određeni uslovi: pitanje postojanja prostora, opreme, sredstava i stručnog arhivskog osoblja.⁸ Oba ova primjera, hrvatski i crnogorski, svaki na svoj način konkretiziraju pitanja ne samo mogućnosti već i potreba na planu osnivanja i djelovanja specijalnih arhiva među kojima se implicite navode i univerzitetski/sveučilišni arhivi. (Kožar, 2017, 113-134).

3 UNIVERZITETSKI ARHIVI U ARHIVSKOJ PRAKSI

Bosna i Hercegovina ima sedamdesetogodišnju tradiciju postojanja i djelovanja organizirane arhivske djelatnosti na svom državnom prostoru, kao i postojanja i djelovanja univerziteta kao ustanova visokog obrazovanja. Naime, prvi put je državni arhiv formiran 1947. (Državni arhiv BiH) a prvi univerzitet je osnovan u Sarajevu 1949. godine, mada je i znatno ranije u nekim oblicima obavljana arhivska djelatnost a osnivane su i djelovale neke visokoškolske ustanove. (*Spomenica, 1976, str. 7-25*). Uporedo sa ukupnim društvenim razvojem rastle su i potrebe za razvojem visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Državni arhiv i Univerzitet u Sarajevu su se intenzivno razvijali, a postepeno se, u skladu sa potrebama i dinamikom razvoja, uspostavlja mreža regionalnih arhiva (Sarajevo, Banja Luka, Mostar, Tuzla, Travnik, te Bihać i Foča), a sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća se uobličava i mreža univerzitetskih ustanova (Banja Luka, Tuzla, Mostar)⁹, tako da su do agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992. godine funkcionirala četiri relativno dobro struktuirana i brojna javna (državna) univerziteta. (*Spomenica, 1976. str. 7-25*). U narednom gotovo trodecenijskom razdoblju pored postojećih došlo je do osnivanja više novih javnih univerziteta (Mostar, Bihać, Zenica, Istočno Sarajevo), a posebno do velikog broja privatnih univerziteta koji postoje u skoro svim većim gradovima Bosne i Hercegovine (Travnik, Brčko, Bijeljina, Goražde, Kiseljak, Foča, Vitez i dr.). Osnivači javnih univerziteta su kantoni u Federaciji BiH, odnosno Vlada entiteta Republika Srpska. Na taj način na području teritorijalne nadležnosti entitetskih i kantonalnih arhiva kao i Arhiva Brčko distrikta BiH, postoji bar po jedan javni i/ili privatni univerzitet. Dakle, svaki arhiv bi trebao da ima izgrađen stručni stav prema univerzitetu kao registraturi: počev od kategorizacije, preko provođenja redovnog stručnog nad-

5 U članu 31 *Zakona* je utvrđeno: „Specijalni arhiv je ustanova ili dio organa ili pravnog lica koji obavlja arhivsku djelatnost u odnosu na arhivsku građu određenog stvaraoca ili određene djelatnosti, odnosno oblasti (univerzitetski arhiv, privredni arhiv, arhiv vjerskih zajednica, arhiv banaka, arhiv privrednih subjekata i dr.)“.

6 U članu 32 *Zakona* stoji: „(1) Specijalni arhiv može osnovati država, opština, domaće pravno i fizičko lice. (2) Osnivač specijalnog arhiva dužan je da prije donošenja akta o osnivanju pribavi saglasnost Ministarstva o razgraničenju nadležnosti sa Državnim arhivom“.

7 U članu 33 *Zakona* su propisani uslovi za obavljanje djelatnosti specijalnih arhiva, a tiču se postojanja prostora, opreme, sredstava i stručnog arhivskog osoblja, o čemu bliži propis donosi Ministarstvo, koje također utvrđuje ispunjenost uslova i izdaje odobrenje za rad koje dostavlja i Državnom arhivu.

8 U *Pravilniku* se, između ostaloga, u članu 10, uređuje pitanje stručnog arhivskog osoblja, i konstatira da su potrebna četiri zaposlenika i to po jedan arhivist za poslove preuzimanja arhivske građe, potom sređivanja, obrade i zaštite, te za rad sa korisnicima, kao i jedan zaposlenik za obavljanje poslova tehničke zaštite građe.

9 Svi ovi univerziteti su u povodu svojih jubilarnih godišnjica izdavali svoje monografije. Prvu monografiju o svom radu izdao je i Univerzitet u Tuzli u povodu 40 godina postojanja i djelovanja. (Grupa autora, (2016), *40 godina Univerziteta u Tuzli 1976-2016*, JU Univerzitet u Tuzli, Tuzla).

zora do konačnog oblikovanja statusa njegove arhivske građe – da je preuzima u arhiv ili da usmjerava stvaranje specijalnog univerzitetskog arhiva kao organizacione jedinice određenog univerziteta. U tome je neophodna saradnja sa menadžmentom univerziteta kao stvaraoca i imaoca arhivske građe, čija je odluka o statusu sopstvene građe starije od 30 godina odlučujuća. Univerziteti je u skladu sa aktuelnim propisima trebaju predati nadležnom arhivu, ali mogu je i zadržati u okviru specijalnog arhiva kao organizacione jedinice univerziteta.

U decentraliziranoj Bosni i Hercegovini solucija za formiranjem jedinstvenog univerzitetskog arhiva na nivou države je apsolutno nerealna opcija iz više razloga – prije svega političkih. Na entitetskom nivou bilo bi, shodno administrativnom uređenju, moguće formirati specijalni univerzitetski arhiv za prostor entiteta Republika Srpska zbog njene administrativne centraliziranosti, dok bi to bilo znatno složenije za prostor entiteta Federacija BiH zbog njene administrativne podijeljenosti na deset kantona. Na nivou kantona bi, pak, bilo moguće formirati jedinstven univerzitetski arhiv kao zasebnu javnu ustanovu.

Pošto se pitanjima specijalnih arhiva, a posebno univerzitetskih, arhivska služba Bosne i Hercegovine nije nikada bavila sistematično, već samo u određenim razdobljima ad-hoc i parcijalno, postojala je potreba da se istraže stajališta arhiva, arhivske struke i univerziteta o ovom pitanju. Taj pokušaj je po prvi put učinjen u pripremi ovog priloga. Stajališta arhiva nastojali smo provjeriti putem anketnog upitnika koji je dostavljen direktorima svih 12 postojećih arhiva (jedan državni, dva entitetska, Arhiv Brčko distrikta BiH i osam kantonalnih arhiva). U njemu su traženi odgovori na sljedeća pitanja: Naziv i historijat univerziteta, Količina i vremenski raspon arhivske građe univerziteta, Stanje sačuvanosti (cjelovitosti) arhivske građe univerziteta, Stanje registraturne sređenosti arhivske građe univerziteta, Količina i stanje registraturne sređenosti u Arhiv preuzete arhivske građe univerziteta, U koju kategoriju registratura je svrstan univerzitet, Stajalište Arhiva i Univerziteta o potrebi formiranja specijalnog arhiva Univerziteta. (Tekst Upitnika vidi u Prilogu 1 na kraju rada). Razumljivo uz Upitnik smo poslali učtivo propratno pismo direktorima arhiva.¹⁰

Na Upitnik su odgovorila svega četiri arhiva: Arhiv Federacije BiH, Arhiv Brčko distrikta BiH, Arhiv Unsko-Sanskog kantona i Historijski arhiv Sarajevo.¹¹ U najkraćem ti odgovori sadrže sljedeće podatke/stavove:

10 U pismu od 12. 07. 2020. godine se između ostalog navodi: „Poštovani, za Međunarodnu konferenciju arhiva oktobra 2020. godine, prijavio sam temu „Univerzitetski arhivi u legislativi i praksi arhivske službe Bosne i Hercegovine“. Da bih istu mogao bar okvirno obraditi, odnosno predstaviti stvarno stanje kao i viziju unapređenja postojećeg stanja, neophodni su mi podaci o univerzitetima kao registraturama sa područja nadležnosti vašeg arhiva. Struktura tih podataka uobličena je u Upitniku koji vam u prilogu dostavljam. Nadam se da se radi o podacima kojima raspolaže vanjska služba Arhiva. Suština ove teme je u tome da li univerzitetske arhive treba uobličavati kao specijalne arhive, za šta postoji zakonski osnov, ili ne, te šta sve na tom planu treba poduzeti u okviru arhivske službe Bosne i Hercegovine, odnosno svakog njenog administrativnog dijela (entiteta, kantona/županije). Dakle, osim stvarnog stanja građe univerzitetskih arhiva, preuzete i nepreuzete, trebalo bi iskazati svoje mišljenje/stav o tome šta bi u budućnosti bilo najsvrsishodnije poduzeti da se stanje dovede na nivo optimalnog. Popunjen Upitnik (i druge moguće odgovore) molim da pošaljete na naprijed naznačenu mail adresu – po mogućstvu u toku ove sedmice (13.-20. 07. 2020.). Očekujem vaše razumijevanje i saradnju. S poštovanjem i zahvalnošću, prof. dr. Azem Kožar, emeritus.“

11 Iz Arhiva Bosne i Hercegovine je 15. 07. 2020. dostavljen odgovor tehničkog sekretara da je mail (Upitnik) zaprimljen. Ostali arhivi se nisu oglašavali po ovom pitanju. Šta su razlozi takvom odnosu nije poznato. Za pretpostaviti je da se radi o pitanju iz rada arhiva kojem nikada nije pridavan poseban značaj, već su univerziteti tretirani uglavnom registraturama druge kategorije, koje se ne obilaze svake godine a njihova građa se u arhiv preuzima po sistemu reprezentivnosti.

- Arhiv Federacije BiH je popunio Upitnik za Univerzitet u Zenici, koji kao registratura spada u njegovu nadležnost s obzirom da nije formiran arhiv za Zeničko-Dobojski kanton. U odgovoru navodi da je Univerzitet formiran 2000. godine, da ga čini deset organizacionih jedinica, da ima 200 metara dužnih arhivske građe koja je u cjelosti sačuvana, da ima zaposleno stručno lice, uslovan prostor, Listu kategorija registraturne građe i Arhivsku knjigu, da je svrstan u drugu kategoriju registratura, te da su i Arhiv i Univerzitet stajališta da se u okviru Univerziteta ne formira specijalni arhiv kao organizaciona jedinica Univerziteta;
- Arhiv Brčko distrikta BiH je dostavio sljedeći odgovor: „Ekonomski fakultet u Brčkom, kao jedina javna visokoškolska ustanova, je dio Univerziteta Istočno Sarajevo. Zbog toga Služba za arhiv nema nadležnost nad ovom obrazovnom institucijom.

Ostale visokoškolske ustanove su privatnog karaktera i prema našim saznanjima još uvijek nisu prošle proces akreditacije“;

- Arhiv Unsko-sanskog kantona je dostavio popunjen Upitnik u kojem stoji: Univerzitet u Bihaću je kao javna ustanova osnovan 1998. godine, sastavljen je od sedam organizacionih jedinica, posjeduje 350 metara dužnih arhivske građe u vremenskom rasponu 1975–2020. godina, arhivska građa je djelimično sačuvana, ima zaposleno stručno lice, uslovan prostor i Listu kategorija registraturne građe ali ne vodi Arhivsku knjigu, arhivska građa Univerziteta nije preuzimana u Arhiv, Univerzitet je svrstan u prvu kategoriju registratura, te da Arhiv i Univerzitet smatraju da ne treba formirati specijalni arhiv kao organizacionu jedinicu Univerziteta;
- U ime Historijskog arhiva Sarajevo, odgovor je dostavila Vanjska služba Arhiva u kojem navodi: „Vanjska služba Historijskog arhiva Sarajevo posjeduje informacije o Univerzitetu u Sarajevu i vrlo rado ćemo Vam dati potrebne podatke, samo Vas molimo da o tome prethodno obavijestite Univerzitet u Sarajevu, jer bez njihove saglasnosti ne bismo mogli ustupiti podatke“. Dalje se u ovom kratkom odgovoru navodi da Arhiv „i dalje radi na konačnoj kategorizaciji stvaralaca i imalaca“ te da je prema trenutnom stanju Univerzitet svrstan u drugu kategoriju registratura kao i sve druge obrazovne ustanove.

Na osnovu naznačenih odgovora (tačnije dva popunjena Upitnika i dvije konstatacije) se ne mogu praviti potrebne stručne analize stanja univerzitetskih arhiva i njihove perspektive razvoja u skladu sa sopstvenim i arhivskim stajalištima. Ipak, na osnovu dobijenih odgovora i drugih saznanja koja su o ovom pitanju poznata iz objavljenih arhivskih publikacija i arhivskih web sajtova, može se sa velikom dozom sigurnosti konstatirati sljedeće:

- bosanskohercegovački arhivi i univerziteti nemaju jasnu viziju o potrebi osnivanja univerzitetskih arhiva kao specijalnih arhiva – niti kao posebnih javnih ustanova na nivou države, entiteta ili kantona, odnosno kao organizacionih jedinica univerziteta;
- arhivi i univerziteti nemaju izgrađen, niti jedinstven, stav o značaju (kategoriji) arhivske građe univerziteta;
- arhivi i univerziteti nemaju sopstvenu viziju o preuzimanju arhivske građe univerziteta u skladu sa arhivskim propisima.

Kao neodgovarajuća i arhivistički neprihvatljiva izdvajamo dva stajališta iz arhivske prakse: prvo, pitanje kategorizacije univerziteta kao registratura, i drugo, pitanje preuzimanja u arhiv arhivske građe univerziteta starije od 30 godina. Naime, s obzirom da u entitetu Republika Srpska postoje dva javna univerziteta čiji je ona i osnivač, te da u svim kantonima, u kojima je kanton i osnivač, postoji po jedan javni univerzitet, osim Hercegovačko-neretvanskog kantona u kojem postoje dva, sa više stručnih i naučnih

aspekata bi te univerzitete kao registrature trebalo svrstati u prvu kategoriju. Na toj osnovi potom treba da slijede i svi drugi poslovi ophođenja sa arhivskom građom univerziteta: od redovnog nadzora do obaveznog preuzimanja arhivske građe po isteku 30 godina od njenog nastanka. Sa tog aspekta je, koliko se zna, izuzetak Arhiv USK koji je Univerzitet u Bihaću svrstao u prvu kategoriju registratura. Međutim, ni jedan arhiv nije preuzeo arhivsku građu univerziteta sa područja svoje teritorijalne nadležnosti stariju od 30 godina, osim što je to od strane nekih arhiva dijelom urađeno sa arhivskom građom nekih visokoškolskih ustanova koje su postojale prije formiranja univerziteta. (*Grupa autora, Tuzla, 2012, 178*).¹²

Sobzirom na nedovoljnu stručnu izučenost pitanja vezanih za postojanje univerzitetskih arhiva, kao specijalnih arhiva, kako od strane univerziteta kao stvaraoca i imaoca arhivske građe – tako i od arhiva kao nadležnih stručnih ustanova, za sada nije bilo moguće izvršiti cjelovitiju elaboraciju ovog pitanja. Otuda stavove i promišljanja iznijeta u ovom prilogu treba shvatiti kao inicijalne i moguće ali ne i kao definitivne.

4 ZAKLJUČAK

Sporo uobličavanje mreže arhivskih ustanova (javnih, privatnih, specijalnih) na području Bosne i Hercegovine posljedica je niza okolnosti objektivne (na razini države i društva) i subjektivne (u okvirima arhivske struke) prirode. Svi akteri rješenja ovog pitanja (država, društvo, struka) nisu fokusirani na iznalaženje optimalnog modela, što dodatno determinira i usporava novoustrojeno (dejtonsko) administrativno uređenje zemlje, a analogno tome i arhivske mreže. Recidivi takvog pristupa i stanja su višestruki, u biti se negativno odražavaju na razvoj arhivske djelatnosti. Država je inertna a arhivi nedovoljno osposobljeni (kadrovi, prostor, oprema) i motivirani da pokreću i u fokus interesiranja države i društva stavljaju krucijalna pitanja svoje djelatnosti. U takvim okolnostima u fokusu interesiranja i dalje ostaje pitanje brige o javnoj arhivskoj građi na tradicionalan (frontalan) način, bez posezanja za promjenama koje bi vodile radikalnijem poboljšanju stanja javne (i privatne) arhivske građe, kakvo je, između ostalih, pitanje osnivanja i rada specijalnih arhiva.

Iako je u arhivskoj legislativi, osim rijetkih izuzetaka, utvrđena mogućnost (ali ne i potreba i obaveza) formiranja specijalnih arhiva kao zasebnih ustanova ili kao organizacionih jedinica u određenim djelatnostima, u praksi se ništa ne mijenja, već se sve radi po inerciji stare prakse. Nešto više prostora u arhivskoj teoriji i praksi dato je mogućnostima formiranja specijalnih arhiva vjerskih zajednica, ali ni to pitanje nije na pomolu konačnog rješenja. Pitanja osnivanja univerzitetskih arhiva, kao zasebnih javnih ustanova ili organizacionih jedinica univerziteta, nisu od strane države i struke ni prepoznata kao važna. Inertnost struke prema ovom pitanju je, doima se, došla do izražaja i u marginalizaciji potrebe da učestvuje u sagledavanju postojećeg stanja u cilju traganja za optimalizacijom rješenja, što potvrđuje činjenica da su na primjereni Anketni upitnik odgovorila svega četiri od 12 postojećih arhiva. Ne poseže se ni za inicijativama i rješenjima kakva su ustrojena u arhivskim službama nekih susjednih

12 Prema nezvaničnim saznanjima jedino je Arhiv Tuzlanskog kantona preuzeo arhivsku građu Univerziteta u Tuzli. Pošto se to dogodilo iza 2012. godine podaci o tome nisu sadržani u *Vodiču kroz arhivske fondove i zbirke Arhiva Tuzlanskog kantona*, objavljenog u Tuzli 2012. godine, a kasnije nisu objavljeni ni na web sajtu Arhiva. Ovo saznanje je iznenađujuće sobzirom na činjenicu da je u dugoročnom planu razvoja Univerziteta u Tuzli (2005-2020) bilo predviđeno da se pri Univerzitetu formira zasebna organizaciona jedinica pod nazivom Univerzitetska biblioteka a koja bi obuhvatala i Univerzitetski arhiv. Takvo stajalište je generirano od strane Arhiva TK. Kada je i iz kojih razloga došlo do promjene stava Univerziteta (i Arhiva) po ovom pitanju nije poznato.

država. Ipak, iz svega što je prisutno u arhivskoj teoriji i praksi po pitanjima univerzitetskih arhiva, doima se mogućim i odgovarajućim model osnivanja univerzitetskih arhiva kao organizacionih jedinica svakog univerziteta. Sva promišljanja sa aspekta bosanskohercegovačke stvarnosti, o kojima je dijelom bilo riječi u ovom prilogu, idu u prilog ovoj konstataciji. Naravno, očekivati je da će ovo za sada fragmentarno istraživanje biti nastavljeno i izučeno od strane arhiva i univerziteta, te da će sve to pružiti dodatne argumente za ovakav ili, pak, neki drugi mogući racionalan model.

IZVORI I LITERATURA

A) IZVORI

- Zakona o arhivskoj djelatnosti Bosne i Hercegovine* („Službeni list SR BiH“, broj 21/87)
- Zakon o arhivskom gradivu i arhivima Republike Hrvatske* („Narodne novine RH“, br. 105/97, 64/00, 65/09).
- Zakon o arhivskoj djelatnosti Republike Srpske* („Službeni glasnik RS“, broj 35/99).
- Zakon o arhivskoj djelatnosti Tuzlanskog kantona* („Službene novine TK“, broj 15/2000).
- Zakon o arhivskoj gradnji i Arhivu Bosne i Hercegovine* („Službeni glasnik BiH“, broj 16/01).
- Zakon o arhivskoj građi Federacije BiH* („Službene novine FBiH“, broj 45/02).
- Zakon o arhivskoj djelatnosti Brčko distrikta Bosne i hercegovine* („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, broj 44/04).
- Zakon o Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata* („Narodne novine RH“, broj 178/04).
- Zakon o arhivskoj djelatnosti Crne Gore* („Službeni list CG“, broj 49/10),
- Pravilnik o uslovima za osnivanje i početak rada arhiva*, „Službeni glasnik RS“, broj 31/00).
- Pravilnik o preuzimanju arhivske građe u Arhiv BiH*, „Službeni glasnik BiH“, br. 10/03.
- Pravilnik o zaštiti i korištenju arhivskog i registraturnog gradiva Ministarstva obrane i Oružanih snaga Republike Hrvatske.*
- Pravilnik o bližim uslovima za obavljanje djelatnosti specijalnih arhiva.*
- Šehović, A. Čekić Dž. (2007), *Zbirka arhivskih propisa Bosne i Hercegovine 1947-2007*, Sarajevo, Arhiv Bosne i Hercegovine, JU Istorijiski arhiv Sarajevo, Sarajevo.

B) LITERATURA

- Grupa autora, (1997), *Priručnik iz arhivistike*, Savez društava arhivskih radnika Jugoslavije, Zagreb.
- Grupa autora, (2012), *Vodič kroz fondove i zbirke arhiva Tuzlanskog kantona*, JU Arhiv Tuzlanskog kantona, Tuzla.
- Grupa autora, (2016), *40 godina Univerziteta u Tuzli*, JU Univerzitet u Tuzli, Tuzla.
- Klasinc, P.P. (2010), Slovenska arhivska zakonodaja med leti 2000. in 2010. U: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, Zbornik radova, br. 9, Maribor, 73–90, Pokrajinski arhiv Maribor.
- Kožar, A. (2000). Osobnosti izgradnje arhivskog zakonodavstva države Bosne i Hercegovine, *Sodobni arhivi*, br. 22, Maribor, 192–198, Pokrajinski arhiv Maribor, Arhivsko društvo Maribor.
- Kožar, A., Balta, I. (2004), *Pomoćne historijske znanosti i arhivistika*, Tuzla, JU Arhiv Tuzlanskog kantona, Društvo historičara Tuzla.

- Kožar, A. (2006). Arhivski fondovi i zbirke u arhivima Bosne i Hercegovine. U: *Zbornik radova sa 1. kongresa arhivista Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 39-52, Arhivističko udruženje Bosne i Hercegovine.
- Kožar, A. (2007), Arhivska građa vjerskih zajednica zemalja u tranziciji, *Atlanti*, br. 17. nmr 1-2, Međunarodni institut arhivskih znanosti, Trst/Maribor, Trst, 287-295.
- Kožar, A. (2010), Arhivska legislativa u Bosni i Hercegovini. U: *Atlanti*, br. 20, Trieste, 171-185, Međunarodni institut arhivskih znanosti Trst.
- Kožar, A. (2017), Arhivska mreža zemalja u tranziciji: javni, privatni i specijalni arhivi, *Arhivski zapisi*, broj 2, Državni arhiv Crne Gore Cetinje, Cetinje, 113-134.
- Lekić, B. (2006), *Arhivistika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, Beograd.
- Mačkić, Z. (2009), Zakon o arhivskoj djelatnosti. U: *Glasnik Udruženja arhivskih radnika Republike Srpske*, br. 1, Banjaluka, 13-17, Udruženje arhivskih radnika RS.
- Popović, J. (1987), (priredio), *Zbirka propisa iz arhivske delatnosti*, Beograd.
- Semlič-Rajh, Z. (2008), Slovenska arhivska služba i novo zakonodavstvo, U: *Arhivska praksa*, broj 11, Tuzla, 137-153, Arhiv TK i Društvo arhivskih zaposlenika TK.
- Spomenica 1951-1976. Naučno društvo i Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine (1976)*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo.

Typology: 1.02 Review article

UPITNIK: PODACI O UNIVERZITETSKIM ARHIVIMA***PRILOG 1**

ARHIV: _____
/puni naziv Arhiva i adresa/

1. Naziv univerziteta (javnog ili privatnog) sa kraćim historijatom:

A. Naziv: _____
/puni naziv i adresa univerziteta/

B. Historijat: _____

2. Količina i vremenski raspon arhivske građe koju univerzitet posjeduje:

Količina: _____ metara dužnih

Vremenski raspon građe : od _____ god. do _____ god.

3. Stanje sačuvanosti (cjelovitosti) arhivske građe koju univerzitet posjeduje (zaokružiti ili podvući jedan od odgovora):

a). Arhivska građa je sačuvana u cjelosti.

b). Arhivska građa je djelimično sačuvana.

c). Stanje cjelovitosti arhivske građe nije utvrđeno zbog registraturne nesređenosti.

d). Arhiv nije vršio uvid u stanje arhivske građe ovog univerziteta.

4. Stanje registraturne sređenosti arhivske građe (zaokružiti ili podvući DA ili NE):

Zaposleno stručno lice – arhivara: DA NE

Uslovan prostor za arhivu: DA NE

Listu kategorija registraturne građe sa rokovima čuvanja: DA NE

Arhivsku knjigu: DA NE

5. Količina i stanje registraturne sređenosti u Arhiv preuzete arhivske građe univerziteta:

Količina: _____ metara dužnih

Stanje registraturne sređenosti (zaokružiti ili podvući jedan od odgovora):

a) odgovarajuće b) neodgovarajuće

6. U koju kategoriju registratura je svrstan univerzitet (zaokružiti ili podvući odgovor):

A. Prvu B. Drugu C. Treću

7. Stajalište Arhiva i univerziteta o potrebi formiranja specijalnog arhiva univerziteta (zaokružiti ili podvući odgovor):

A. Arhiva: a) da se formira specijalni arhiv B. da se ne formira spec. arhiv

B. Univerziteta: a) da se formira specijalni arhiv B. da se ne formira spec. arhiv

U _____, ____ 07. 2020.

Upitnik popunio,

/ime, prezime i potpis odgovornog lica/

*Za svaki univerzitet (javni i privatni) popuniti po primjerak Upitnika.

VARIA

Antonio Monteduro¹
(Italy)

30 YEARS OF "ATLANTI": ARCHIVAL SCIENCE AT THE TOP LEVEL

It was back in 1989, during their yearly meeting, that the Members of the International Institute for Archival Science – IIAS decided to print a publication devoted to the most relevant problems and questions in the field of archival science.

The very concept of this publication was to give voice to specialist and professionals in order to share their competences and their experience, and to create a sort of permanent round table dedicated to the improvement of the archival work, and also to the implementation of a permanent debate about the profession.

The first issue of "Atlanti" showed on the title page the icon of the publication, and of the Institute, an illustration taken from "Atlas Noveau", showing Atlas carrying on his powerful shoulder the terrestrial globe.

Let us read the presentation words of Dr. Leopold Auer, at that time editor in chief of the magazine:

"We hope that the publication Atlanti will contribute at least to better understanding and to the broadening of the extent of professional technical questions, to be solved in archives, apart in which part of the world they appear.

When we made some critical judgements many years ago about buildings adapted for the needs of archives or about new archive buildings, we did it, because in both cases there were found not to be the best and optimal solutions. Sometimes in the case of adaptations this can be understandable and with better studies such problems will not arise.

We can not and we may not agree with fictitious solutions and with mistakes constructing new archives.

Atlanti completely meets the definition of the IIAS: International Institute for Archival Science. International it is, as the seventeen authors in it represent ten different nations. Archival and scientific, too, as the matters which are treated in it concern one of the most important aspects of the preservation and management of the archival heritage, and touch not only on archivology, but also on chemistry, biology, architecture and engineering.

Atlanti is continuing its policy of publishing papers given at the annual meeting at Radenci which are accompanied by an appendix of selected bibliographical references to archival technical literature. They will also include publications of UNESCOI'sw Records and Archives Management Programme (RAMP) to stress the journal's role in the exchange of professional information at an international level. Including those of the International Council on Archives, Atlanti has acquired its reputation and it unmistakable features by its focus on technical problems in archives. Moreover, by taking into account the importance of archival literature in Slavonic languages, the journal is called to act as an intermediary in the flow of professional information between western and eastern hemispheres, up to now [1996] a pressing need to which it may be sometimes difficult to respond.

In six volumes of Atlanti treated different topics from the field of archival technique. All these topics summarise the results of the annual meeting of the IIAS members in Radenci."

1 Antonio MONTEDURO, Mr. Senior Archivist, Central European Initiative – Executive Secretariat, via Genova 9, 34121 Trieste, Italy e-mail: monteduro@cei.int

The first six volumes of "Atlanti"

Dr. Auer's words were, and still are, really very interesting: in few paragraphs, he could condense both the goals and the prospects of the publication, and the perfect connection between the magazine and the Institute.

Dr. Auer was kind of prophetic, too, when writing about the intermediation that "Atlanti" was going to make between western and eastern hemispheres. Today, after thirty years have gone from the first issue, we can also say that this intermediation has increased and developed to finally include the whole world, since during the years we could benefit of the sharing of experience of colleagues coming from Northern and Southern America, from Australia, from Africa, and from Asia, testifying the situation of the archives in their own countries not only from a technical point of view, but also, which is maybe much more important, from the point of view of the archives as custodians of wrights and democracy.

For this reason, we really can proudly affirm that, starting from a publication devoted to an European area, "Atlanti" (and of course the Institute) have been constantly grown up raising to a global dimension, and this is one of the most important results achieved by both the magazine and the Institute.

Today, the International Institute for Archival Science – IIAS and "Atlanti" stand as one of the most important institutions in the field of archives, and have given shape to collateral but nonetheless very important and significant initiatives, i.e. for example the Autumn Archival School, The Online Dictionary of Archival Terminology, and the many memorandum of cooperation with similar institutions.

Unfortunately, such a magnificent and fruitful gathering and sharing of competences, this year could not take place, because of the dramatic pandemic that is raging all over our world. Anyway, the present number of "Atlanti" will be issued online, and so we all will be able to celebrate worthily this very important and professional publication.

No typology.

Atlanti 2019

Valentina Petaros Jeromela¹
(Slovenia)

ARCHIVES OF THE ITALIAN NATIONAL COMMUNITY IN SLOVENIA: A HISTORICAL RECOVERY AND ANEW ARCHIVE

AN OLD ARCHIVE THAT HAS CHANGED MANY DENOMINATIONS FOLLOWING THE HISTORICAL EVOLUTION OF OUR TERRITORY AND THE CREATION OF AN ARCHIVE

ABOUT

Into to the future oriented project of protection and preservation of cultural heritage, including historical records, which started by Self-governing Coastal Ethnical Community few years ago. The project titled "Archives of the Italian National Community in Slovenia" is extensive one, which main goal is the cataloguisation of archival records, which will result in the determination of the records quantity expressed in linear meters as well as the historical value of historical records as our cultural heritage.

ARHIVI ITALIJANSKE NARODNE SKUPNOSTI V SLOVENIJI: OBNOVA IN USTANOVITEV NOVEGA ARHIVA

STARI ARHIVI, KI SO SPREMENILI MNOGO DENOMINACIJ V ZGODOVINSKIH NAŠEGA OZEMLJA IN NASTANEK ARHIVA

POVZETEK

V prihodnost usmerjen projekt varovanja in zaščite kulturne in dokumentarne dediščine je projekt, ki ga je pred nekaj leti začela Samoupravna Obalna narodnostna skupnost. Projekt se imenuje "Arhivi italijanske narodne skupnosti v Sloveniji" in je obsežen projekt, katerega končni cilj je katalogizacija arhivskega gradiva; to bi omogočilo količinsko določitev v linearnih metrih in zgodovinsko vrednost naše dokumentarne dediščine.

1 Valentina Petaros Jeromela, Višji Arhivist – Kulturni delavec, arhivist; Plavje 109 g - 6281 Škofije, Slovenija. Contact emails: vpetaos@me.com, www.petaos.altervista.org.

Biografija avtorja:

Diplomirala sem iz Italijanske filologije, in sicer s tematiko iz dantologije. Stara besedila sem obdelovala tako neposredno iz rokopisov, kot na mikrofilmu. Moje prvo delo je bila antologija besedil, ki ohranjajo tradicijo literarne struje dolce stil nuovo, katere manifest je "al cor gentil rempaira sempre amore" avtorja Guida Guinizzellija. Delo sem zasnovala na 12 tekstih, od katerih so najstarejši segali v 14. stoletje. Istočasno sem transkribirala različna besedila iz istega zgodovinskega obdobja.

V diplomski nalogi sem transkribirala komentar h Dantejevi Komediji od Jacopa della Lane. Njegovo delo se uvršča v čas med leta 1324 in 1328. To delo je objavljeno tako kot je objavljen moj študij o izoljskih kodeksih Dantejeve Božanske Komedije, oz. komentarja iz XIV stoletja.

Poleg tega sem se odločila, da svoje znanje poglobim še z magisterijem arhivskih znanosti pri Državnem arhivu v Trstu.

Moje najbolj zahtevno arhivsko delo je projekt iz leta 2003 (do leta 2010) kateraga namen je bil prilagoditev na osnovi ISAD standardov vseh arhivskih fondov italijanske uprave shranjenih v regionalnih in državnih arhivih tako v Sloveniji kot na Hrvaškem. Drugi del tega projekta se imenuje SIDA in sicer popis in prilagoditev na osnovi ISAD standardov vseh arhivskih dokumentov kateri so shranjeni v ne državnih arhivih na območju nekdanje Beneške administracije. V teh letih sem popisala skupno več kot 5.000,00 linearnih metrov arhivskega materiala.

Želim še podariti moja sodelovanja in udeležbe strokovnih seminarjev (kot na primer „Carteggi pubblici tra il XIV e XIX secolo“ – Javna pisma med XIV in XIX stoletjem v Znanstvenem raziskovalnem poštnem središču v Pratu) ter pridobitev naslova višji arhivist. Svoje strokovno delo nadaljujem s publikacijami in z mednarodnimi sodelovanji.

Metoda: Predstavila bom dva arhiva, in sicer stari šolski arhiv, ki je shranjen v »Srednji tehniški šoli Pietro Coppo« v Izoli in na novo postavljen arhiv Samoupravne skupnosti italijanske narodnosti (SSIN)– Ankaran.

Večina dokumentacije v zvezi z zgodovino šolskega inštituta, ki je v 150 letih doživela številne spremembe, je bila predana PAK (Pokrajinski Arhiv Koper - poročilo 21.11.1967), to gradivo pa so popisali arhivisti v tamkajšnjem arhivu. Zahvaljujoč drugemu projektu si je avtorica prispevka, arhivistka, lahko ogledala in popisala fond v italijanščini ter izbrala dokumentacijo, ki se nanaša na izolsko vajeniško šolo, to so: Italijanska osemletna šola Pier Paolo Vergerio; Osnovna šola Izola z italijanskim učnim jezikom - kjer je imela sedež poklicna šola pred letom 1964 – ter fond imenovan Krajevni šolski svet Koper. Toda poglobljeno delo mi je omogočilo, da sem lahko identificirala dva fonda, ki vsebujeta dokumentacijo prejšnjih let, in to sta: Šolski center kovinskih in lesnih strok Izola in Trgovska tehnična šola Izola.

Inštitut je še vedno deluje, spremenil je ime in lokacijo (stara lokacija je bila v osnovni šoli Dante Alighieri v Izoli). Zahvaljujoč kontinuiteti (zlasti od leta 1964) se je dokumentacija, izdelana v dolgih letih delovanja, ohranila skoraj v celoti. Zasluga gre tudi osebjem, ki je stare dokumente skrbno shranilo in postavilo v prostor primeren zanje.

Vendar ima ta arhiv, ki neposredno pripoveduje zgodbo o izobraževalni ustanovi italijanske narodne skupnosti, tudi svoj arhivski sistem. Katera pravila pa so upoštevala italijanski organi, združenja in korporacije pred izdajo arhivskih zakonov v Jugoslaviji in pozneje tudi v Sloveniji?

V tako mladem zakonodajnem položaju se lahko zgodi, da smo priča rojstvu arhiva. Zahvaljujoč posebnostim ozemlja in uprave sem kot arhivist prispevala k ustanovitvi arhiva Samoupravne skupnosti italijanske narodnosti - Ankaran. Ustanovljena leta 2015 je imela prvo arhivsko revizijo leta 2019 za postavitvev Klasifikacijskega sistema, ki lahko s pomočjo Signature ustvari "arhivsko hrbtnico" telesa Samoupravne skupnosti.

Samoupravna skupnost izvira iz Zakona ali Samoupravnih narodnih skupnosti - ZSNS, ki ga je slovenski parlament odobril oktobra 1994. Od takrat SSIN opravljajo svojo dejavnost, ne da bi pri tem zanemarile zgodovinsko vrednost njihove prisotnosti, ki gre tudi skozi dokumente, ki jih neprestano proizvajajo. Ta javnopravni predmet, sestavni del lokalne avtonomije vsake občine, v kateri prebiva italijanska narodna skupnost (Ankaran, Koper, Izola in Piran), predstavlja element arhivske viskoznosti.

Rezultati: Če je na eni strani predmet javnega prava, torej zanj velja ustrezna zakonodaja, je na drugi strani teritorialni predstavniški organ SINS, ki sprejema in pošilja dokumentacijo tudi in večinoma v italijanskem jeziku. Pa ne le to, njegova specifičnost, mešanica italijanske tradicije in slovenske sedanjosti, jo postavlja v zelo težko pozicijo. Bi se moral sklicevati samo na slovensko zakonodajo ali bi moral upoštevati tudi italijansko arhiviranje? Katera tradicija naj prevladuje? Kaj pa v šolah?

Zaključki in ugotovitve: V tej fazi in v tem primeru je osnova predstavljena s tistim splošnim klasifikacijskim sistemom, razdeljenim po temah ali kategorijah (8) z (72) razredi ter skoraj neskončnim številom podrazredov ali predmetov. S strogo selekcijo smo vse skupaj zmanjšali na IX kategorij (obdržali smo tako slovensko kot italijansko klasifikacijo). Prvo težavo je predstavljal grafični prikaz, italijanski arhivi - morda tudi po zaslugi filološke znanosti, ki v Sloveniji še vedno primanjkuje - imamo navado teme urejati v obliki družinskega drevesa ali v vsakem primeru z grafično obliko, ki takoj pokaže glavne in podrejene teme. Priložili smo primer.

Ključne besede: Arhivi narodnih skupnosti – italijanska narodna skupnost v Sloveniji – ustanovitev arhiva – arhivska zakonodaja na dvojezičnih območjih – arhivska zakonodaja glede dokumentacije narodnih skupnosti

ARCHIVI DELLA COMUNITÀ NAZIONALE ITALIANA IN SLOVENIA: RECUPERO STORICO E NASCITA

UN ARCHIVIO ANTICO CHE HA CAMBIATO MOLTE DENOMINAZIONI SEGUENDO L'EVOLUZIONE STORICA DEL NOSTRO TERRITORIO E LA NASCITA DI UN ARCHIVIO

Come archivista libera professionista è l'argomento, o meglio, è il lavoro che sceglie me e non il contrario. Capita così che posso fare tantissime cose diverse ma sempre con un unico denominatore comune: l'archivio.

Un progetto lungimirante di tutela e salvaguardia del patrimonio culturale e documentario è quello avviato alcuni anni fa dalla Comunità Autogestita della Nazionalità Costiera. Il progetto è denominato "Archivio CNI in Slovenia" ed è un progetto di ampio spettro, poiché ha come fine ultimo la catalogazione del materiale d'archivio; ciò ne permetterebbe sia una quantificazione in metri lineari che in valore storico.

Un archivio conosciuto proprio durante il lavoro di verifica svolto in loco è quello della Scuola media Pietro Coppo di Isola d'Istria. A prima vista sembrava uno dei tanti archivi scolastici, con molta documentazione amministrativa, dunque sembrava poco interessante. Racchiuso in una stanza, al sicuro dai raggi solari dentro a diverse ante, lentamente si è fatto scoprire. Sebbene una scuola di indirizzo professionale fosse presente a Isola prima della dominazione austriaca, qui il protocollo parte dal 1964. Come mai? La scienza archivistica s'associa e si sovrappone alla storia, l'un l'atra si richiamano completandosi a vicenda. Apro un primo documento, che porta il nr. di Protocollo 8/a, "Scuola italiana per apprendisti - inizio I corso/ lettera d'avviso" (Archivio SM Pietro Coppo, 1964, Nr. Protocollo 8a/1964,). Questo primo documento contiene molti più dati di quanti si possa pensare. Innanzitutto c'è un protocollo, elemento che approfondiremo nel paragrafo successivo. Poi c'è l'argomento: *inizio del corso*. L'atto è stato inoltrato a diverse imprese locali, le quali erano direttamente coinvolte; collaboravano con la scuola professionale offrendo l'apprendistato o il tirocinio che gli allievi dovevano svolgere ma anche contratti di lavoro. L'elenco non è lungo, ma ci fornisce un dato molto importante sulla cooperazione e l'intesa tra impresa e istituto di formazione. La prima ditta di questo elenco è la Slavnik Koper (trasporto pubblico), Tomos (fabbrica di moto), Imex, Intereuropa (logistica, import e export), Trgo Avto (concessionaria), Mehanotehnika (fabbrica di giocattoli) e Istramet. Alcune non ci sono più, mentre in altre hanno lavorato diverse generazioni e famiglie di molti di noi.

Con la soppressione del Centro scolastico per le attività metalmeccaniche e di falegnameria, sezione italiana - *Šolski center za kovinske inlesne stroke v Izoli, sekcija za Italijanske vajence* - di Isola d'Istria la stessa è diventata indipendente e la scuola di nuova istituzione operava come Scuola per apprendisti di Isola, nella nuova sede in via Gregorčič nr. 23. Le lezioni hanno avuto inizio il 16 marzo 1964. Quasi contemporaneamente si ebbe il concorso per il direttore della scuola, che fu per molti anni Alceo Cobalti (APC, 1964, Nr. Protocollo 21 a, b, c, d, e/1964). Bisognava anche decidere sui rappresentanti della Comunità del lavoro della scuola, che aveva il compito di risolvere i problemi inerenti all'inizio dell'anno scolastico (APC, 1964, Nr. Protocollo 25 a/1964). L'ultima incombenza amministrativa era l'invio del comunicato dell'inizio dell'anno scolastico, con relativa iscrizione, a Radio Capodistria. Le credenziali necessarie per l'iscrizione erano il diploma di scuola ottonale italiana insieme a un contratto con un datore di lavoro, per apprendere un mestiere nel ramo metallurgico. Per coloro che hanno terminato la scuola ottonale slovena, dovranno sostenere l'esame di ammissione in lingua italiana. «

Però a Isola c'era anche una scuola di» pizzi e merletti «, frequentata anche da una mia zia!? Nel passaggio successivo, la storia mi dà ragione e:» presso la stessa scuola verrà pure aperta una sezione femminile, dove le alunne dopo tre anni d'insegnamento conseguiranno il diploma di sarta. L'apertura di questa sezione è condizionata all'interesse di coloro che hanno finito la scuola ottonale italiana, che sono di nazionalità italiana (APC, 1964, Nr. Protocollo 27 a/1964). «. La sezione sarà attiva dall'anno scolastico 1965/1966 (APC, 1965, Nr. Protocollo 47 a/1965).

L'attività della scuola era poi pubblicizzata anche in altri comuni Istriani, una lettera a tal proposito fu inviata a Buie, Parenzo, Rovigno, Umago, Dignano, Fiume e Pola (APC, 1964, Nr. Protocollo 29 a/1964).

Molta documentazione relativa alla storia dell'Istituto che, nel corso di 150 anni ha subito molti cambiamenti, è stata versata nel PAK (Pokrajinski Arhiv Koper - verbale di versamento 21/11/1967 (APC, 1967, Nr. Protocollo 68/1967), e questa documentazione è stata schedata e inventariata dagli archivisti. Grazie ad un progetto, l'archivista scrivente, ha potuto visionare e schedare in lingua italiana tali fondi e ha individuato quelli relativi alla scuola per apprendisti di Isola, che sono: Ginnasio con lingua d'insegnamento italiana Pier Paolo Vergerio (Pokrajinski arhiv Koper, PAK-128,1929-1950, 4 bb, 4 regg.); Scuola elementare italiana di Isola d'Istria (Pokrajinski arhiv Koper, PAK 124, 1853-1945, 43 bb.) - dove la scuola professionale aveva sede prima del 1964 - e il fondo denominato Consiglio scolastico locale di Capodistria (Pokrajinski arhiv Koper, PAK 096, 12 bb. 19 regg.). Ma il lavoro approfondito mi ha permesso di individuare i due fondi che contengono la documentazione degli anni precedenti, e sono: Istituto tecnico di avviamento commerciale e industriale di Isola d'Istria - *Šolski center kovinskih in lesnih strok Izola* (Pokrajinski arhiv Koper, PAK-106, 2 bb, 0,2 ml.) e l'Istituto tecnico commerciale di Isola # Trgovska tehnična Šola.

L'argomento è stato studiato dalla dott.ssa e Archivista Mirjana Kontestabile Rovis, con una grande difficoltà di reperimento del materiale poiché la gran parte della documentazione è stata bruciata. Mentre la successione legislativa è tratta dagli studi di Diana De Rosa (De Rosa, 1998) e alcune informazioni sono state recuperate da Aldo Cherini (Cherini, autoedizione). Il numero totale dei fondi appartenenti alla Categoria Educazione è molto importante, sono 44.

Questo istituto è ancora presente, ha cambiato denominazione e sede (la vecchia sede era quella della scuola elementare Dante Alighieri di Isola d'Istria). Grazie alla continuità (soprattutto dal 1964), si è conservata in modo quasi totale la documentazione prodotta nel corso dei lunghi anni di attività. Il merito va anche al personale, che con cura ha riposto» le carte vecchie «nella stanza per loro adibita.

Però quest'archivio, che racconta direttamente la storia di un istituto scolastico della Comunità nazionale italiana, ha anche un'impostazione archivistica.

Il flusso documentale rispetta un ordine impostato nell'anno della fondazione della scuola, nel 1964, e la classificazione rispetta una pratica molto comune all'epoca. Al documento, nel momento in cui veniva consegnato e ricevuto, veniva assegnato un numero progressivo - che corrisponde al numero di Protocollo generale d'entrata. Questo numero poi si è trasformato ed è diventato la Segnatura, che va a coincidere con l'argomento che, a questo punto, è assegnato in base all'ordine d'entrata e non secondo un Titolario. Contemporaneamente è aperto un fascicolo che, a questo punto, avrà questa segnatura e che vedrà confluire tutta la documentazione relativa a questo argomento. Un esempio molto chiaro è il seguente: poniamo che il primo documento che entra sia del Ministero della Repubblica di Slovenia, il nr. di protocollo generale d'entrata è il

nr. 1. Il nr. 01 del 1964 diventa la Segnatura per l'anno in corso per l'argomento» Ministero della Repubblica di Slovenia «. Questo numero però, essendo assegnato in base all'ordine d'entrata, non consente una sedimentazione della documentazione, ma solo la gestione dell'archivio corrente. In pratica, noi non possiamo risalire alla storia dell'argomento lungo i diversi anni, ma dobbiamo aprire il Libro Registro di ogni anno e inquadrare il numero al quale corrisponde l'argomento.

Mentre in Italia l'archivistica è una scienza che ha le sue origini già nelle corti mobili degli imperatori, nell'ex Jugoslavia e in Slovenia, è un argomento più recente². Questo differente rapporto con la gestione della documentazione influisce anche sul mio lavoro di archivista. Quando lavoro sulla documentazione italiana, i problemi che devo affrontare sono diversi: dalla lingua, alla scrittura, al secolo trattato ... dunque devo avere una formazione in diverse scienze: filologia e storia della lingua, paleografia, diplomatica, ... Con la documentazione prodotta in uno Stato giovane e da una minoranza etnica presente sul territorio e riconosciuta dalla Costituzione slovena (Italijanska in madžarska narodna skupnost, 2020), il discorso si complica alquanto.

Quali sono le regole seguite dagli enti, associazioni e corporazioni italiane prima dell'emanazione delle leggi sull'archivistica in Jugoslavia e, successivamente, in Slovenia?

Le consuetudini, le definiamo per forza così perché non si tratta di regole vere e proprie, variano in base alle dominazioni che il territorio ha avuto. Sulle regioni costiere, per secoli facenti parte della Serenissima e poi passate all'Austria, l'avvicinamento e lo studio passa, per forza di cose, attraverso la storia di Venezia e dei suoi Statuti. L'Istria interna ha un passato svincolato da Venezia, così come quasi tutta la Slovenia. Essendo noi, appartenenti alla CNI, presenti soprattutto nei territori ex Veneziani, abbiamo mantenuto l'ordinamento per argomento, come da tradizione e interrotto solo con il passaggio all'ex Jugoslavia, mentre l'Austria lo aveva tenuto traducendolo e adattandolo al territorio. Da qui in poi, esempio ne è l'archivio della Scuola Pietro Coppo, quasi tutte le attività vengono nuovamente istituite e le stesse cominciano un nuovo metodo di gestione del flusso della documentazione. L'importante è mantenere una denominazione italiana che possa essere tradotta in sloveno che ci permette di mantenere la nostra identità, alla quale va solo aggiunto l'equivalente nella lingua della maggioranza.

In una situazione legislativa così giovane può succedere di essere testimoni della nascita di un archivio. Grazie proprio alle particolarità del territorio e dell'amministrazione, ho dato il mio contributo come archivista alla costituzione dell'archivio della Comunità Autogestita della Nazionalità Italiana di Ancarano. Nata nel 2015 (CAN Ancarano, 2019) ha avuto una sua prima revisione archivistica nel 2019 (Pogodba za odbiranje CAN Ancarano, 2019), al fine di creare un Repertorio con argomenti che attraverso la Segnatura possano creare l'ossatura di un Ente della CNI che rimarrà attivo per moltissimi anni. Le CAN hanno origine nel "Zakon o Samoupravnih Narodnih Skupnostih – ZSNS", approvato dal Parlamento sloveno nell'ottobre del 1994 e da allora hanno svolto la loro attività, senza trascurare il valore storico della loro presenza che passa anche attraverso i docu-

2 Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (Ur.l. št. 30/2006, UR.l. št. 24/2014 – Odl. US in št. 51/2014) – dalje: ZVDAGA; Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (Ur.l. 86/2006); Pravilnik o strokovni usposobljenosti uslužbencev javnopravnih oseb ter delavcev ponudnikov storitev, ki delajo z dokumentarnim gradivom (Ur.l. 132/2006) ter Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o strokovni usposobljenosti (Ur.l. 38/2008); Enotne tehnološke zahteve; Zakon o varstvu osebnih podatkov (Ur.l. št. 86/2006), Zakon o dostopu do informacij javnega značaja (Ur.l. št. 51/2006); Zakon o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu (Ur.l. št. 98/2004); Zakon o splošnem upravnem postopku (Ur.l. 80/1999 in spremembo št. 73/2004); Sodni red (Ur.l. št. 17/95); Zakon o tajnih podatkih (Ur.l. št. 87/2001); Zakon o davčnem postopku (Ur.l. št. 117/2006); Zakon o davku na dodano vrednost (Ur.l. št. 117/2006); Slovenski računovodski standatrdi (Ur.l. št. 118/2005).

menti da loro prodotti. Questo soggetto di diritto pubblico, parte integrante dell'autonomia locale di ciascuno dei comuni dove risiede la comunità nazionale italiana (Ankarano, Capodistria, Isola e Pirano), rappresenta un elemento di viscosità archivistica.

Se da una parte si tratta di un soggetto di diritto pubblico, dunque soggetto alla legislazione relativa, dall'altra si tratta di un ente di rappresentanza territoriale della CNI, che riceve e manda documentazione in lingua italiana. Non solo, la sua natura specifica, una commistione tra tradizione italiana e presente sloveno, lo pone in una situazione in bilico. Deve riferirsi alla sola legislazione slovena oppure deve considerare anche l'archivistica italiana? Quale tradizione deve rispettare?

Come archivista, ho valutato a lungo la possibile soluzione e forte di una gavetta pluriennale negli archivi ex veneziani della Dalmazia e grazie anche agli studi archivistici riconosciuti in Slovenia, ho elaborato un Titolario solo per questa realtà statutaria. Ed è proprio dallo Statuto che parte il mio ragionamento, o meglio, sulle attività che questo ente svolge: sono proprio tutte rappresentate nel "Klasifikacijski načrt občine Ankarano" – Titolario del Comune di Ancarano? Lo stesso si basa sul "Enotni načrt klasifikacijskih znakov za upravne enote" – Titolario per le Unità Amministrative, che comprende moltissimi argomenti, ma non prende in considerazione quell'unicità rappresentata dalla CNI in Slovenia.

Appurato questo fatto e con la collaborazione dell'impiegata – che è anche referente archivistico per il progetto Archivio CNI Slovenia – abbiamo visionato e selezionato gli argomenti dalla tabella generale; il criterio di selezione era molto semplice: "questa cosa la fai? Ti è mai capitato di ricevere/ o mandare una comunicazione a questo organo o ministero o altro?" Abbiamo visionato, pazientemente, gli atti usciti negli ultimi anni con un occhio puntato sul futuro. Devo ammettere che la difficoltà era davvero alta, che la selezione era tutt'altro che facile ma che avevo piena collaborazione di tutto il collettivo di lavoro. In effetti, schematizzare un'attività non è cosa facile, proviamo a pensare se dovessimo farlo con il nostro archivio (ovviamente questo vale per chi non lo ha fatto!). Come possiamo selezionare per poi dividere e distribuire i documenti nelle relative sezioni/argomenti individuati? Quali sono gli argomenti principali della nostra vita? In questa fase, e in questo esempio, la base è rappresentata da quel titolario generale diviso per argomenti o categorie (8) con (72) classi e un numero quasi infinito di sottoclassi o oggetti. Scremandoli abbiamo ridotto il tutto a IX Categorie (mantenendo sia la classificazione slovena che quella italiana). Una prima difficoltà era rappresentata proprio dalla rappresentazione grafica, l'archivistica italiana – forse grazie anche alla scienza filologica che in Slovenia manca ancora – ha l'abitudine di disporre gli argomenti sotto forma di albero genealogico o comunque con una forma grafica che mostri subito gli argomenti principali e quelli subordinati.

Una tale disposizione ramificata permette di individuare subito la Categoria (l'argomento principale) dalla Classe (argomento subordinato) dalla sottoclasse e dall'oggetto.

CATEGORIA	CLASSE	SOTTOCLASSE	OGGETTO
I			
AMMINISTRAZIONE			
	1- ORGANIZZAZIONE		
		1. ATTI	
			A. STATUTO
			B. AJPES
			C. MINISTERO FINANZE - FURS
			D. INISTERO FINANZE - AJPES
			E. ALTRI

Avendo ben presente la consuetudine prima espressa di far combaciare il numero di Protocollo generale d'entrata con l'argomento o meglio con la Categoria archivistica, abbiamo operato un intervento decisivo sulla sedimentazione documentaria di questo Ente territoriale. Il titolario che abbiamo creato è, di fatto, una struttura generale applicabile a tutti gli enti simili, con poche varianti può essere adattato alle attività delle Comunità degli italiani e con altri interventi può essere decisivo per la strutturazione delle Scuole con lingua d'insegnamento italiana presenti sul territorio bilingue. Attuando una tale innovazione, possiamo intervenire su qualsiasi tipo di attività presente sul territorio, che manca della terminologia bilingue.

Credo che come archivista ho assistito a una piccola rivoluzione nell'attività che da sempre è considerata come superflua o comunque poco utile. Invece, se si trova la giusta chiave di lettura l'archivistica diventa una scienza applicata che mette regole nel disordine, oggettivo o linguistico che sia.

REFERENCE LIST

POGODBA za odbiranje, urejanje in popisovanje arhivskega gradiva pri ustanovi Comunità autogestita della nazionalità italiana di Ancarano (CAN Ancarano) - Samoupravna skupnost italijanske narodnosti Ankaran (SSIN Ankaran), 6 settembre 2019.

Diana De Rosa, *Maestri, scolari e bandiere*, Del Bianco editore 1998.

Aldo Cherini, *Precettori scolari e Istituti Scolastici di Capodistria*, autoedizione.

Italijanska in madžarska narodna skupnost <https://www.gov.si/teme/italijanska-in-madzarska-narodna-skupnost/>

CAN Ancarano, 2019. <https://can-ancarano.si/can-ancarano-3/>

Archivio SM Pietro Coppo, Nr. Protocollo 8a/1964, Nr. Protocollo 21 a, b, c, d, e/1964, Nr. Protocollo 25 a/1964, Nr. Protocollo 27 a/1964, Nr. Protocollo 47 a/1965, Nr. Protocollo 29 a/1964, Nr. Protocollo 68/1967

Pokrajinski arhiv Koper (=PAK), PAK128,1929-1950, 4 bb, 4 regg.), PAK 124, 1853-1945, 43 bb., PAK., PAK 096, 12 bb. 19 regg., PAK., PAK 106, 2 bb, 0,2 ml., PAK.

No typology.

Peter Pavel Klasinc

EXHIBITION OF PROFESSIONAL ARCHIVAL LITERATURE DURING THE 2020 CORONA CRISIS

In the introduction, I deliberately avoid reporting coronavirus data, as we have been regularly informed about them by newspapers and television and even by acquaintances. These data have dictated major changes in our daily activities, forcing us to adapt our work and learning processes and adjust to new ways of living.

This has also deeply affected the study processes at the Alma Mater Europaea – ECM, as well as at the Departments of Archival Sciences at all three Bologna levels (Bachelor of Archives Management programme – first level; Master of Archives and Records Management programme – second level; and Doctor of Archival Science programme – third level).

In addition to the great impact that the corona crisis has had on learning and study processes, we had to establish and adapt virtual online communication among the students and the teaching staff.

The situation forced us, so to speak, to reconcile ourselves to new ways of working – setting up distance teaching systems – which some professors mastered with greater ease than others. We were not, however, completely new to them, as we had recorded lectures via videoconferencing before, uploading them to Moodle.

While pursuing the goal of popularising archival literature among archival professionals, we devoted our attention to the general public as well.

To that purpose, our Department of Archival Science of the AMEU-ECM decided to organise a special exhibition titled “Professional Archival Literature” during the months of July and August 2020.

At the time, personal contacts were advised against, and since it was thus necessary to allow the visitors the possibility of maintaining social distance, we decided to hold the display in a larger space than we usually would have.

We divided the exhibition area into two parts: one for hosting talks, the other for showcasing and presenting archival literature on display tables.

The information that entry would only be possible with a face mask and gloves, and that only 2-3 visitors at a time would be allowed into the display area was communicated with the invitation to attend.

At the entrance to the exhibition area we set up a body temperature scanner, while also providing hand sanitizers, spare disposable masks, and gloves.

The area where the exhibition was mounted was regularly aired. The opening times were limited to two hours twice a day; this way the visitors could attend the exhibition and become acquainted with archival literature safely. The use of gloves enabled them to touch and leaf through individual books, without the exhibits requiring disinfection afterwards.

The design of the exhibition was based on displays of various types of professional archival literature, both Slovenian and from abroad. In the first section we presented archival periodicals and proceedings of conferences held in recent years in Slovenia. These included the journals *Arhivi* (by the Archival Society of Slovenia), and *Sodobni arhivi* (by Regional Archives Maribor, the International Institute for Archival Science of Trieste and

Maribor, and the University of Maribor), which were published between 1979 and 2003. Among the periodicals on display were also *Atlanti*, the review for modern archival theory and practice, published by the International Institute for Archival Science of Trieste and Maribor, in recent times jointly with the AMEU-ECM and the University of Maribor, and the new international review for modern archival theory and practice, *Atlanti+*, which started coming out in 2019. Besides these periodicals, there were other publications sparking the interest of archivists, such as the historical review *Zgodovinski časopis*, the review for Slovenian local history *Kronika*, and many others.

In addition to Slovenian archival literature, the exhibition presented some of the journals and books in publication in Croatia, Bosnia and Herzegovina, Austria, Italy, Germany, and other countries. This material consisted of a limited number of issues or volumes which, nevertheless, provided useful information regarding professional literature from the fields of archival studies, science, theory, and practice that is being published in these countries.

Aside from journals and books, several guides were also put on display, produced by individual Slovenian and foreign archives, mostly in celebration of various anniversaries.

The visitors viewed with great interest the catalogues of expositions of all Slovenian archives, while internationally, they were most fascinated by the catalogue of the exhibition "Slavic Capitals in 2D", which presented great moments in the histories of Slavic capital cities through material from their archives. Organised by the international foundation Forum of Slavic Cultures, the exhibition opened at the UNESCO headquarters in Paris, subsequently touring several Slavic capitals.

We also presented books and periodicals that are not directly related to archives, but whose contents are important for the knowledge of archival theory and practice as a whole, or occasionally publish texts that may be interesting for archivists. Visitors were most captivated by facsimile reproductions of old picture postcards and facsimile publications of mediaeval documents.

As organisers of the exhibition we made certain issues of *Atlanti* and samples of the *Proceedings of Archival Symposium "Archives in the Service of Man, Man in the Service of Archives"* available for the visitors to take home free of charge, thus further raising awareness and contributing to the popularisation of archival theory and practice, as well as archives management as an independent academic multidisciplinary and interdisciplinary science.

Given the situation we were quite satisfied with the number of visitors.

We believe the exhibition was appealing to archival professionals, but also to the general public, for it was amply covered by the major Slovenian daily *Delo*. Most importantly, its value was recognised by several colleagues from the Slovenian archives. The event was attended, among others, by the director of the Archives of the Republic of Slovenia, director of the Ljubljana Historical Archives, head of the Archdiocesan Archives of Ljubljana, and other respected visitors, such as the president of Alma Mater Europaea - ECM, the president of the Slovenian People's Party (SLS), a representative of the Mikrografija company from Novo mesto, and representatives from the Mikrocop and Energetika companies from Ljubljana.

During the two-month span of the exhibition we occasionally informed and updated the Slovenian public, thus achieving the intended purpose of promoting the studies of archival science at AMEU-ECM.

This record of this special exhibition has been produced so that our descendants know how we professionally and actively engaged to prepare such events even during the difficult time of the corona pandemic. "Where there's a will, there's a way!"

No typology.

LA LETTERATURA ARCHIVISTICA IN MOSTRA NEL 2020, IN TEMPO DI CRISI DA CORONAVIRUS

In apertura di questa mia riflessione intendo volutamente evitare di citare dati sul coronavirus, sui quali veniamo tuttora aggiornati in tempo reale – oggi come qualche mese fa – da giornali, televisione e nostri conoscenti. Si tratta di informazioni che hanno imposto dei cambiamenti alle nostre attività di tutti i giorni, il che di rimando ci ha indotti a rivedere i nostri processi di lavoro e apprendimento e ad abituarci man mano a nuovi *modi operandi*.

Va da sé che tutto questo abbia avuto un forte impatto anche sulle dinamiche accademiche dell'Alma Mater Europaea - Centro Europeo di Maribor e, nello specifico, sui tre cicli di studio offerti dal Dipartimento di Archivistica – laurea di primo livello in Archivistica, laurea magistrale in Archivistica e documentologia e scuola di dottorato in Scienze archivistiche.

Oltre alle notevoli ripercussioni sui processi lavorativi e di apprendimento, la crisi innescata dal COVID-19 ci ha forzati ad adattarci anche impostando sistemi di comunicazione virtuale – online – sia con gli studenti che tra docenti.

Le circostanze attuali ci hanno letteralmente costretti a fare nostro un nuovo modo di lavorare e studiare, vale a dire a distanza, laddove alcuni di noi docenti si sono destreggiati meglio di altri. A onor del vero, un po' di esperienza in materia ce l'avevamo già, avendo svolto anche in passato alcune lezioni in videoconferenza caricandone poi le registrazioni su Moodle.

Spinti dal desiderio di rendere la letteratura specialistica in ambito archivistico più popolare agli occhi degli addetti del settore, abbiamo in realtà finito con il dedicare attenzione anche al pubblico più ampio.

Per questo alla sezione di Archivistica dell'Alma Mater Europaea - Centro Europeo di Maribor abbiamo deciso di allestire nei mesi di luglio e agosto 2020 una speciale mostra dal titolo "La letteratura archivistica" (Arhivska strokovna literatura).

Essendo sconsigliato ogni contatto personale a causa dell'epidemia in corso, si è reso necessario garantire un idoneo distanziamento tra i visitatori, da cui la decisione di scegliere una location sufficientemente spaziosa; quest'ultima è stata poi suddivisa in due aree, la prima dedicata a dibattiti e conversazioni, la seconda all'esposizione su appositi tavoli dei vari volumi specialistici di argomento archivistico.

Già nell'invito il pubblico era stato avvisato della possibilità di visitare la mostra alla sola condizione di indossare mascherina e guanti monouso, con accesso limitato a massimo due o tre persone per volta.

All'ingresso nella sala espositiva è stato posto uno strumento per la misurazione della temperatura corporea, affiancato da gel igienizzanti e mascherine e guanti di riserva per ogni evenienza.

Lo spazio dedicato all'allestimento della mostra è stato regolarmente arieggiato e abbiamo anche ritenuto opportuno limitare l'orario di apertura a due appuntamenti giornalieri di due ore ciascuno, dando in tal modo al pubblico la possibilità di venire a conoscenza della letteratura specialistica prodotta in ambito archivistico in piena sicurezza; a tal riguardo, l'uso di guanti personali ha reso inoltre possibile che i singoli volumi venissero maneggiati e ammirati da vicino senza poi nemmeno la necessità, da parte nostra, di disinfettarli.

L'idea di fondo della mostra consisteva nell'illustrare vari tipi di letteratura archivistica prodotta tanto in Slovenia quanto all'estero. Nella prima parte del percorso espositivo siamo andati perciò a presentare atti di convegni tenutisi in Slovenia negli scorsi anni e alcuni periodici specialistici, tra cui *Arhivi* e *Sodobni arhivi*, pubblicati tra il 1979 e il 2003, i primi a cura dell'Associazione archivistica slovena, i secondi dell'Archivio regionale di Maribor, dell'Istituto Internazionale di Scienze Archivistiche e dell'Università di Maribor. In questa stessa cornice sono stati presentati anche dei numeri di *ATLANTI - Rivista internazionale di teoria e pratica archivistica moderna*, pubblicazione edita a cura dell'Istituto Internazionale di Scienze Archivistiche di Trieste e Maribor, di recente coadiuvato da Alma Mater Europaea e dall'Università di Maribor. In aggiunta ad *Atlanti* è stata inclusa nel materiale esposto anche la sua più recente versione in inglese, *Atlanti+ - International Scientific Review for Contemporary Archival Theory and Practice*, il cui primo numero è uscito nel 2019. Oltre ai succitati periodici rivestono sicuramente interesse agli occhi di un archivista anche riviste specialistiche come *Zgodovinski časopis*, *Kronika* e molte altre.

La letteratura archivistica prodotta in Slovenia è stata poi accompagnata, nell'ambito della mostra, da alcune riviste e pubblicazioni di altro genere uscite nel corso degli anni in Croazia, Bosnia-Herzegovina, Austria, Italia, Germania ecc., ovviamente esponendone solo qualche numero o singolo fascicolo nell'intento di fornire qualche dato su riviste periodiche e altre pubblicazioni edite all'estero e molto feconde quanto ad articoli in tema di archivistica, scienze archivistiche e teoria e pratica archivistica.

Accanto alle riviste e ai volumi di cui sopra sono state presentate al pubblico anche alcune guide predisposte da singoli archivi sloveni e non, di norma in concomitanza con ricorrenze di vario genere.

I visitatori della mostra hanno ammirato con notevole interesse i cataloghi delle esposizioni di ogni archivio sloveno, come anche, con riferimento al panorama internazionale, il catalogo di "Slavic Capitals in 2D", mostra dedicata alle istituzioni archivistiche delle capitali slave, realizzata in collaborazione con l'organizzazione internazionale Forum delle lingue slave ed inaugurata nel 2013 nella sede dell'Unesco a Parigi, da dove in seguito si spostò in molte capitali dei paesi slavi.

Non da ultimo, sono stati presentati anche volumi e periodici privi di un nesso esplicito con gli archivi, ma i cui contenuti hanno pur sempre una certa importanza per chi voglia familiarizzare con la teoria e pratica archivistica, come nel caso di *Viri* e *Kronika*. Un particolare interesse è stato suscitato anche da alcuni facsimili di cartoline d'epoca ed edizioni di documenti medievali.

Al fine di contribuire ulteriormente alla sensibilizzazione del pubblico e di avvicinare alla gente la teoria e pratica archivistica, nonché l'archivistica stessa come scienza autonoma e accademica di carattere multi- e interdisciplinare, gli organizzatori della mostra hanno inoltre deciso di mettere a disposizione dei visitatori alcune copie gratuite di *Atlanti* e degli atti della IV Conferenza scientifica internazionale organizzata da Alma Mater Europaea - Centro Europeo di Maribor, incentrata sul tema "Gli archivi al servizio dell'uomo, l'uomo al servizio degli archivi".

Viste le circostanze generali, ci siamo potuti dire soddisfatti del numero di visitatori raggiunto dalla mostra.

Riteniamo che in questi tempi di crisi emergenziale dovuta al coronavirus l'evento sia risultato d'interesse non solo per gli esperti in materia archivistica, ma anche per il pubblico più ampio, anche alla luce del fatto che il quotidiano sloveno *Delo* ne ha riferito diffusamente. Ancora più importante, ad ogni modo, è che la valenza della mostra sia stata

colta dai colleghi archivisti: l'hanno infatti visitata, tra gli altri, il direttore dell'Archivio della Repubblica di Slovenia, l'ex direttore dell'Archivio storico di Lubiana, il responsabile dell'Archivio arcivescovile di Lubiana, il presidente dell'Alma Mater Europaea, il presidente del Partito popolare sloveno (SLS), nonché i rappresentanti di alcune aziende, nello specifico Mikrografija di Novo Mesto e le lubianesi Microcop ed Energetika.

Avendo nei due mesi di apertura della mostra informato a più riprese anche il pubblico sloveno, abbiamo in tal senso reso più "popolare" anche il corso di studio in Archivistica attivo presso l'Alma Mater Europaea - Centro Europeo di Maribor.

Mi sono dunque riproposto di stendere un resoconto su questa singolare mostra affinché ai posteri rimangano impressi la professionalità e l'impegno fattivo con cui al tempo del coronavirus abbiamo messo in campo tutta una serie di iniziative: come dice il celebre detto, volere è potere!

No typology.

RAZSTAVA ARHIVSKE STROKOVNE LITERATURE V ČASU KORONA KRIZE 2020

V uvodnem delu se namenoma izogibam navajanju podatkov o korona virusu. O tem smo bili in smo tekoče obveščeni iz časopisov, s televizije in od znancev. Te informacije so nam narekemale spremembe vsakdanjih aktivnosti, kar je zahtevalo, da smo prilagodili tudi svoje delovne in učne procese ter se navajali na nove načine življenja.

Vse to je seveda močno vplivalo tudi na študijske procese na Alma Mater Europaea – ECM, tudi na Oddelkih za arhivistiko vseh treh stopenj (diplomirani arhivist na prvi stopnji, magister arhivistike in dokumentologije na drugi stopnji ter doktor arhivskih znanosti na tretji bolonjski stopnji).

Zaradi velikega vpliva korona krize na učne in študijske procese smo morali prilagoditi način delovanja ter vzpostaviti virtualno on-line komunikacijo tako s študenti, kot tudi s profesorji.

Razmere so nas tako rekoč prisilile, da smo sprejeli nov način dela, študij na daljavo, pri katerem so bili nekateri profesorji bolj, drugi manj uspešni. S tem smo sicer že imeli nekaj izkušenj, saj smo predavanja že snemali preko videokonferenc in jih naložili na Moodle.

V želji popularizirati strokovno arhivsko literaturo znotraj arhivske javnosti smo ob tem pozornost namenili tudi širši javnosti.

Zato smo se na Katedri za arhivistiko na AMEU odločili, da v mesecu juliju in avgustu 2020 pripravimo posebno razstavo z naslovom "Arhivska strokovna literatura".

Ker so bili zaradi epidemije odsvetovani osebni stiki, je bilo potrebno zagotoviti primereno varnostno razdaljo za obiskovalce razstave, zato smo se odločili, da za razstavo izberemo večji prostor.

Razstavni prostor smo razdelili na dva dela. V prvem so potekali pogovori, v drugem pa je bila na mizah razstavljen in predstavljen strokovna arhivska literatura.

Obiskovalci razstave so bili z vabilom že vnaprej obveščeni, da je vstop na razstavo mogoč le z masko in zaščitnimi rokavicami ter da si razstavo sočasno lahko ogledujeta največ dva oz. trije obiskovalci.

Pred vhod v razstavni prostor smo namestili merilnik telesne temperature, pripravili več razkužil ter rezerve maske in rokavice.

Prostor, kjer je bila postavljena razstava, smo redno prezračevali. Omejili smo tudi odpiralni čas, in to na dvakrat na dan po dve uri, ter s tem omogočili obiskovalcem, da so si lahko razstavo varno ogledali in se seznanili s strokovno arhivsko literaturo. Z uporabo osebnih rokavic smo omogočili, da so obiskovalci lahko v roke vzeli posamezne knjige in si jih ogledali, nam pa knjig ni bilo potrebno dezinficirati.

Zasnova razstave je slonela na prikazih različnih vrst strokovne arhivske literature, tako slovenske kot tudi tuje. V prvem delu smo predstavili arhivske periodične revije in zbornike posvetovanj, ki so se odvijala v preteklih letih v Sloveniji. Tako so bili predstavljeni: Arhivi (Arhivsko društvo Slovenije) in Sodobni arhivi (Pokrajinski arhiv Maribor, Mednarodni inštitut arhivske znanosti in Univerza v Mariboru), ki so izhajali od leta 1979 do 2003. Prav tako so bili med periodičnimi revijami predstavljeni *Atlanti*, *Revija za sodobno arhivsko teorijo in prakso*, ki jo izdaja Mednarodni inštitut arhivskih znanosti Trst-Maribor, v zadnjem času tudi v sodelovanju z Alma Mater Europaea in Univerzo v Mariboru. Poleg revije *Atlanti* pa je bila razstavljen tudi nova Mednarodna revija za sodobno arhi-

vsko teorijo in prakso Atlanti +, ki je pričela izhajati leta 2019. Poleg navedenih periodičnih publikacij so za arhiviste zanimive tudi revije kot na primer Zgodovinski časopis, Kronika in še mnoge druge.

Na razstavi smo ob slovenski strokovni arhivski literaturi predstavili tudi nekatere revije oziroma publikacije, ki so izšle na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini, Avstriji, Italiji, Nemčiji in drugod.

Seveda smo razstavili samo po kakšno številko ali zvezek, s čimer smo želeli opozoriti na tiste periodične in druge publikacije, ki izhajajo v zgoraj naštetih državah in prinašajo številne članke s področja arhivistike, arhivske znanosti ter arhivske teorije in prakse.

Ob navedenih revijah in knjigah so bili na razstavi predstavljeni tudi vodniki, ki so jih pripravili posamezni slovenski in tuji arhivi ter so praviloma nastali ob raznih obletnicah.

Z največjim zanimanjem so si obiskovalci ogledovali kataloge razstav vseh slovenskih arhivov, z mednarodnega področja pa katalog razstave o arhivih glavnih mest slovanskih držav, pripravljene skupaj s Forumom slovanskih kultur, ki je bila prvič odprta v zgradbi Unesca v Parizu, kasneje pa še v mnogih drugih glavnih mestih slovanskih držav.

Predstavljene so bile tudi nekatere knjige in periodične publikacije, ki nimajo neposredne povezave z arhivi, vendar je njihova vsebina pomembna za poznavanje arhivske teorije in prakse v celoti. Med take sodita reviji Viri in Kronika. Še posebej zanimivi so bili za obiskovalce faksimili starih razglednic in objave srednjeveških listin.

Organizatorji so se odločili, da omogočijo obiskovalcem, da si nekatere številke Atlantov ali Zbornika arhivskega simpozija "Arhivi v službi človeka, človek v službi arhivov" vzamejo s sabo brezplačno, s čimer so dodatno pripomogli k ozaveščenosti in popularizaciji arhivske teorije in prakse kakor tudi arhivistike kot samostojne akademske multidisciplinarne in interdisciplinarne znanosti.

Glede na splošno situacijo smo bili s številom obiskovalcev razstave zadovoljni.

Menimo, da je bila ta razstava v času korona krize zanimiva tako za arhivsko strokovno kot tudi širšo javnost, saj je o njej obširno poročal časopis Delo. Še najbolj pomembno pa je, da so njen pomen prepoznali nekateri kolegi iz arhivov. Med drugim so razstavo obiskali direktor Arhiva Republike Slovenije, bivši direktor Zgodovinskega Arhiva Ljubljana, vodja Nadškofijskega arhiva v Ljubljani, predsednik Alma Mater Europaea, predsednik SLS, predstavnik podjetja Mikrografija iz Novega mesta in Mikrocopa ter Energetike iz Ljubljane in drugi.

Z občasnimi obveščanjem slovenske javnosti o razstavi smo v času njenega dvomesečnega odprtja dosegli tudi namen popularizacije študija arhivistike na AMEU.

Ta zapis o tej posebni razstavi sem pripravil zato, da bo zanamcem ostalo v spominu, kako smo se v času korona krize strokovno in aktivno angažirali ter pripravljali take in drugačne dogodke. „VSE SE DA, ČE SE LE HOČE!“

No typology.

We thank the following Institutions and Organisations
for their concrete help

International Institute for Archival Science of Trieste and Maribor
State Archives of Trieste

ALMA MATER EUROPAEA - ECM

ATLANTI, VOLUME 30(2020), NUMBER 1

ISSN 2282-9709